

ԻՈՒՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ
ԱՏՐԻԱՐԶՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅՈՓ
ՆՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

ԿԳ ՏԱՐԻ

Դ-Ե-Զ

1989

ԱՊՐԻԼ

ԱՄԱՍԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԻ ԵՐՈՒՍԼԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹՅԱՆ

ԿԳ. ՏԱՐԻ - ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1989

Ապրիլ - Մայիս - Յունիս

Թիւ 4 - 5 - 6

1989

April - May - June

No. 4 - 5 - 6

S I O N

VOL. 63

A MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE AND PHILOLOGY

OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARMENIAN PATRIARCHATE, JERUSALEM

Proprietor: His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem

St. James Press, Jerusalem

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա. Ի ՍՈՒՐԲ ԶԱՏԿԻ ՔԱՐՈԶԸ

Ս. ԷԶՄԻԱՆՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԷՆ

Յանուն Հոր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. ամէն:

*«Բրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, մանուաւր զման կոխեաց եւ
Յարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգեւեաց»*

Սիրելի հաւասացեալ ժողովուրդ Մեր,

Օրացոյցը մեզ անեաւ է, թէ Զատիկ է այսօր: Զատիկ՝ յաղթանակը կեանքի ընդդէմ մահուան ու չարիքի, Զատիկ՝ յաղթանակը խաչի վրայ Յիսուսի զոհաբերութեան, Զատիկ՝ Յոյսի լուսաբաց Գողգոթայից յեւոյ:

Մեր եկեղեցին ու ժողովուրդը այս տարուայ Զատիկը ողջունում են դեռեւս Գողգոթայի եւ յոյսի հանապահին: Այդ հանապահը երկար է տակաւին: Քրիստոնէական յոյսը սակայն լոկ պատահանք չէ, այլ՝ լոյս ստուգութիւն: Քրիստոնէական յոյսը յուսահատութիւն չէ, այլ՝ լաւատեսութիւն, քրիստոնէական յոյսը վհասութիւն չէ, այլ ներգործող եղանակ, հոգւոյ տնտեսութիւն եւ հաւասք, որ Գողգոթայի հանապահը տանում է դէպի յարութիւն, դէպի նոր ծնունդ: Քրիստոնէական յոյսը լաց ու կոծ չէ եւ ոչ էլ կրաւորական հոգեկան վիճակ, այլ՝ մղիչ ուժ դէպի աշխատանք, մահաւորում եւ կեանք:

Ս. Գրիգոր Նազլանգազցին պատգամում է մեզ՝ «Երբ կեանքն ու մահը իրար մօտ յայտնուեցին, եւ յոյսը ծագեց խաւարից, յոյսը եւ կեանքը խաւանեցին ինչ որ իրենց հակառակ էր, որովհետեւ իր բնութեամբ՝ խաւարը չի կարող տկալ լոյսի առաջ, եւ մահը չի կարող գոյատեւել այնտեղ, ուր գործում է կեանքը»: Թող այս պատգամը առաջնորդող ոգի հանդիսանայ մեր ժողովրդի կեանքի հանապահին:

Անցնող տարւոյ մեր ազգի արդար սպասումների վրայ մի պահ խաւար իջաւ, իսկ Գեղեցիկների 7ի երկրաշարժը մահաբեր հարուած հասցրեց մեր հայրենի աշխարհին:

Անցնող տարին մեր ազգին համար եղաւ Գողգոթայի հանապահ, գրեթէ 1915ի Մեծ եղեռնը յիշեցնող:

Այո, այդ օրերին յիշեցինք ցեղասպանութիւնը 1915 թուի, յիշեցինք մեր պատմութեան բազում Գողգոթայի հանապահները, յիշեցինք բխրաւոր մեր նահապետների արեան ձայնը, յիշեցինք հայրենիքի փրկութեան համար մահանշով հերոսների կանչը:

Յիշելով այդ բոլորը, այսօր մեր գիտակցութեան առաջ յառնում է սակայն պայծառ ստուգութիւնը, թէ մեր եկեղեցին ու ժողովուրդը դարեւ եւ դարեւ շարունակ առաջնորդուել են ու յաղթանակել յարութեան յոյսով եւ վերածննդի եղանակով: Այսպիսով է, որ Հայոց պատմութիւնը, աշխարհի

պատմության հորիզոնի վրայ, հանդիսանում է մի գիցազնեցություն՝ վասն Յիսուսի եւ վասն հայրենեաց: Վարդանանց պատերազմը բարոնական է:

Այսօր, երբ ոգեկոչում ենք Քրիստոսի Յարութեան յիշատակը, նրա փրկարար յաղթանակը ընդդէմ մահուան ու չարի կապանքների, եկեք, սիրելի հաւատացեալներ, լուսաւորենք մեր հոգիները կենարար յոյսով ու լուսեհոտութեամբ, յաղթահարելու վնասկամութեամբ այն ծով դժուարութիւնները, որոնց առաջ կանգնած էք դուք՝ հայրենաբնակ զաւակներդ մեր ազգի: Այո, պէտք է տոկոս ու յաղթահարել դժուարութիւնները, միասնական կարգապահ նիզեռով, կենդանի գործով, անստկարի հայրենասէր աշխատանքով, զի երկրաւարժից զոհուածների յիշատակը յաւերժացնելու լուսազոյն յուշարձանը վերաշինուած Մայր Հայաստանն է:

Մենք օրհնում ենք լուսեսէս ու հայրենաւէն աշխատանքի այդ ոգին:

Մենք օրհնում ենք միասնութիւնը եւ համերաշխ համախմբումը մեր ժողովրդի, եկեղեցական ու ազգային կեանքի մակարդակի վրայ, ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի:

Մենք օրհնում ենք միասնութիւնը եւ համերաշխութիւնը հայրենի ժողովրդի ծոցում, մայր հայրենիքի ու հայրենի պետութեան գերալոյն շահերի գիտակցութեամբ:

Անցեալ Փետրուարի սկզբին մեր այցը Միացեալ Նահանգներ, Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի Գահակալ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի հետ, խորհրդանշեց ուժգին կերպով միասնութիւնը սփիւռքի հայրենան՝ մէկ եկեղեցի, մէկ ժողովուրդ. մէկ մայր հայրենիք նշանաբանով, որ առաջնորդող ոգի պիտի մնայ նաեւ յետ այսու բոլորիս համար:

Այս տարուայ մեր Զատիկը, Յարութեան ատեսիս լինելուց առկա՝ յոյսի ատեսիս է եւ հայրենաւէն երազանքների իրականացման սրբազան ուխտ:

Թող զարբնի ու մարմնն եւ հոգի զգենու Վարութանեան, «Հայկեան հանճար»ը, բոլ լերածնունի փլատակներից մեր վիրաւոր ժողովուրդը, հուժկու բազուկներով՝ բոլ գործեն մեր ժողովրդի քաջարի բանուոր զաւակները, եւ քաղ յիշեց փառազոյ նմարը լեցնեն մեր բանաստեղծները, մեր երաժիշտներն ու արուեստագէտները նոր խօսք առելու տեսիլներով, հորիզոններ նկարելով դէպի բարձունքները աստղերի:

Լսենք Վահան Տէրեանին՝

«Կանգնիր, անկեալ իմ ժողովուրդ,

եւ հաւատա եւ տոկա,

Յաւիդ մէջ կայ մեծ խորհուրդ,

եւ խաչեալին մահ չկայ»:

Օրհնեալ է Յարութիւնն Քրիստոսի. ամէն:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ԱՆՔԻԼԻԱՍ - ԼԻԲԱՆԱՆ

Թիւ 95:89

Անքիլյաւ, 10 Մարտ 1989

Ամենապատիւ

Տ. Եպիսկոպոս Երեւանի

Պատրիարք Լայոց Երուսաղէմի

Երուսաղէմ.

Սիրեցեալ Երբայր ի Քրիստոս,

Մօտ օրէն, համայն քրիստոնէայ աշխարհին հետ պիտի վերապրինք մեր Տիրոջ՝ Յիսուսի Քրիստոսի յարութեան յուսալայծաւ տօնը: Մեր ժողովուրդի գիտակցութեան մէջ վերսին կեանք պիտի առնեն մահուան վրայ Քրիստոսի տարած յաղթութեան գաղափարը եւ հաւատքը, որոնք ոչ միայն հոգեկան ցնծութեան աղբիւր են, այլ նաեւ հոգեկան զօրացման աղբիւր:

Պօղոս Առաքեալի հետեւողութեամբ, պիտի տարուինք մահուան չարիքին դիմաց աննկուն հաւատով ընդունելով. «Մեր է մահ, յաղթութիւն է, որ, որ է, դժոխք, խայրոց է» (Ա. Կորնթ., ԺԵ. 55), եւ զգիտելով որ «մահ ընկաւ ի յաղթութիւն» զօրութեամբն Քրիստոսի զօրութեան:

Այս տարի Քրիստոսի յարութիւնը մասնաւոր նշանակութիւն ունի հայ ժողովուրդին համար: Մահը անհաւոր ուժգնութեամբ անգամ մը եւս հարուածեց մեր տառապալից հայրենիքն ու ժողովուրդը Լայպտսանի հիւսիս-արեւմրեան շրջանին մէջ: Բայց իր պատմութեան հաւատարիմ՝ հայ ժողովուրդը չընկճուեցաւ մահէն, որովհետեւ յարութիւնն է իր կենսուպին:

Ահա անմահութեան հաւատքին այդ զգացումով է որ Մեր եղբայրական սիրով ողջոյնք կ'առաքենք Ձեզի, աղօթելով առ յարուցեալ Փրկիչն մեր, որ անսասան պահէ մեր հայրենիքը, արիւթեան եւ վերականգնումի հոգին կենսատուրէ մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ եւ Ձեզի պարգեւէ բազառող կեանք եւ պսղաբեր զօրծունելութիւն, որպէսզի Երուսաղէմի Առաքելական Պատրիարքական Աթոռը նորանոր նուանումներով իր սատարը լայնագոյն տարողութեամբ բերէ հայ ժողովուրդի զէպի անմահութիւն զացող կեանքին: Թող Աստուած զօրացնէ Երուսաղէմի ու Յակոբեանց Ռիթեալ Միաբանութիւնը եւ ծաղկուն պահէ որբատեղեաց մէջ Պատրիարքութեանդ դերը՝ ի սպաս մեր եկեղեցւոյ:

Մեամ եղբայրական սիրով

Արքեպիսկոպոս

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

SECRETARIAT OF STATE

No. 239000/G.N.

From the Vatican, 21st April 1989

His Beatitude Yeghishe Elisha Derderian
 Armenian Orthodox Patriarch of Jerusalem
 St. James Monastery — Jerusalem

Your Beatitude,

His Holiness Pope John Paul II duly received the message which you sent him for the feast of Easter, and he has asked me to thank you for your good wishes and your prayers. He likewise assures you of his own prayer that the Risen Lord will fill you with graces, and strengthen our Churches both in their journey towards full communion and in their service of peace in the world.

With personal greetings for the Easter season, I assure Your Beatitude of my fraternal love.

Yours sincerely in Christ

CARD. CASSEROLLI

Secretary of State

LAMBETH PALACE, LONDON, SE1 7JU

EASTER 1989

His Beatitude Yeghishe Derderian

Armenian Patriarch of Jerusalem.

Your Beatitude

*«Lo, I tell you a mystery. We shall not all sleep,
 but we shall all be changed» (1 Corinthians 15:51).*

Those confident words of St. Paul remind us afresh that the Resurrection of Our Lord which we celebrate at Easter is not simply a past event, nor a psychological experience, but a mystery which has future consequences for each one of us.

From the miracle of the Resurrection of Our Lord Jesus Christ we derive confidence that our death will not be an end, but a new beginning. We too shall participate fully in the resurrection of the dead and the life of the world to come. This assurance of the future destiny which God offers to all human-kind in Christ has the power to transform our present lives. It is only the light of the resurrection of the body and of our eternal destiny that we can begin to understand and make sense of the complex situations that confront us.

The relevance of this credal truth is as great as ever. Around the world millions of men and women who do not know Christ live in bondage to fears and mis-

placed hopes. Immense issues are decided without reference to the ultimate purposes of God. Yet our own sharing in Christ's new life reminds us that God's concern is for all creation. The resurrection of the body points to the whole material world as potentially divine. The Paschal mystery in which we share gives us confidence to speak in the name of the Lord to the whole of human existence.

It is my prayer this Easter that all human-kind may glimpse the promised glory that we Christians celebrate and so be drawn into God's saving love for all creation.

Your Beatitude's Brother in Christ

DR. ROBERT RUNCIE

Archbishop of Canterbury

His Holiness Yeghiche II
Armenian Patriarch of Jerusalem
Your Holiness,
Beloved Brother in the Lord!

CHRIST IS RISEN

Wholeheartedly and with spiritual joy I greet You on the great and salvific Feast of the luminous Resurrection of Christ.

On these radiant paschal days as we heed to the angels' chant: ... and go quickly, and tell His disciples that He is risen from the death ..." (Mt., 28, 7), following Paul the Apostle, we confess "our Saviour Christ Jesus Who abolished death, and brought life and immortality to light through the Gospel" (2 Tim., 1, 10).

Resurrection of Christ marked the beginning of the resurrection of humanity (1 Cor., 15, 20) for the life eternal and not earthly when "shall come forth those who did the good deeds to a resurrection of life, those who committed the evil deeds to a resurrection of judgement" (John, 5, 28-29; 2 Cor., 4, 14).

"Peace be with you", — said the Saviour when He revealed Himself to the Apostles after Resurrection to make them heralds of His message throughout the universe (John, 20, 19-23). Each of us is challenged with this message of peace and if accepted with hearts and minds it urges us to safeguard and promulgate the peace of Christ (Col., 3, 15) which is the fruit of the Spirit (Gal., 5, 22-23). Nowadays this ministry of love, peace, mercy and faith is to be embodied in a promising counteraction against the increasing threat to the integrity of the creation of God, stemmed from sanguinary international conflicts, excessive stockpiles of destructive weapons and the imminent ecological disaster.

As we prayerfully extoll the Risen Christ we beg Him to enable us to be zealous witnesses of the Good News of peace, justice and truth all over the world.

May our Lord the Source of Life and Salvation of the World, Who rose after three days in the Life-giving Sepulchre, bestow His heavenly blessing upon Your beneficial labours for the glory of God.

With love in the Risen Christ,

† PIMEN, PATRIARCH OF MOSCOW AND ALL RUSSIA

Moscow, Easter 1989

Sa Sainteté Eghiché

Patriarche des Arméniens de Jerusalem

Sainteté,

Veillez recevoir mes felicitations sincères à l'occasion de la fête lumineuse de Pâques —

CHRIST EST RESSUSCITE!

Ces jours rayonnants et salutaires nous, inspirés d'un foi particulière, témoignons de la résurrection d'entre les morts du Christ, Fils de Dieu, car, selon St. Paul, "si le Christ n'est pas ressuscité, vide alors est notre message, vide aussi votre foi" (1 Cor., 15, 14).

Mais le Christ est ressuscité, et "de même en effet que tous meurent en Adam, ainsi tous revivront dans le Christ" (1 Cor., 15, 22).

En Vous saluant de fond c'e mon âme à l'occasion de la Fête des fêtes et Solennité des solennités — Pâques de notre Seigneur — je Vous souhaite une grande joie dans le Seigneur!

Que le Sauveur ressuscité bénisse vos activités pour la gloire de Dieu et pour le bien-être de tout le genre humain habitant la Terre.

Avec l'affection dans la Christ ressuscité

PRESIDENT DU DEPARTEMENT
POUR LES RELATIONS EXTERIEURES
DU PATRIARCAT DE MOSCOU

PAQUES 1989

Լ Ե Ի Ա Փ Ի Ր Ե Ե Ր

Ս. Զատկի հրաշափառ տօնին առիթով, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր կողմէ՝ Եկեղեցւոյ Սրբազան Պետերոսէան յղուած են հետեւեալ շնորհատուական հեռագիրները.

Երուսաղէմ, 23 Մարտ 1989

Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Ս. Էջմիածին

Ս. Զատկի հրաշափառ տօնին բարեբաւարիկ առիթով, խոնարհարար կը ներկայացնենք Ձերդ Սուրբ Օծութեան մեր և Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան սրտագին շնորհաւորութիւնները. խնդրելով Բարձրեայն Աստուծով որ շնորհէ Ձեզ յաջողութիւններով լի երկար և առողջ կեանք, և Մայր Աթոս Ս. Էջմիածնին՝ անսասանութիւն և բարգաւաճում:

Եղիշէ ԱՐՔԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

Երուսաղէմ, 23 Մարտ 1989

Նորին Սրբութիւն
Յովհաննէս-Պօղոս Բ. Պապ
Վատիկան

Ս. Զատկի հրաշափառ տօնին բարեբաւարիկ առիթով, յարգանքով կը ներկայացնենք Ձերդ Սրբութեան մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները, մաղթելով Ձեզ շարունակական առողջութիւն և Ձեր մեծ Եկեղեցիին՝ բարգաւաճում: Թող Ամենա կարողն Աստուած յաջողութեամբ պսակէ Ձեր բարի փառքերն ու ծրագիրները:

Եղիշէ ԱՐՔԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

Երուսաղէմ, 23 Ապրիլ 1989

Ն. Ամենապատուութիւն Պիմէն
Պատրիարք Համայն Ռուսիոյ
Մոսկուա

Ս. Զատի հրաշափառ տօնին առիթով, կը ներկայացնենք Ձեզ մեր եղբայրական և փերմ շնորհաւորութիւնները, սրտագին մաղթանքներով Ձեզդ Սրբութեան առողջութեան և բարգաւաճ գործունէութեան համար:

Եղիշէ ԱՐՔԵՊՍ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատրիարք Հայ Երուսաղէմի

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ, ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Գարուն է, խառաշունչ ձմեռէն յետոյ։ Բնութիւնը վերստին զարդարուած է կանաչով և ծաղիկներով, ճիշդ նման այն օրերուն՝ երբ մեր Տէրը կը տարուէր մահուան, զոհելու իր զարուն կեանքը մեր սիրոյն և փրկութեան։ Այսօր, իր Յարութեան յիշատակին առջև, մարգեր, պահ չը ազատազրուած իրենց առօրձայէն, կը կենան Յարութեան զապափարին առջև և կը նային իրենց հոգեկան աչքերով Յիսուսի բացուած զերեզմանին։ Ամէն տարի այսօր, զիտուն, արուեստագէտ և միլիոնորհար կը նային յարգանքով այդ բացուած զերեզմանին, յսելու ձայնը հրեշտակին։ «Զէ աստ, այլ յարեալ», և կը զգան թէ տակաւին երէկ իրենք անձայն բառ մըն էին զիշերին մէջ, իսկ այսօր՝ երգ մը ժամանակի շրթունքին՝ որ կը հնչէ յաւերժօրէն երկինքէն կախուած զանգակի մը նման։

Այս է պատճառ որ ամէն անգամ երբ Զատիկուան առաւօտը ծաղիկերի վրայ, մեր Տիրոջ բացուած զերեզմանին զիմաց, Յարութեան Խորհուրդն է որ կը լեցնէ բոլոր միաքերը։ Անոնք նայնիսկ, որոնք չունին ստոյգ հաւատքը Յիսուսի մեղեքներէն Յարութեան, որոնց մաաժուով չ'անցնիր շօշափելիէն անդին, կ'ունենան կարելի հաւատքը Յարութեան, երբ Զատիկի առաւօտը կարմիր հաւկիթի մը երևոյթով ծաղիկ երկրի վրայ։ Զատիկը ծաղկած օրն է տարուան, որուն մէջ կեանքի զեղեշկութիւնն ու Աստուծոյ սէրը այնքան հրաշալիօրէն կ'ապացուցուին։

Մարդուն անառիկ իւժը եղած էր դարերով շարունակելու կեանքը այս աշխարհէն անդին, իր տենչերու և երազներու լեռն ի վեր, սակայն մահուան սև պատը կը յուսահատեցնէր զինքը։ Զին աշխարհի հասկացողութեամբ, մարդուն և տիեզերքին ճակատագիրները բաժնուած էին, մարդ միայն մտածումով կրնար Աստուծոյ անմահութեան մասնակից ըլլալ։ Մարդուն երկրաւոր կեանքը կը վերջանար մահով։ Քրիստոս միակ բացառութիւնը եղաւ։ Այս պարագան հրաշք մը, զերբնական երևոյթ մըն է, եթէ ըստ մեզի դիտենք զայն, սակայն բնական իրողութիւն մը, եթէ աստուածային բարձունքէն նայինք անոր, այսինքն Յիսուսի կոչումին և նկարագրին բարձունքէն։

Գերեզմանը սկզբնակէտը եղաւ Յիսուսի կեանքին և անով՝ մարդկային կեանքին։ Զոն որ վերջացած կը կարծուէր իր կեանքն ու զօրծը, նոյն այդ լի սփուր զերեզմանէն վերանորոգուեցաւ անոնց հրաշալի իրականութիւնը։ Յիսուսի Յարութիւնը ալարանութիւն մը չէ, այլ իրականութիւն մը, որ պատ-

ռած է այլևս մահուան թանձր վարագոյրը և միացուցած իրարու կեանքը ան-
մահութեան և ժամանակաւորը անժամանակին:

Կը հաւատանք Յիսուսի Յարութեան, ոչ միայն որովհետեւ գիտենք թէ
զաղափարը չի մեռնիր, թէ սէրը անմահ է, այլ որովհետեւ կը զգանք ամէն օր
իր ներկայութիւնը եկեղեցիին մէջ և հոգիին խորը բոլոր անոնց՝ որոնք իր ա-
նունով կը հաւաքուին: Թէ յաւերժական իր ներկայութիւնը իսկական գոյու-
թիւն մը չէ, կամ մարդկային տեսակ մը զաղափարատիպ, զոր իւրաքանչիւր
սերունդ ստէպ իր մտքին մէջ կը ստեղծէ, անոր փոխ տալով լեզուն իր սեփա-
կան ներշնչումներուն և մտածումին: Ոչ ալ պարզ յիշատակ մը, որուն պատ-
կերը կ'ուրուանայ մեր մէջ ժամանակի մը համար միայն: Եկեղեցիին ոգեկոչած
և զգացած Քրիստոսը աւետարաններու կենդանի Քրիստոսն է, առանց փո-
փոխման և դիմադեղծումի: Սակայն այսօր շատերու համար տեսանելիէն ան-
դին ոչինչ գոյութիւն ունի: Ճանչնալ տեսանելին՝ ահա մեր իմաստութիւնը,
վայելել զայն՝ ահա մեր երջանկութիւնը, իսկ անդենականը, Յիսուսի Յարու-
թեամբ բացուած, կը քօղուի յաճախ ոչ միայն մեր նայուածքէն, այլ նաև
մեր մտածումէն:

Ոմանք, և քիչ չէ թիւը անոնց, կը կարծեն թէ անդնականին հաւատքը
կը պատկերէ կեանքին արժէքը, չլատելով մեր ուժերը երկրի վրայ, մինչդեռ
ընդհակառակն՝ անոր կ'ընծայէ անդիմադրելի մեծութիւն մը: Ինչ կ'արժէ մօր-
դը, ինչ կ'արժեն իր իտէալներն ու իրաւերը, իր գործերն ու սէրերը, եթէ
անցնող վայրկեանը, որ այս աշխարհի կեանքն է, իր հետ կրնայ տանիլ այս
ամէնը: Եթէ այս աշխարհն է մեր միակ բաժինը, եթէ այս երկիրն է մարդուն
միակ հայրենիքն ու ժառանգութիւնը, այն ատեն կեանքը բնաւ իմաստ մը
չ'ունենար, անիկա առեղծուած մը կը մնայ որքան անգութ՝ այնքան անլուծելի:
պէտք է զրել անոր դրան վրայ այս թախծազին բայց ճշմարիտ խօսքը առաք-
եալին. «Առանց Աստուծոյ, առանց յոյսի»: Ընդհակառակն սակայն, բացէք ձեր
հոգիին առջև անդինականին դուռը, բաէք թէ մարդկային կեանքը ճամբորդու-
թիւն մըն է աշխարհէն յաւիտենականին, թէ մեր իւրաքանչիւր օրը վախճան
մը և սկիզբ մըն է միանգամայն, այն ատեն սիրոյ և ծառայութեան իւրաքան-
չիւր արարքը նոր արժէքով պիտի երևի և կեանքի նեղութիւններն ու դժուա-
րութիւնները բնաւ պիտի չյուսահատեցնեն զմեզ:

Յարութեան մտածումը, թէ մարդուն կեանքը չի վերջանար գերեզմա-
նով, անմահութեան հաւատքին առաջին լոյսն է, հոգիին մէջ ծագած: Յիսուս
պատմութեան մեծագոյն հրաշքն է, և ասիկա՝ իր Յարութեամբ մանաւանդ:
Մահը միայն փառք չէ կեանքի ունայնութեան, այլ յայտարարը նաև անոր
բարձրագոյն իմաստին: Խորունկ կարօտն ու տաղնապը՝ զոր կը սեղմենք իր
խորհուրդին դիմաց, ապացոյցներ են թէ յաւիտենականութիւնը կը քաշէ զմեզ
մեր մէջ յուզելով այն զգացումները՝ որոնք նոյն ատեն յոյսերն են մարդկու-
թեան, իրականանալու սահմանուած:

Յաւիտենական կեանքը մարդուն կարելի է, և գոյութիւն ունի ոչ թէ
իր հոգիին բնութեանը պատճառաւ, այլ որովհետեւ Քրիստոս յարեաւ և յաղթեց

աշխարհի մահացուցիչ ուժերուն: Վասնզի տիեզերական հրաշքին մէջ յարութեան իմաստը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ իմաստին յաղթանակը իմաստ չեղող պարապի մը վրայ, որմէ կազմուած ըլլար մեր տիեզերքը: Մահը լրումը կը նշանակէ տիեզերքին, յարութիւնը՝ անոր նորոգումը: Յիսուս իր յարութեամբ մահուան փականքը վերածեց կեանքի բանալիին: Մեր ժողովուրդը դարեր շարունակ այդ բանալին իր ձեռքին մէջ ամուր բռնած, անով երկնքի դուռը միշտ բաց պահեց, հակառակ մահուան կնիքը իր վրայ դնել սեղաններուն:

Պատմութիւնը մարդերու կեանքին յիշատակարանը ըլլալէ աւելի, դաստիարակներու և երազներու հանգէսն է: Ընդհանրապէս ժողովուրդները կ'ընեն շինելու իրենց հողին պատկերը, ազգերու պատմութեան պատկերասրահէն ներս: Քանի՜ ժողովուրդներ, երբեմն հզօր ու տիրական, այսօր չունին իրենց հողին այդ պատկերը, հակառակ իրենց թիւին և ուժին: Զեր միտքին աշխարհը դիտեցէ՛ք կարուստն մեր սուրբերուն և հերոսներուն, որոնք Յիսուսի Յարութեան լոյս հաւատքով դրահուած, տարազեղ ծաղիկներու նման մեր պատմութիւնը շուշանեցին, առասպելական կրկէսի մը վերածելով այն հողը՝ զոր մեր ճակատագիրը ձգտեց զրօշակը բրաւ պատմութեան մահասփիւռ խորշակներուն:

Մահուան խորհուրդը բնաւ չէ մթաղնած մեր հողին: Մենք եղած ենք ազգ մը, որ շատ զերեզմաններ է ունեցեր ինչպէս իր հողին խորը՝ այնպէս ալ իր հողին մէջ, և եթէ կըցած ենք «պրիլ դարերով, պատճառը այն է որ զանոնք բնաւ զոցուած չենք նկատած և անոնց մէջէն տեսած ենք մեր ապագան և շարունակած մեր կեանքը: Յարութեան փառքը մեր կեանքին ալ փառքն ու ճշմարտութիւնն է եղած, հակառակ մեր պատռուած կոյերուն և արցունքոտ աչքերուն:

Այս մտածումով և հաւատքով է որ Քրիստոսի սուրբ Յարութեան աւետարանը կ'աւանդեմ ձեզի, ժողովուրդ Հայոց, իր Սուրբ Գերեզմանէն, որ քնդունիս զայն զոգացումով և համոզմամբ: Ո՞ր ազգը, քեզմէ աւելի, պէտք ունի այսպիսի պատգամի մը սրտապնդող սփոփանքին: Հաւատա՞՛ Քրիստոսի յարութեան, մի՛ աւագտե՛ր յոյսիդ պայծառութիւնը, մի՛ թոյլ տար որ կեղտոտի հաւատքիդ սրբութիւնը, որքան ալ դառն ըլլայ բաժակը զոր կը մատուցուի շրթներուդ:

Սերմանուած և վերընձիւղած ցորենահատն է Քրիստոս, իբրև հաւատք և կեանք, որ դարերէ ի վեր կ'աճի և կը զարգանայ իր եկեղեցիով: Այս աղուոր հասկին հատիկներէն մին ենք մենք իբրև ազգ և եկեղեցի: Մասնակից եղած ենք դարերով իր մահուան և կը հաւատանք թէ մասնակից ենք նաև իր յարութեան, որովհետև մեր յոյսը լի է անմահութեամբ:

Ե.

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

ՇԻՆԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵՒ ՈՒՅԵՓԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Գարունը ամրան ագուցող երկար ու լուսառատ օրերուն զուգադիպող զոյգ այս տօները, մին իբրև մեր Տիրոջ երկրաւոր կեանքը փակող զորմանահրաշ եղելութեան՝ իսկ միւսը իբրև Ս. Հոգւոյն առաքելներուն վրայ իջմամբ Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան յիշատակը, մեծագոյննեւրէն են Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ ճոխ տօնացոյցը լեցնող տօներուն: Եւ եթէ անոնք չեն անցած մեր Եկեղեցւոյ «Տաղաւար» տօներու շարքին, պատճառը այն է որ անոնք ուրոյն դէպքերու ոգեկոչման առիթներ ըլլալով հանդերձ՝ Յիսկանց միջոցը ամբապնդող երեք օղակներէն վերջին երկուքը կը հանդիսանան:

Ինչպէս ըսած ենք այլուր, օխ ու պիտի չըլլար երկու այս մեծ տօներն ալ միազանգել հինգ Տաղաւարներուն, կազմելու համար գունագեղ փունջը Եկեղեցւոյ եօթ տօներուն (որ ոքի գաղտնիք է թիւին խորհրդաւորութիւնը զոյգ Ուխտերուն — Հին և Նոր — ալ մէջ):

Յիսկանց (50 թիւէն ընձիւղած — 50 օրերուն համար գործածուող) շրջանը իր սկիզբը կ'առնէ Ս. Երուսթեան հրաշափառ տօնով, մեր մօտ Զատիկ կոչումով ծանօթ, որ մեծագոյնն է Քրիստոնէութեան տօներուն: Յիսկանց այդ միջոցը կարելի է բաժնել երկու մասերու, առաջին քառասուն օրերը, ուր Յիսկան տակաւին երկրի վրայ է, իր նիւթեղէն մարմնով երեւելով ստէպ իր աշակերտներուն, և վերջին տաս օրերը, ուր Ան բաժնուած մարմնով մեր աշխարհէն ու իրեններէն, երկուքին միջև յարաբերութիւնը կ'ընթանայ հոգեւոր հաղորդակցութեան ճամբով, որ նուազ զգալի ու ապաւորիչ չէ առաջինէն՝ նիւթին ու աննիւթին միջնորմը իրենց հաւատքին բացովը հաւեցած, գէթ լուսաթափանց չղարշի մը վերածած հոգիի մարդերուն: (Վհնութիւնը այս տարազին ետև կեցող մարդերուն կը շեշտուի անպարագիծ այլանդակութեանը

մէջ անոր հականիշ «մարմինի մարդերուն»): Այս բաժանումը ամենացայտուն կերպով երևան կու գայ Հայ. Եկեղեցւոյ Տօնացոյցին մէջ, ուր առաջին 40 օրերը Ուտիք են ամբողջութեամբ (յիշել Տիրոջ խօսքը թէ առաքաւտի տղաքը չեն կրնար ծոմ բռնել, որքան տառն իրենց հետ է փեսան — Մրկ. Բ. 19-20), իսկ վերջին 10 օրերուն մէջ ինկող Զորեքշաքթիին և երկու Ուրբաթներուն պահեցողութիւն կը հրահանգուի: Բիւզանդական Եկեղեցիներուն ին կիսապենտեկոստէն (Mesopentecost) Յիսկանց միջոցի կէսին, 25րդ օրը — Զորեքշաքթի —, որ մասնաւոր իմաստ մը չունի: Պատիկ ստորաբաժանում մը կայ առաջին մասին մէջ, ուր մինչև ութերորդ օրը նշանակուած է օր Զատիկի և ապա միայն օր Յիսկանց, Ուրբաթորդ օրը, թո՛ղմաս առաքելի կիրակի՝ կոչուած Արեւելեան Եկեղեցիներու կողմէ (մեր Նոր կիրակին), յիշատակ է մեր Տիրոջ երկրորդ անգամ Սիոնի վերնատան մէջ զորքն փակելովք՝ առաքելներուն հանդիպման, երբ թո՛ղմաս հաւատաց յարութեան հրաշքին:

Ղուկաս իր Աւետարանի վերջնութիւն համարին մէջ (ԻԲ. 52), Քրիստոսի Համբարձման դէպքը յիշատակելէ ետք, կը գործածէ (առաքելներուն համար անշուշտ) «Հարձան յիսուսաղմ ուրախութեամբ մեծաւ» քիչ մը տարօրինակ ու դժուարահաւատ բացատրութիւնը: Իրենց մեծ ուսուցիչէն ու բարեկամէն (Յովհ. Ժե. 14-15) այսպէս անակնկալօրէն բաժնուելէ ետք ինչպէ՞ս կրնային ուրախ ըլլալ անոնք, մանաւանդ երբ իրենց կանաչ յոյսերու խոշտանգուած դիակին դիմաց կը հոծանար նաև հրեայէն ու հեթանոսէն գալիք հալածանքին ուրախականք:

Նախ պէտք է ի մօտի ունենալ թէ Քրիստոսի բաժանումը տարբեր է միւս բաժանումներէն, որոնց առթած վիշտովն ու կսկիծովը կը լեցուինք, ամէն անգամ երբ սիրելի մը կը հեռանայ մեր շրջանակէն կամ աշխարհէն: Քրիստոս ոչ միայն իր յարաբաժնէն երկայնութիւնը խոստացած էր իրեններուն. «Ահա ես իմ և ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս» մինչև ի կատարած աշխարհիս (Մատթ. ԻԸ. 20), այլև խոս-

տացած էր մօտ օրէն իրենց զրկել միութարիչ Ս. Հոգին, որ պիտի զօրացնէր զիրենք անվհեր ճակատելու Չորին բուր մութ ու նենգ սեփերուն դէմ:

Համբարձման տօնը իր կարեւորութեամբ շատ մօտը կը կենայ Ս. Մննդեան տօնին, ոչ միայն անոր համար որ մէկով կը սկսի և միւսով կը վերջանայ երկրաւոր կեանքը Քրիստոսի, այլև այն հանգիստութեանը որ գոյութիւն ունի երկուքին միջև Անոր շօշափելի և խորհրդաւոր ներկայութեան տեսնելէն, ղերբօրէն շրջումով միայն: Մինչ իր ծնունդով Յիսուս կու գար բնակելու մեր մէջ, սակայն չբաժնուելով իր Հօրմէն և երկիրքէն — «Ոչ մեկնելով ի Հօրէ» կ'ըսէ մեր շարական ոգիւրը —, Համբարձումով Ան կը վերադառնար իր Հօրը մօտ, պահելով սուկայն իր կապը, ինչպէս բոնիք՝ յաւերժապետ և խորհրդական ներկայութիւնը մեր աշխարհին ու մարդկութեան հետ:

Քրիստոսի Յարութիւնը սկիզբն է նոր դարաշրջանի մը մարդկային պատմութեան մէջ, որ իր լրբութիւն կամ պսակութիւն կը յանգի Ս. Հոգիի գալստեամբ: Յարութիւնը շատ բան պիտի կորսնցնէր իր իմաստէն ու արժէքէն, եթէ Ս. Հոգին չգար հրազինելու վհերքոտ առաքեալները և հիմը դնելու Տիրոջ խորհրդական մարմինը ներկայացնող Քրիստոսէական եկեղեցիին:

Դժուար չէ ասոր նմանութիւնը տեսնել նաև Հին Ուխտի մէջ: Մեր Զատիին համապատասխանող — իբրև մեծագոյն տօնը Հրէութեան, ազատութեան գաղափարը խորհրդանշող (եգիպտական գերութենէն ազատուելուն դիմաց մեր Զատիկը կը դնէ ազատագրումը մեղքէն ու մահէն) Պատեքէն յիսուն օրեր ետք է որ Սինայ լեռան վրայ Տասնաբանեայ պատուիրաններու տրուութեամբ հիմը պիտի դրուէր Մովսիսականութեան, այսինքն միաստուածութեան առաջին կրօնքին:

Մեղքին մութէն ազատագրուած հոգիներն են միայն որոնք կրնան բացուիլ մեծ ու հոգեկան ճշմարտութիւններու: Գերութեան կապանքներու ներքե, իսրայէլի ժողովուրդը պիտի չկրնար ըմբռնել ու ընկալել ճշմարիտ լոյսը Օրէնքին:

Վերջին շրջանին, աշխարհի շատ մը երկիրներու մէջ կրօնքի դէմ յայտնուած անուղղակի հալածանքը կամ հոգեոր իրողութիւններու հանդէպ յայտնաբերուած գաղջութիւնը (մինչև արհամարհանք հասնող երբեմն), սկսած է անտեղի մատնողութիւն յառաջացնել կարգ մը բարեմիտ կամ աւելի ճիշդ՝ ծանծաղամիտ մարդոց մօտ, իբր թէ վտանգուած է գոյութիւնն իսկ Քրիստոսէական ժայռահաստատ եկեղեցիին: Այդպիսիներուն կը թելադրենք կտրուել Մատթէոսի Աւետարանին ԺԶ. գլխուն 18րդ համարը. «Եւ դրունք դժօխոց զնա մի՛ յաղթահարեսցեն»:

Եկեղեցւոյ գոյութեան ու յարատեւութեան մասին կասկածելու փոխարէն, լաւ պիտի ըլլար որ անձնիւր քրիստոնեայ անհատ նոյն նախանձախնդրութիւնը ցոյց տար Ս. Հոգիին շնորհքովը ի՛ր իսկ հոգիին մէջ գոյաւորուած տաճարին նկատմամբ: «Ապաքէն դուք տաճար Աստուծոյ կենդանւոյ էք», բոժ է մեծ առաքեալը (Բ. Կորնթ., Զ. 16): Եթէ մեզմէ իւրաքանչիւրը նկարագրի բարեմասնութիւններով կարենայ բարեգաղղ պահել իր սրտին տաճարը, Քրիստոսէական եկեղեցին ալ — որ գոմարը կամ ժողովն է հաւատացեալներու բազմութեան — ինքնին կը զօրանայ ու կը պայծառանայ:

Որքան թելադրական է պատասխանը երկոտասանամեայ Զինացի քրիստոնեայ տղեկին, չպարտած համայնավար ոստիկանի երեսին, երբ այս վերջինը Կիրակի օր մը տղուն ետ կը դարձնէր անկրօն վարչաձեւին հրահանգովը փականքի առկառնուած եկեղեցիի մուտքէն. «Դուք այս տաճարը կրնաք փակել կամ քանդել, բայց կանգուն կը մնայ տաճարը սրտին»:

Համբարձումն ու Հոգեգալուստը մեզ կը մղեն խորհրդածելու հոգեւոր կեանքի բարձունքներու մասին: Քրիստոս երկիրք համբարձաւ և Ս. Հոգին երկիրքէն իջաւ: Միշտ յիշենք ուրեմն Ս. Պատարագի վերջաւորութեան կրկնուող «Զի տմենայն տաւրք բարիք և ամենայն պարգևք ի վերուստ են իջեալ» բացատրութիւնը և Պօղոս առաքեալին խօսքը. «Զվերինն խորհեցարուք» (Կողոս., Դ. 2):

ԳԷՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻԶԵԱՆ

ԽԵՂԱՔԻՐՈՒԱԾ ԶԵՄԱՐՏՈՒՅԻՆՆԵՐ

Այս ընդհանուր խորագրին ներքև յետ այսու այս էջերէն պիտի պարզենք մեր (այսինքն Ուղղափառ կամ Առաքելական Եկեղեցւոյ) յատակ և որոշ տեսակետեր Ս. Գրական կարգ մը վիճելի կէտերու և նորոգուկ աղանդաւորներու կողմէ անանց տրուած կարգ մը կամայական մեկնութիւններու շուրջ: Պատճառ մուծ չիւներէ ու շարժառիթներէ իրենց մղումը տաւ Նոր օրերու այս մարդօրսներն ու ինքնակոչ փրկիչները կաթողիկէ և Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներու պարզա միտ զաւակները մոլորեցնելու համար ոչ մէկ խտրութիւն կը դնեն իրենց կիրարկած միջոցներուն մէջ:

Այսպէս, աղանդամիտները ասենէ մը ի վեր մատի փաթթոց ըրած են Մատթէոսի Աւետարանին ԻԿ. գլխուն 9րդ հոմարը. «Եւ հայր մի՛ կոչէք ձեզ յերկրի, զի ձեր մի է Հայր՝ որ յերկինսն է»: Եւ կու գան այն սխալ եզրակացութեան, թէ յանցանք է ու մեղք Հայր կոչել հոգեւոր ծառայութեան նուիրուած Ս. Եկեղեցւոյ պաշտօնականները: Այս ծուռ ու թիւր մեկնութեան դիմաց մենք կը դնենք Պօղոս առաքեալի առ Տիմոթէոս Ա. Թուղթին 2րդ համարէն «Տիմոթէոս որդւոյ սիրելւոյ» բացատրութիւնը: Գիտենք թէ Ս. Պօղոս ամուսնացած չէր, հետեւորար հոս գործածուած «արդի» բառը պէտք է հասկընալ «հոգեւոր որդիութեան» իմաստով: Եւ քանի որ Ուլլի բառին դիմաց կը կենայ հայր բառը, ուրեմն շատ բնական է ենթադրել որ Տիմոթէոս ալ փոխադարձաբար իր հայրը կամ հոգեւոր հայրը կոչէր մեծ առաքեալը:

Յետոյ, այս սխալ սկզբունքէն մեկնելով, հարկ պիտի ըլլար յանգիլ այն անհեթեթ եզրակացութեան, թէ իրաւացի չէ հայր կոչումը գործածել մեր մարմնաւոր հայրերուն ալ համար: Այս իրողութիւնը աւելի ևս կը դառնայ անհեթեթ, երբ նկատենք որ ոչ մէկ արգելք գոյութիւն ունի մայր կոչելու մեր հարազատ մայրերը կամ մայրապետները:

Այս մոլորածները ասենը մէկ չեն դադրիր կրկնելէ նոյն յանկեղզի թէ Ս. կոչոյ Մարիամը (բնական է որ այդպէս չեն կոչեր զինք) յետ ծնունդ տալու մեր Փրկչին, ամուսնացած և ուրիշ զաւակներ ալ ունեցած է: Եւ իրենց կողմէ այս տեսակետին անթացուպիւր ճարելու համար կը դիմեն ի միջի այլոց Ս. Մարկոսի, որ իր Աւետարանի Գ. գլխուն 32րդ համարին մէջ կ'ըսէ. «Ահաւաստիկ մայր քո և եղբարք քո կան արտաքոյն»:

Նախ պէտք է յիշեցնել այդպիսիններուն թէ Սեմական ցեղերու մէջ այդ օրերուն սովորութիւն կար եղբայր կամ քույր կոչելու դարմկներն ու մերձաւոր պարագաները: Մեր օրերուն ալ, մենք յաճախ եղբայր կամ քույր կը կոչենք անձեր, որոնց ծնողքը տարբեր է մերինէն: Ասոր ամենէն ցայտուն ապացոյցներէն է Յովհաննու Աւետարանին ԺԹ. գլխուն 25րդ համարը, ուր կ'ըսուի. «Եւ կային առ խաչին Յիսուսի՝ մայրն նորա և քույր մօր նորա՝ Մարիամ կղէովպայ...»: Արդ դիտենք թէ Յիսուսի մօր անունն էր Մարիամ, Հետեւորար կարելի չէր որ իր հարազատ քոյրն ալ կոչուէր նոյն անունով: Մնաց որ Տիրամայրը միամօր դուստր ըլլալով չունէր հարազատ քոյր: Գիտենք նաեւ թէ երկրորդ Մարիամը մայրն էր կղէովպաս աշակերտին, որ մին էր Էմ. մատուսի ճամբուն վրայ Յարութեան երեկոյին Քրիստոսի հանդիպած երկու աշակերտներէն: Կամ, ըստ մանց, մայրը Ս. Յակոբոս Տեսանեղբօր կամ Ալփեան Յակոբոս առաքեալին:

Տակաւին, Տիրամօր Ս. Խաչի ոտքին ներկայութիւնը կը ջրէ միւս վարկածը աղանդամիտներուն, ըստ որում Տիրամօր դերը կը վերջանար Քրիստոսի ծնունդով: Մարիամ կը գտնենք Յիսուսի հետ կանայի հարսանիքէն մինչև Գողգոթայի ողբերգութիւնը, ու անկէ անդին՝ առաքեալներուն հետ ալ, մինչև Պենտեկոստէի հրաշքը Սիոնի վերնատան մէջ, իբրեք ուրէն սիրուած մայրը Փրկչին ու զհրազոյն մխրթաութիւնը իրենց Երկնաւոր վարդապետէն երեսութապէս որբացած առաքելական զունդին:

ԴԷՈՐԿ Ս. ՃԻՆԻՎԻԶԵԱՆ

ԱՆՎԵՐՆԱԳԻՐ

Աւխարհի մէջ, ամէն ասեմ
Անբաժան են լոյս եւ ստուեր.
Իրար հոյր են ու դաւանակից
Ամառ - ձմեռ, ցերեկ - գիշեր:

Ենթակալ են նոյն օրէնքին
Հարս ու կեսուր, ծեր ու մանուկ.
Ո՞վ ունենալ չէ փափաքեր
"Իհրս մը սիրող, բոյն մը տափուկ:

Ճամբու ծայրին վի՞հ է, անդո՞ւնդ.
Թէ արիւնք է լուսածնունդ,
Ոչ ոք մեզմէ զիսէ ըստոյզ,
Եւ գուցէ այդ է մեր հանոյք:

Ով դժգոհ է կեանքէն, բախէն,
Խաչէն՝ դրուած սկար ուսին,
Բեռնաւորուած հողերով սին,
Զկարեւայ ուիթի մպսիլ
Գողգոթայի խնարէն ետ
Գերեզմանէն ծագող լոյսին:

1989

Գ. ՃԱՐՏԱՐ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՆՐԱՊԱՏՈՒՄ

1. — Նարեկ. — Նարեկի իթ. գլուխի առաջին հատուածին մէջ կը կարդանք. «Բսեղի իննուց յսնից եւ բուոց երից եւ չորեակ ասանց ի վաղարդայնէ տուընջեան առ մուտս արեւուն ... քարեգործել միմեանց շնորհատրութիւն» (Տպ. Վենետիկ, 1840, էջ 71-72):

Ընդգծեալ տողերը ստացած են տարբեր մեկնաբանութիւններ: Տես Նարեկ, արդի հայերէնի վերածուած Թորգոմ եպս. Գուշակեանի կողմէ. Տպ. 1926, Գահիրէ, էջ 352-353:

Նկատելով որ վերոյիշեալ հատուածին մէջ Նարեկացին կ'ըսէ Աստուծոյ Որդիին, թէ «զաջոյն զօրն թողութեան ցուցեր փրկարան», և քիչ մը վարը ա նոր կ'ը գիմէ ըսելով՝ «Թագաւոր ներող պարտելոյն», մեզի կը թուի թէ հող ակնարկութիւնը կը վերաբերի Քրիստոսի այն պատուէրին որ մարդ պէտք է ներէ ընկերին նոյնիսկ եօթնասուն տնգամ եօթն (Մատթ. ԺԸ. 22):

Այս մեկնութեան դէմ դժուարութիւն կը յարուցանէ՝ բնագրին մէջ գտնուող «երից» բառը: Այնպէս կ'երևի թէ գրիչները օրինակելու ժամանակ Դ-ի և Կ-ի նմանութեան զո՞ւ գացած են: «Երից» թիւին յաւելումը բնագրին մէջ սխալի տրդիւնք է: Առ այդ մեզի փաստ մը կ'ընձեռէ Ս. Յ. Թիւ 3757 ձեռագիրը, ուր կը կարդացուի. «Բսեղի իննունց յիսնից և թուոց չորից տասանց» (էջ 108), լուսանցքի ծանօթութեամբ թէ «երից չը պիտի»:

Այս փաստը աւելի ևս կը զօրանայ Ս. Յ. Թիւ 1238 Նարեկով, ուր կը կարդացուի. «և թուոց երից [բոլորակի մէջ առնուած իբրեւ ջնջելի] և չորեակ [սըրբազարուած] չորից տասանց»: Այսպէս ուրեմն ուղիղ ընթերցումը կ'ըլլայ «և թուոց (և) չորից տասանց»: Ըստ այսմ

վերածելով թուանշանի, կ'աւանդանք $450 + 40 = 490$, $70 \times 7 = 490$:

2. — Գանգատ. — Յրիկ Դիւանի մէջ կը կարդանք (էջ 529) «Գանգատ, բան ի Յրիկ գրքոյն»: «Բարսղի ումնն ի մաստնոյ»: «Պարզ է վերնագրիցս, որ տալս Յրիկինը չէ. այլ արտագրուած է ի Յրիկ գրքոյն, որ անշուշտ Յրիկի Տաղերի մի ժողովածուն էր»: — Լու, եթէ Յրիկ Կիրքը Յրիկի տաղերուն մէկ ժողովածուն էր, ուրեմն «ի Յրիկ գրքոյն» առնուած Գանգատը մաս կը կազմէր Յրիկի ստեղծագործութիւններուն և ոչ թէ ոմն Բարսղի, թէ Յրիկ Կիրք կը նշանակէ որ այդ երկը Յրիկի գործն է, հաստատելու համար կրնանք յիշել նման օրինակներ, ինչպէս Սարգիս Գիրք (Մեկնութիւն կաթողիկեայց), Վարդան Կիրք (Ժողովածու Այգեկցի վարդան վարդապետի ծառերուն):

Դարձեալ նոյն գրքին մէջ կը կարդանք (էջ 541) «Գանգատ, Սարկաւագ Վարդապետի ասացեալ»: Ուրեմն Գանգատի հեղինակը ոմն Բարսղ չէ. այլ Սարկաւագ Վարդապետ: Այս ալ ընդունելի չի կրնար ըլլալ, վասնզի սխալ մամբ դրուած ձրի վերնագիր մըն է: Նման պարագայ գոյութիւն ունի նոյն իսկ մեր ժամագրքին մէջ (էջ 329), ուր «Յիշեա, Տէր, զպաշտօնեայ քան իբր վերնագիր ունի «ի Սարկաւագ Վարդապետէն ասացեալ», որ սխալ է. քանի որ Սարկաւագէն չորս դար առաջ Յովհան Օձնեցին կը ճանչնայ դայն և կը մեկնաբանէ (Մատենագրութիւնք. էջ 114):

Եզրակացութիւն. քանի որ ոչ Բարսղը, ոչ ալ Սարկաւագ Վարդապետը չեն Գանգատի հեղինակը, ուրեմն «ի Յրիկ Կիրքոյն» առնուած այդ բացառիկ ստեղծագործութիւնը պիտի ընդունուի իբրեւ հարազատ գործը տաղանդաւոր բանաստեղծ Յրիկին, որ հեղինակն է նմանօրինակ ուրիշ տաղերու ալ:

3. — Ղօի բնականոյ — Հայերէն Զեռագրերի ԺԷ. Դարի Յիշատակարաններու Բ. Հատորին մէջ, էջ 877 ա, կը կարդանք. «Ղչի բնականոյ — Թաշնարս»:

ԵՂԻԱԶԱՐ ԱՐՔԵՊՍ. ՍԵԲԱՍՏԱՅԻ

(Բ Ժ Ի Ծ Կ)

(1670? — 1754)

Մնած է Սեբաստիոյ մէջ շուրջ 1670 ին և մկրտուած Մաթեոսաղայ անունով: Որդին էր Աստուածատուր վարդապետի և Պէկկիսանի: Բաւական ուսում ստացած է և 1701 ին կը ներկայանայ իբրեւ բժշկ վարդապետ: Աւելի ետքը կ'ունենայ աստիճանի բարձրացում, և 1718 ին արքեպիսկոպոս և առաջնորդ է Ս. Հրեշտակապետաց Մենաստանին:

Իր առաջնորդութեան շրջանին կը նորոգէ Ս. Հրեշտակապետաց վանքը (1728): Իր գրած յիշատակարանին մէջ կ'ըսէ «ՌՃՀԷ թուին զՍուրբ Հրեշտակապետաց վանքն նորոգել տուի ձեռամբ իմով ներքոյ և արտաքոյ, և ոչ մնաց բան ինչ ի հնոյն, այլ ամենայն նոր ի նորոյ վերակերտեալ պայծառացաւ տասնապատիկ քան զառաջինն . . . » (Յուլիան 26 ա. Ս. Յակոբեանց, Գ. Հատոր, էջ 151): Այդ առթիւ գոյացած պարտքերը շիջու-

ցանելու համար դրամ ժողովուրդ կ'երթայ Կ. Պոլիս (1729): Իր ջանքերը կ'արդիւնաւորուին. պարտքերը կը վճարէ, և շատ մը եկեղեցական զարդեր ևս ստանալով կը վերադառնայ վանք (1733):

Պոլիս գտնուած շրջանին (1733) Խարբերդցի Դուկաս վարդապետին թարգմանել կու տայ բժշկական գրուածք մը, «Յաղագս ննթադրութեան, այսինքն մըրրոյ, որք լինին ի միզի» վերնագրով, որուն ընդօրինակութիւնը կայ իր Բժըկարանին մէջ (էջ 209-219):

Երեսուն տարի Ս. Հրեշտակապետաց Մենաստանին առաջնորդութիւնը վարելէ ետք կ'ընտրուի Սեբաստիոյ առաջնորդ, և կը փոխադրուի Ս. Նշան վանքը (1747): Իր պաշտօնավարութեան շրջանին հոն ալ շատ նորոգութիւններ կը կատարէ:

Եղիազար արքեպիսկոպոս ունէր որդի մը՝ Աստուածատուր վարդապետ. զայն իր տեղ վանահայր կը կարգէ Ս. Հրեշտակապետի Մենաստանին (1748), որ այդ պաշտօնին վրայ կը վախճանի տաս տարի ետք (1759):

Եղիազար վարդապետի Բժշկարանը, որ շահեկան հատոր մըն է, այժմ կը գտնուի Ս. Յակոբեանց վանուց Զեռագրատան մէջ, 3463 թուահամարով:

Եղիազար Արքեպիսկոպոս զովուած է իբրեւ «այր վեհանձն և մեծագործ», «ճոռոմարան», և «քաջ հոգեւոր»: Վախճանած է 1754, Փետրուարի 18 ին, և թաղուած Ս. Նշան վանքը: Իր տապանաքերն է հետեւեալը:

Այս է տապան մարմնոյ տեղի,
ծերունափայլ դիտապետի,
եղիեազար քաջ հոգեւորի,
որ է տեղեալ Սեբաստացի.
հովիւ ընտրեալ սոյն նահանգի,
Սրբոյ Ուխտի տնտես բարի,
որ և հանգեալ մերոյս թուի,
հազար երկերիւր երեքի,
ի տաանութն փետրուարի:

Ն. ԱՐԲ. ԾՈՒՎԱԿԱՆ

Ուղղելի է ձմեռուան: Ըմպոնադ կամ Ըմբոնադ — Hivernal — իր կարգին կը նշանակէ Զմերային: Ունի հաստատ թուական՝ Նոյեմբեր 23 ըստ Հին Տոմարի: Այդ օրը կը պատահի «Եափրաք տէօքիւմիւ ֆուրթունաօը», այսինքն տերեւթափի փոթորիկ:

4. — Զամենայն. — Էջմիածին Ամսագրին մէջ կը կարդանք (1988, թիւ 6-2, էջ 63 ա). — Մեք հաւասար մարդկութիւնս «Եղորարք» անուանեցաք, ըստ այնքմ պատմեցիք զան*. — Տողատակի ծանօթութիւնը կ'ըսէ. «Թերեւս՝ զամենայն, որ ճիշդ է: Ակնարկուած համարը կու գայ Սողոմոնաց Գրքէն (ԻԱ. 23) որ է «Պատմեցիք զանուն քո եղբարց իմոց»:

LE TESTAMENT DE NORAYR N. BUZANDATZI

La bénédiction nuptiale a eu lieu après le baptême de Selma Jacobsson, israélite. En effet voici l'acte de "conversion", de Selma Jacobson, rédigé en arménien et en français, portant cachets et légalisations, attestant à la fois la séparation de Norayr du catholicisme:

Patriarcat arménien
Constantinople
N° 35

Le Patriarcat Arménien de Constantinople, sur la déclaration du Conseil Communal de l'Eglise de St. Illuminateur, sise à Galata, atteste que la demoiselle Selma d'origine juive et fille du sieur Lévi Abraham Jacobsson, a embrassé l'Eglise Arménienne et est baptisée dans l'Eglise susmentionnée le 10/22 Juin 1881, par l'assistance du prêtre Sahag Utudjian et le parrainage du Sieur Stépan Beylikdjian.

En foi de quoi est délivré le présent certificat, signé par nous et revêtu du sceau de notre Patriarcat.

Le Vicaire Patriarcal
Signé: Kévork v. Bousdjouklian
Le 29 Décembre (v. s.) 1882

On mesure par cet acte la profondeur de l'amour désintéressé de Selma Jacobsson pour Norayr. Nous savons par d'autres documents qu'elle avait bravé l'opposition de sa famille pour épouser Norayr.

Le *Dictionnaire français-arménien* de Norayr paraît à Constantinople en 1884. Au verso de la feuille de titre, l'auteur déclare: "A ma femme bien-aimée Selma Jacobsson Norayr j'offre avec reconnaissance la dédicace de ce dictionnaire". Nous savons par documents en notre possession que l'ouvrage, 1303 pages, en grand format, a été publié pour 15.000 francs de l'époque, mais l'auteur n'a jamais réussi à retirer cette somme, car tous les exemplaires n'ont pas été vendus. Notre grand satyrique national, Hagop Baronian, écrivait dans ses annales "*Hos-Hos*": "Dix riches négociants ont formé aujourd'hui une société pour s'abonner à un exemplaire du dictionnaire de Norayr". Voir le testament au sujet de ce dictionnaire.

Voici l'*Acte de suscription de testament* fait par Norayr et sa femme à Stockholm en mai 1884.

Légation Impériale de Turquie

Stockholm, le 14/26 Mai 1884

N° G 1 20 ACTE DE SUSCRPTION DE TESTAMENT

N° S 1 7

Duplicata conforme à l'*Original*

Par devant Nous, Jean Constantin Alexandre Othon Prince Karadja Pacha Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de Sa Majesté Impériale le Sultan près Leurs Majestés les Rois de Suède et Norvège et des Pays-Bas, soussigné, assisté de Notre Sieur Olof Frederik Oberg Consul - Général de Turquie à la résidence de Stockholm et en présence des deux témoins ci-après dénommés sont comparus, le Sieur Étienne Néandre de Byzance Norayr, Sujet Ottoman, homme de lettres domicilié à Stockholm

Fredsgatan N° 15 et Sa légitime épouse dame Satinique Selma Jacobson de Byzance Norayr, lesquels ont clôs et scellé en Notre présence et celle des témoins, et Nous ont remis, ainsi clôs et scellé, un papier qu'ils ont déclaré contenir leur testament écrit et leurs propres mains.

En conséquence Nous avons dressé le présent acte de suscription écrit sur le dit papier et cet acte a été signé par les testateurs, par le Sieur Markar Stépan Beylikdjian, sujet Ottoman, négociant établi à Stockholm et demeurant Hamngatan N° 17, et le Sieur Michel Jean Théodorakis, Sujet Ottoman, négociant établi à Stockholm et demeurant Osterlånggatan N° 21, tous deux témoins à ce requis, par Notre Consul-Général et par Nous, après lecture faite. Tout ce que dessus a été fait de suite et sans divertir à autres actes, en Notre Chancellerie à Stockholm le quatorzième jour du Mois de Mai, vieux style, vingt-sixième jour du Mois de Mai, Nouveau Style de l'an mil huit cent quatre vingt quatre.

Les testateurs:

Néandre de Byzance Norayr

Selma Jacobsson N. de Byzance Norayr

[de leurs propres mains. M. M.]

Les témoins:

M. S. Beylikdjian [signatures. M. M.]

M. J. Théodorakis.

Consul-Général de Turquie à

Stockholm;

O. F. Oberg [signature. M. M.]

L'Envoyé Extraordinaire et Ministre

Plénipotentiaire:

Pr. J. Karadja. [signature. M. M.]

Sceau: Légation Impériale de Turquie

en Suède et Norvège

Et voici à présent le *Testament mutuel* sur papier timbré, en français et en suédois:

TESTAMENT MUTUEL

Nous soussignés, Néandre de Byzance Norayr et Selma Jacobsson N. de Byzance Norayr, unis en légitime mariage, déclarons par le présent acte testamentaire, comme notre dernière volonté respective, que celui de nous qui survivra à l'autre, conservera la pleine propriété de la disposition illimitée de tous les biens, mobiliers et immobiliers, biens-fonds et capitaux, situés ou se trouvant en Suède ou ailleurs, qui appartiendraient à la communauté à la mort de l'un ou de l'autre des conjoints.

Quant à moi Néandre de Byzance Norayr, mon épouse bien-aimée, Selma Jacobsson N. de Byzance Norayr, m'ayant avancé l'argent nécessaire, afin de pouvoir exercer mon état d'homme de lettres et pour me mettre à même de publier mes ouvrages, je désire et stipule qu'après ma mort tout ce que je possède en biens-fonds, capitaux, meubles et immeubles, livres, manuscrits, ouvrages parus ou en cours de publication, deviennent propriété absolue de ma dite épouse légitime, Mme Selma Jacobsson N. de Byzance Norayr. Ne pouvant probablement jamais être en état de rembourser mon épouse des sommes qu'elle m'a avancées à différentes reprises, sommes qui montent bien au-delà de tout ce que je possède, je lui fais ce

legs et donation dans la pleine faculté des mes sens et de ma propre volonté, comme un faible appoint sur ce que je dois à mon épouse bien-aimée pour les sacrifices pécuniaires et pour les soins affectueux dont elle m'a entourés (*sic*) de mon vivant.

Par le présent testament je soussigné, Néandre de Byzance Norayr, déclare que tout autre acte de dernière volonté, signé par moi antérieurement à celui-ci, se trouve absolument abrogé et annulé.

Moi aussi, Selma Jacobsson N. de Byzance Norayr, je déclare de mon côté que tout autre acte de dernière volonté, signé par moi antérieurement à celui-ci se trouve absolument abrogé et annulé.

Le présent testament, fait et signé en triple exemplaires par nous soussignés Néandre de Byzance Norayr et Selma Jacobsson N. de Byzance Norayr, époux conjoints, a été déposé en une expédition à la Légation Impériale de Turquie à Stockholm et ce, selon procès-verbal; le second exemplaire a été déposé chez Me Sven Wessberg Notaire à Stockholm, et le troisième, signé, comme les deux autres exemplaires, par nous et par les témoins instrumentaires y figurant, se trouve entre nos mains.

En foi de quoi nous avons signé ce testament de notre propre main, en présence des témoins désignés ci-bas.

Fait à Stockholm le vingt-six (26) Mai mil huit cent quatre-vingt quatre (1884).

Néandre de Byzance Norayr [signature. M. M.]

Selma Jacobsson N. de Byzance Norayr [" "]

Nous soussignés, témoins présents, certifions que Monsieur Néandre de Byzance Norayr, homme de lettres, et son épouse, Madame Selma Ida N. de Byzance Norayr, née Jacobsson, tous deux personnellement connus de nous, ont déclaré, dans la pleine et entière jouissance de leurs facultés corporelles et intellectuelle, et de leur franche et libre volonté, que l'acte ci-dessus, dressé en langue suédoise et en langue française, contient leur testament. Nous attestons en outre que chacun d'eux a signé de sa propre main et sous nos yeux le dit acte, à la Chancellerie de la Légation Impériale de Turquie à Stockholm, Drollninggatan, N° 47.

Stockholm le vingt-six (26) Mai mil huit cent quatre-vingt quatre (1884). M. S. Beylikdjian. M. S. Théodorakis.

Vu, par Nous, Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de Sa Majesté Impériale le Sultan, pour certification des signatures si-dessus apposées en Notre présence. Stockholm, même date.

Pr. J. Karadja.

(Cachet et sceau)

Le même testament est renouvelé le 17 novembre 1885 à Stockholm.

Installée Stockholm, la famille Norayr, qui n'aura pas d'enfant, vit des jours sans ombre, Norayr s'étant entièrement et uniquement adonné à ses études philologiques, textuelles et lexicographiques. La symphonie se rompt à la mort de Mme Selma le 30 mars 1899: le grand homme est livré à un désespoir infini: il vient de perdre le seul être qui l'appréciait et aimait, et après lui avoir assuré une vie aisée pendant toutes les années de leur communauté, disparaît, lui léguant une fortune pécuniaire dont les rentes lui permettront de vivre décemment jusqu'à la fin de sa propre vie. Il signe de nouveaux actes testamentaires, uniquement en suédois, faits à Stockholm le six mai 1899, qui annulent l'ancien testament.

Ne pouvant plus supporter le froid nordique et la solitude, Norayr, devenu depuis 1885 citoyen suédois, s'installe à Venise dès le mois d'octobre 1903. Il est accompagné de la vieille gouvernante familiale. Sur une feuille qui est restée dans ses archives, nous lisons en arménien: "Capital que je possédais à l'heure de mon départ de Stockholm le 26 septembre 1903,, que s'élevait à 107247 couronnes suédoises de l'époque, qu'il appelle "Argent de ma Bien-aimée,,.

Oublié et délaissé de tous, Norayr s'éteindra à Venise. On ne connaissait même pas la date de sa disparition qu'on supposait 1916. Des notes trouvées dans ses papiers nous ont révélé le 25 décembre 1915. Il est enterré provisoirement à Venise, mais, en 1924, ses ossements seront inhumés dans le caveau familial qu'il avait fait construire à Stockholm pour son épouse. et lui-même.

Nous avons lu dans ses archives une lettre de Norayr, en français, demandant à la fondation *Fredrika Bremer Förbundet* d'accepter comme donation tout ce qu'il possédait. Et tout ce qu'il possédait, disait-il, appartenait en réalité à sa femme, et elle aurait fait la même donation. Après de longues attentes, nous avons obtenu une copie dactylographiée (avec des erreurs de frappe que nous corrigeons) du testament de Norayr, accompagné du petit mot suivant: "Martiros Minassian, Chargé de recherches. *Information about Norayr Néandre de Byzance*. I am sorry you have been expecting my letter such a long time. But I have been very busy and have had no time to research. *As soon as possible* I will try to answer your questions you have put to Fredrika-Bremer-förbundet about N. de Byzance. Today I can send "une photocopie du testament de Norayr,,. "Norayr est mort à Venise,, jour de Noël 1915. Yours faithfully Tora-Brita Gjötterberg. Karlavägen 69.114 49 Stockholm,,. Depuis, plus rien, mais voici le testament de Norayr:

Krift av copia

Prot. 249. Bil I

TESTAMENT OLOGRAPHE

de Mr. NÉANDRE DE BYZANCE NORAYR

Au nom du Père, du Fils et du Saint Esprit. Amen.

Je soussigné, Néandre de Byzance Norayr, dans la pleine et entière connaissance de mes facultés physiques et intellectuelles, déclare par le présent acte testamentaire olographe comme l'expression de mes dernières volontés ce qui suit:

A Savoir:

1. Je fais ma légataire universelle l'*Union Fredrika Bremer (Fredrika Bremer Förbundet)* de Stockholm, qui prendra possession après ma mort de toute la fortune qui m'a laissée ma bien aimée Femme Selma Norayr née Jacobsson.
2. De cette fortune qui monte à cent dix mille (110.000) couronnes Suédoises, dont cent cinq mille (105.000) couronnes sont déposées à la "Skandinaviska Kreditbolaget,, succursale de Stockholm, et les cinq mille (5.000) sont déposées à la Stockholm Pank-Aktie-Bank, l'*Union Fredrika Bremer* six mois après ma mort payera la somme de vingt mille (20.000) couronnes à ma chère et excellente gouvernante Mademoiselle Emelia Maria Amanda Petersson qui pendant plus de onze ans m'a entouré de soins les plus touchants et les dévoués. Ces vingt mille (20.000) couronnes sont le tribut de ma profonde reconnaissance envers Mademoiselle Emelia M. A. Petersson. Si Elle est décédée avant moi, aucun membre de sa famille n'aura le droit de réclamer les vingt mille (20.000) couronnes.
3. Quant à mes revenus, l'*Union Fredrika Bremer* les déposera au fur et à mesure dans des Caisses d'épargne (Sparkasseräkning) de Stockholm, et elle servira annuellement deux rentes viagères et personnelles à mes deux belles-soeurs. La

première rente de six cents (600) couronnes, à Mademoiselle Agnès Jacobsson, trois cent couronnes le 2 Janvier, et trois cent couronnes le 1er Juillet.

La seconde rente de la valeur de mille deux cents (1.200) couronnes sera payée à Madame Nanna Smedberg née Jacobsson, six cents (600) couronnes le 2 Janvier, et six cents (600) couronnes le 1er Juillet. Après le décès de mes deux belles-sœurs, aucun de leurs héritiers directs ou indirects n'aura le droit de réclamer leurs rentes.

4. Tous les ans le quinze (15) Décembre, l'*Union Fredrika Bremer* remettra à Monsieur le Curé de l'Eglise Catholique de Sainte Eugénie à Stockholm (Norre Smedjegatan) la somme de deux cents (200) couronnes. M. le Curé distribuera aux approches de Noël, cent quatre vingt cinq (185) couronnes aux pauvres de la Communauté Catholique de Stockholm. Les (15) quinze couronnes restantes sont pour trois messes basses qui seront célébrées à l'Eglise de Sainte Eugénie pour le repos de l'âme de ma chère femme et pour le mien, une messe le 30 Mars, une le jour anniversaire de ma mort, et une troisième le 18 juin*.

5. Ayant ainsi prélevé chaque année sur mes revenus deux mille (2.000) couronnes, l'*Union Fredrika Bremer* ajoutera le surplus à mon capital jusqu'à concurrence de cent vingt cinq mille (125.000) couronnes.

6. Lorsque mon capital aura atteint le chiffre susmentionné de cent vingt cinq mille (125.000) couronnes, l'*Union Fredrika Bremer* déposera en compte courant dans une Banque de Stockholm tous mes revenus que j'évalue à cinq mille (5.000) couronnes par an, au taux d'aujourd'hui de 4% tout en autorisant l'*Union Fredrika Bremer* de chercher pour mon capital un placement sûr, qui puisse rapporter davantage. Mes revenus seront consacrés à des oeuvres de bienfaisance destinées particulièrement à secourir les misères et à soulager les souffrances des femmes et des jeunes filles suédoises. C'est en souvenir de la tendre affection que m'a vouée mon épouse adorée depuis le jour où elle me vit pour la première fois jusqu'au moment où elle exhala son dernier souffle que je veux rendre hommage à son sexe.

Sous la rubrique *Fondation Madame Selma Jacobsson Norayr (Fråu Selma Jacobsson Norayr Stiftelse)*, caisse de secours immédiat pour les Suédoises nécessiteuses, l'*Union Fredrika Bremer* ouvrira dans ses livres un compte spécial pour aider au moyen de mes revenus des Suédoises pauvres, de la manière que l'*Union Fredrika Bremer* jugera utile et convenable.

7. Si je meurs à l'Etranger, mon corps préalablement embaumé sera transféré par le chemin de fer (petite vitesse) à Stockholm pour être inhumé dans le caveau ou reposent les restes de ma chère femme. J'aurai toujours de l'argent en réserve dans la ville que j'habiterai, mais si les sommes qu'on trouvera chez moi ne sont pas suffisantes pour couvrir les frais de l'embaumement et du transport de mon corps à Stockholm ainsi que tous les autres frais, je prie l'*Union Fredrika Bremer* d'avancer l'argent nécessaire qu'elle se remboursera sur mon capital six mois après ma mort avec un intérêt de 5%. Je désire que mon enterrement soit très simple. Aucune fleur ne sera déposée sur mon cercueil, un prêtre Catholique de l'Eglise Sainte Eugénie accompagnera mon corps au cimetière et implorera pour mon âme la miséricorde divine.

8. Je laisse à ma chère gouvernante Mlle. Emelia M. A. Petersson tout mon linge et tous mes vêtements ainsi que tous les menus objets que se trouveront chez moi.

9. Ma montre en or avec la chaîne en or ainsi que toute l'argenterie de table (nyslilver) seront vendus au profit de mon capital.

10. Tous mes livres sans distinction, tous mes manuscrits et les mille (1.000)

(*) Le 18 juin (1881) est l'anniversaire de leur mariage. M. M.

exemplaires de mon *Dictionnaire Français - Arménien* qui se trouvent déposés dans 25 caisses à la *Succursale* (Afdelningskontor) B. de Stockholms Pant-Aktie-Bank, Stukjungkaregatan 16*, seront vendus pour le prix de 40.000 (quarante mille) francs au profit de mon capital. Le transport des mille Dictionnaires est à la charge de l'acquéreur.

11. Je désire que le grand portrait de ma chère femme qu'on trouvera chez moi soit suspendu dans la salle du Conseil de l'*Union Fredrika Bremer*.

12. Le retour de Mlle. Emelia M. A. Petersson en Suède aura lieu à mes frais.

13. Je désire que l'*Union Fredrika Bremer* envoie une de ses membres à la ville où je serai mort pour surveiller l'embaumement et le transport de mon corps et pour accompagner à Stockholm Mlle. Emelia M. A. Petersson. Le voyage du représentant de l'*Union Fredrika Bremer* aller et retour ainsi que les frais de son séjour dans la ville où je serai mort seront à mes frais.

14. Je recommande aux soins de l'*Union Fredrika Bremer* l'entretien de notre tombeau. Une somme de vingt-cinq (25) couronnes par an est suffisante à cet effet. La grille de notre caveau sera repeinte tous les cinq ou six ans. Je désire que le 30 Mars et le 18 Juin chaque année une couronne de fleurs soit déposée sur le cercueil de ma bien aimée femme, et que du 1er Mai au 15 Septembre quelques pots de fleurs vivantes soient mis sur la pierre tombale de notre caveau.

15. L'*Union Fredrika Bremer* se remboursera sur mes revenus annuels tous les frais qu'exige l'exécution de mes dernières volontés énoncées dans le présent testament olographe. En outre tant que mon capital sera au-dessous de cent vingt cinq mille (125.000) couronnes, j'assigne à l'*Union Fredrika Bremer* en sa qualité d'administratrice de ma Donation la somme fixe annuelle de (150) cent cinquante couronnes, et lorsque mon capital aura atteint le chiffre de cent vingt cinq mille (125.000) couronnes, l'*Union Fredrika Bremer* prélèvera tous les ans cinq pour cent (5%) de mes revenus.

16. En cas de dissolution de l'*Union Fredrika Bremer* c'est le conseil de la paroisse de l'Eglise Sainte Claire à Stockholm qui prendra possession de mon capital au même titre que l'*Union Fredrika Bremer* et avec le même emploi de mon capital, de mes revenus que j'ai prescrits dans le présent acte testamentaire.

17. Par le présent testamnt olographe je soussigné, Néandre de Byzance Norayr, déclare que tout autre acte de dernière volonté signé par moi antérieurement à celui-ci, se trouve absolument abrogé et annulé. Ecrit entièrement de ma main.

S:e Néandre de Byzance Norayr. Le (2) deux Juillet 1910, Venise (Italie), St. Angelo, Ponte dei Frati, N° 3536.

S:e Néandre de Byzance Norayr.

Rätt avskrivet intyga:

[Signature illisible pour moi. M. M.] et

E. Ericson

Les travaux inédits et la bibliothèque de Norayr ont été achetés par la bibliothèque municipale de la ville de Göteborg, qui les a donnés à la Bibliothèque centrale de l'Université de cette même ville. On trouve dans les manuscrits des études et des ouvrages inédits, des dictionnaires de l'arménien ancien et de l'arménien moyen. Il y a eu des pertes in trouvables. Il nous faut publier les oeuvres monumentales de notre gloire philologique.

Université de Genève

MARTIROS MINASSIAN

(*) La frappe n'étant pas claire, on pourrait lire aussi 76 ou 6. L'*Union Fredrika Bremer* ne nous a rien indiqué sur ses 1000 exemplaires. Il faut que nos compatriotes de Stockholm les recherchent. M. M.

ԳԼԵՁՈՐԵԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՏԱՐՕՆԵՑԻ

(1220? - 1284)

Հայ մշակույթի արժանայիշատակ երախտաւորներէն է Ներսէս Վրդ. Տարօնեցի, իրրեւ մեծ ուսուցիչ եւ բանիրուն մատենասէր: Մնած է ԺԳ. Դարու առաջին քառորդին մերձաւորապէս: Իր կեանքին նախնական շրջաններուն մասին տեղեկութիւններ գրեթէ չկան: Յայտաւորքի համառօտ յիշատակութեան համաձայն «Սա էր ի գաւառէն Տարօնոյ, ի քաղաքէն Մըշոյ, սնեալ եւ վարժեալ ի հռչակաւոր Վանսն Ղազարու, որ է Սր. Առաքնալք: Էր նա կարի քաջ վարժեալ ի գիր եւ յուսումն յունաց, եւ սերտ գիտէր զլեզուն Հռոմոց եւ զերիցութիւն նոցա» (Գ. Արք. Յովսէփեան, Խաղրակեանք, Գ., էջ 152):

Ներսէս հանրային կեանքի մէջ երեւելի կը հանդիսանայ, Արեւելցի Վարդան Վարդապետին աշակերտելէ, եւ Խոր Վիրապի կամ Աղջոց Ս. Ստեփանոսի Վանքին մէջ անկէ վարդապետական գաւազան ստանալէ ետք, հաւանաբար 1267ին, երբ Վարդան Ներսէսն ալ աշխատցուցած է Դանիէլի Մեկնութիւնը գրած ատեն. «Եւ եղբար մերոյ Ներսէս Վարդապետին, որ եւ զնա աշխատեցար ի գիրս» (Յուցակ 2եռ. Ս. Յակոբեանց, Ե. Հատոր, էջ 540):

Վարդան Վարդապետի մահէն ետք (1271) Ներսէս կը յաջորդէ իրեն իրրեւ մեծ Վարդապետ: Յայտաւորքը կարճ տողերով կ'ըսէ. «Եւ յետ փոխման նրա յաստեացս, նստաւ յաթոռ նորին, եւ յուսաւորեաց գիտութեամբ զազգս Հայոց ուսմամբ գրոց» (Խաղրակեանք, Գ., 152): Վարդապետական յաջորդութեան գաւազանագրերուն մէջ Ներսէսի անունը հաստատ տեղ ունի Վարդանի անունէն յետոյ, իրրեւ անոր զխաւոր աշակերտ, իսկ Ներսէսին կը հետեւի իր աշակերտներուն ամենէն երեւելին՝ Եսայի Նչեցի:

Ներսէս Տարօնեցին 1275-1279 տարիներուն կը գտնենք Տարօնի եղիազարու Վանքը, իրրեւ առաջնորդ եւ ուսուցիչ:

Տարի մը յետոյ, 1280ին, ան իր վարժապետական աթոռը կը հաստատէ Դլածոր, Պոռ մեծ իշխանին հովանաւորութեամբ: Իր պաշտօնավարութիւնը այնտեղ երկար չի տեսեր, կը վախճանի 1284 (2ԼԿ), Փետրուար 6ին, Յայտաւորքի համաձայն «ի բարուր ծերութեան», եւ կը թաղուի անդ:

Ներսէսի աշակերտներէն ծանօթ են,

1. — Ստեփանոս Արք. Օրբէլեան (+ 1304):
2. — Յովհաննէս Վրդ. Արճիշեցի, Ոսպնակեր:
3. — Մխիթար Վրդ. Կերմանեցի կամ Սասնեցի (+ 1337):
4. — Եսայի Վրդ. Նչեցի (+ 1338):
5. — Մատթէոս Բճն. Կիլիկեցի:

Առաջին չորսը յայտնի մատենագիրներ են, իսկ վերջինը կը ներկայանայ իրրեւ գրիչ: Ասոնց վրայ կարելի է աւելցնել Սասնեցի Դատիթ բարունապետը Դլածորի համալսարանին:

Դլածորի բազմադրին Վարդապետաբանը կը պարտինք Եսայի Նչեցիին, իսկ Եսայի Նչեցին՝ Տարօնեցի Ներսէսին. — Սիրոն, 1971, էջ 434-436:

ԳՐԻԴՈՐ ԱՐՔԵՊՍ. ԲՋՆԵՑԻ

(1230? - + 1298)

Մնած է ԺԳ. Դարու երկրորդ քառորդին սկիզբները հաւանաբար: Աշակերտած է Արեւելցի Վարդան Վարդապետին. կայ վկայութիւն իր իսկ գրչէն, տրուած 1283ին. «Ես Գրիգոր սպասաւոր բանի ... ազգաւ Տամրատեցի, որ եւ մակադրեալ կոչեցայ Բջնեցի, սնեալ եւ վարժեալ առ ոռոս տիեզերալոյս, սուրբ եւ երանաշնորհ բարունապետին Վարդանայ» (Յիշտ. ԺԳ. Դարի, թիւ 437):

Ուրիշ յիշատակարանի մը մէջ, գրուած 1271ին, ի Խոր Վիրապ, Գրիգոր Բջնեցին յիշուած է որպէս «սպասաւոր բանին» (Յիշտ. ԺԳ. Դարի, թիւ 319):

Ան եղած է Արքեպիսկոպոս Բջնիի, եւ ուսուցիչ Դլածորի մէջ: Իր ժամանակակիցները բարձր գովեստներ նուիրած են իրեն: Գրիչներէն մին, 1283ին, արծանազրած է. «Ջարի, երջանիկ, զսուրբ եւ տիեզերալոյս բարունապետն Գրիգոր Բջնեցի ...

յիշել աղաչեմ . . . » : « Աստուածասէր եւ հզազգեաց, ընտրեալ վարդապետ . . . այր հեզ եւ խոնարհ, եւ պատուիրանաց Տեառն պահող, եւ քաղցր առ ամենեւին, եւ ուսուցիչ եւ ուղղիչ բազմաց, եւ դարձուցիչ մեղաւորաց . . . » (Յիշտ. ԺԳ. Դարի, թիւ 437) :

Գրիգորէս գրիչ զայն կ'անուանէ « գերապայծառ վարդապետ . . . գեղապաճոյճ եւ բազմահոյակ » (Յիշտ. ԺԳ. Դարի, թիւ 656) :

Մկրտիչ գրիչ, 1298 ին, բաւական տեղեկութիւններ արծանագրած է իր բարունապետին՝ Բջնեցիի մասին. « Սուրբ բարունապետն իմ Գրիգոր՝ մակյորջորջեալ Բջնեցի, զսուցիչն իմ եւ գերախառնոր, որ էր այր բարեմէր եւ կատարեալ յիմաստս առաքինութեան, ի տեսականն եւ ի գործականն, բայց առաւելեալ բանականաւն, որպէս թէ սեռ իսկ ասել զնա բանի, եւ կամ միտ. վասն որոյ պատուեալ յԱստուածուստ եւ ի մարդկանէ, ի մեծամեծաց եւ ի փոքունց . . . որ եւ յայսմ ամի փոխի առ անծկալին իւր Քրիստոս . . . » (Յիշտ. ԺԳ. Դարի, թիւ 659) :

Գրիգոր Արքեպիսկոպոս վախճանած է 1298 ին, թողլով բարի անուն :

Ս Ա Ր Գ Ի Ս Գ Ր Ի Չ

(1250 ? - 1300 ?)

Գլածորի մէջ աշխատող հնագոյն գրիչներէն մին է Սարգիս : Ծնած է ԺԳ. Դարու կիսուն հաւանաբար : Ան մասնակցած է 1284 ին, Աղբերց Վանքին մէջ օրինակուած Հաւաքածուի մը գրչութեան, եւ ունի փոքր յիշատակարան մը :

« Եւ մեղուցեալ խուլս անմոռաց յիշեալ յաղաթս քո, ով սուրբ վարդապետ բարունի եւ մեծապատիւ : Վարդապետին է Ներսիսի՝ Եւագրեայ ոգեշահ իրաւոս : Անպիտան գրիչ Սարգիս ծրեաց եւ աւարտեաց : Վարդապետ, աղաչեմ զսովեալս ի հոգեւոր կերակրոյն յիշեալ ի կենդանի յաղաթք » (Յիշատակարանք ԺԳ. Դարի, թիւ 455, էջ 554) :

Նոյն տարին առ մասնակցած է դարձեալ Ժողովածուի մը գրչութեան, որուն մէջ արծանագրած է երկու մանր յիշատա-

կագրութիւններ. « ՁԱրգիս գրողս յիշեալ » (նոյն, էջ 555) : « Աւրհնեալ Տէր Աստուած, որ զաւրացոյց զտկարութիւնս իմ յանկ հանել զսակաւ աշխատութիւնս » (նոյն, էջ 556) :

Մ Ա Տ Թ Է Ո Ս Ք Է Ն. Կ Ի Լ Ի Կ Ե Յ Ի

(1250 ? - 1310 ?)

Գրիչ Մատթէոս Քահանայ ծնած է ԺԳ. Դարու կիսուն հաւանաբար Բարձր ուսում ստանալու նպատակով գացած է Աղբերց Վանք (Գլածոր), ուր ընդօրինակած է Հաւաքածու մը, 1284 ին, իր ուսուցչին՝ Տարօնեցի Ներսէս Վարդապետի հրամանով : Յիշատակարանէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները :

« Վարժապետ եւ խրատիչ սուրբ վարդապետս Ներսէս, որոյ հրամանաւ գրեցի զսայ մեղապարտս Մատթէոս » :

« Մատթէ անուն եւ եղկելի, Սուտ քահանայ, տրտում հոգի, Որոյ եկեալ յայս գաւառի, Որում անուն Վայծոր կոչի, Հուպ ի շիրիմն Սիւնեցի, Ի յԱղբերց Վանս մենաստանի, Յերկրորդ Աթէնքս պանծալի, Ու ոտքս հաւր մեր Ներսէսի, Եւ բարունեաց վարժապետի, Հասեալ ի ծայրս իմաստ բանի » : (Յիշատակարանք ԺԳ. Դարի, թիւ 455) :

Ս Տ Յ Փ Ա Ն Ո Ս Կ Ր Օ Ն Ա Ի Ո Ր

(1250 ? - 1320 ?)

Գրիչ Ստեփանոս կրօնաւոր ծնած է ԺԳ. Դարու երկրորդ կիսուն սկիզբը հաւանաբար :

Ան 1282 ին օրինակած է մէկ Մատենագրութիւնը Դիոնէսիոսի Արիսպագացւոյ, որուն յիշատակարանէն կու տանք հատուած մը :

« Արդ, աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպիք այսմ կենսապարգեւ կտակիս, յիշեցիք զառաջասացեալ երջանիկ վարդապետն Ներսէս, եւ զծնաւոյսն իւր, ընդ նմին եւ զՄովսէս բեմբական, որ ամենայն մարմնաւոր հանգստեամբ սպասաւորեաց մեզ . . . Իսկ հուսկ յետո քան զամենեւ-

եան յիշեցէք զազազուն եւ փցուն զրիչս Ստեփանոս, սոսկ անուամբ կրանաւոր, եւ զեղբայրն իմ Պետրոս՝ զհանգուցեալն ի Քրիստոս» (Յիշտ. ԺԳ. Դարի, թիւ 434):

Մասնակցած է Աստուածաշունչի մը ընդօրինակութեան, 1318ին, եւ զրած է հետեւեալ տողերը:

«Ջրարունապետն զԵսայի,
որ է ստացաւդ համայնս տառի,
է եւ յայժմուս ժամանակի,
ջուր իմաստից մերոյս սեռի,
յիշել ի Տէր տարփամբ սրտի,
յաւետանալ յայսմ գործի,
զի սընութիւն մերոյս ազգի,
պողաբերի յիմաստս բանի»:
«Ձստեփանոս աղաչեմ յիշել ի Տէր»

(Յիշատակարանք ԺԴ. Դարի, թիւ 181, էջ 145):

ՊՕՂԱՍ ՎՐԴ. ԱԿՆԵՐՑԻ

(1250? - 1321?)

Անուանի գրիչ եւ ծաղկող Պօղոս Վրդ. Ակներցի ծնած է Կիլիկիա ԺԴ. Դարու կիսուն ենթադրարար: Նշած է միաբան Ակների սուրբ ուխտին: Ըստ երեւոյթին սիրած է տեղ փոխել յոճախ, ինչպէս ինքն իսկ կը յայտնէ թէ մտրի «տառանում» ունէր «հողմով մանգութեան»: Իր գրչական եւ մանրանկարչական գործունէութիւնը, վանական բազմաթիւ յարկերու տակ, տեսած է աւելի քան կէս դար (1267 - 1321):

Այդ շրջանի արդիւնքէն կը յիշենք հետեւեալ գործերը որոնք կատարուած են Գլածորի մէջ:

1. — Աւետարան, 1307, Երկրորդ Աթէնք (Գլածոր): Դրած եւ նկարած է մեծ վարժապետ Դաւթի համար:

2. — Աւետարան, 1313, Գլածոր: Դրած եւ ծաղկած է:

3. — Աւետարան, 1314, Գլածոր: Դրած եւ ծաղկած է «վատեալ ի լուսոյ եւ պակասեալ ի զարուսթենէ. դողողեալ ձեռքս եւ մտաք . . . »:

Ստացող՝ Ստեփանոս Սրբէլեան, աշակերտ՝ «Երանաշնորհ բարունապետին եւ տիեզերալոյս Վարդապետին Եսայեայ» (Յիշտ. ԺԴ. Դարի, թիւ 134, էջ 99):

Դարեգին Արքեպս. Յովսէփեան դիտել կու տայ որ Կիլիկիայէն Գլածոր եկած գրիչներն ու վարդապետները «իրենց հետ բերած արուեստն ու տեխնիկան պատուատում են Գլածորի դպրոցում»: Այսպէս էր, օրինակ, Պօղոս Վարդապետ Ակներցին» (Պաղարակեանք, Բ. Հատոր, էջ 227):

ԴԱԻԹ ՎՐԴ. ՍԱՍՆԵՑԻ

(1250? - 1323?)

Դաւիթ Սասնե. ի ծնած է ԺԴ. Դարու կիսուն մօտաւորապէս: Ան մին էր Տարօնցի Ներսէս Վարդապետի աւագ աշակերտներէն, որ իբրեւ վարդապետ կը յիշուի 1275 թուին:

Սասնցին հետեւելով Տարօնցիին կը տեղափոխուի Գլածոր, եւ Ներսէսի մահէն ետք (1274) կը տեսնուի իբրեւ բարունապետ Գլածորի՝ Եսայի Նչեցիի կողքին:

Գլածորի Դպրատան մէջ Դաւթի պաշտօնավարութիւնը կը տեսնուի մօտ չորս տասնամեակ:

Կիրիոն գրիչ, 1321ին կը գրէ «ի վարժապետութեան սուրբ եւ բազմբնականիկ քաջ հոգեւորաց Հայոց՝ երկուց ամուլաց ճշմարիտ հաւատոց մերոց՝ Դաւթի եւ Եսայեայ, ի հռչակաւոր եւ սուրբ մենաստան համալսարանիս Գլածորոյ» (Յիշատակարանք ԺԴ. Դարի, թիւ 207):

Այդ թուականէն ոչ շատ յետոյ վախճանած է Դաւիթ բարունապետ Սասնցի՝ յառաջացեալ տարիքով:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՐՃԻՇԵՑԻ (ՈՍՊՆԱԿԵՍ)

(1260? - 1330?)

Յովհաննէս Վրդ. Արճիշցի ծնած է ԺԴ. Դարու կիսուն մօտաւորապէս: Աշակերտած է նախ Տարօնցի Ներսէս Վարդապետին (+ 1284), եւ ապա անոր յաջորդին Եսայի Նչեցիի: Ոսպնակեր կոչուած է՝ որովհետեւ տասնհինգ տարի շարունակ՝ թրջուած ռսպ միայն կերած է:

Արճիշցիի գլխաւոր երկն է Մեկնութիւն Պատարագի, զոր յօրինած է կարգ մը քահանաներու թախանձանքով, համառօտելով եւ պարզաբանելով Անծնացի Խոսքով Եպիսկոպոսին եւ Լամբրոնացի

Ներսէս Արքեպիսկոպոսին համանուն երկերը:

Յովհաննէսի լեզուն պարզ է եւ ոճը յստակ: Իր գրած Պատարագի Մեկնութիւնը տպուած է Պոլիս 1799 թուին. — Հայ Գրողներ, Երուսաղէմ, 1971, էջ 354:

ԵՍԱՅԻ ՎՐԴ. ՆՁԵՑԻ

(1255? - + 1338)

Սասունի Նիչ աւանէն էր Եսայի, ծնած է ժ.Դ. Դարու երկրորդ կէսին սկիզբը: Աշակերտած է Տարօնցի Ներսէս Վարդապետին, եւ անոր մահէն ետք (1284) յաջորդած է իրրեւ մեծ Վարդապետ Գլածորի նորարաց Դպրեմանքին: Նչնցի ձեռնհասօրէն վարած է այդ բարձր պաշտօնը, աւելի քան կէս դար, մինչեւ իր մահը: Հասցուցած է բազմաթիւ աշակերտներ, որոնցմէ շատերը ժ.Դ. Դարու նշանաւոր եկեղեցական գործիչներ եւ հեղինակներ հանդիսացան:

Նչնցին եղաւ համբաււոր եւ շատ սիրուած ու յարգուած մեծ ուսուցիչ մը: Ոչ միայն Սիւնիքէն, ուր կը գտնուէր Գլածորի Վանքը, այլ եւ Մեծ Հայքի ամէն կողմերէն, մինչեւ իսկ Կիլիկիայէն ուսումնասէր անձեր կը փութային Գլածոր՝ ստանալու համար բարձրագոյն ուսում եւ վարդապետական իշխանութիւն:

Եսայի Նչնցի, տեսնելով ունիթոռներուն յարուցած շփոթութիւնները, ստիպուեցաւ գրով ու խօսքով պայքարիլ այդ կործանարար հոսանքին դէմ: Հայ եկեղեցւոյ դաւանական ուղղափառութիւնը եւ վարչական անկախութիւնը պաշտպանելու այդ վեհ գործը իրմէ ետք ազդու կերպով շարունակեց իր աշակերտներէն հռչակաւորն Յովհան Որոտնեցին՝ Տաթեւի Դպրոցին մեծ ղեկավարը:

Նչնցին թողած է նաեւ բաւական թիւով գրական աշխատութիւններ, մասամբ իրրեւ դասական ձեռնարկներ գրի առնուած, եւ մասամբ իրրեւ Թուղթեր՝ գրուած ընթացիկ դէպքերու պահանջովով:

Գլածորի մեծանունը բարունակեալ վախճանած է խոր ձերութեան հասակով, եւ թաղուած է նոյն Վանքին մէջ. — Հայ Գրողներ, էջ 364-367:

ՈՍԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(1270? - 1320?)

Գրիչ Ոսկան Վարդապետ ծնած է ժ.Դ. Դարու երրորդ քառորդին վերջերը ենթադրաբար: Ան իրրեւ գրիչ կը տեսնուի Գլածոր 1304 թուին, Աւետարանի մը ընդօրինակութեամբ, որուն յիշատակարանին մէջ արձանագրած է. «Դրեալ եղև Աւետարանս այս ի թվին Հայոց 22 [ուղղելի է 20?], ձեռամբ Ոսկան Վարդապետին, ի Վայոցձոր, ի Վանս Գլածոր՝ Սուրբ Ստեփանոսին, ի Թաղաւորութեան Հայոց Հեթմոյ ճգնաւորի եւ աստուածասիրի, ի հայրապետութեան տեառն Գրիգորի, եւ յիշխանութեան այսմ նահանգի Պարոն Բուրթնի, եւ ի վերատեսչութեան հոգւոյ մերոյ տէր Յոհաննիսի, եւ ի զաստիարակութեան Հայոց դպրոցի Եսայի Վարդապետի» (Յիշատակարանը ժ.Դ. Դարի, թիւ 39 եւ 323):

ՎԱՐԴԱՆ ՎՐԴ. ԲԱՐՁՐԲԵՐԴՅԻ (ԿԻԼԻԿԵՑԻ)

(1260? - 1326?)

Վարդան Վրդ. Բարձրբերդցի ծնած է ժ.Դ. Դարու երկրորդ կիսուն սկիզբները: Իր ուսումը ստացած է նախ Գռնբերի Վանքին մէջ, Յովհաննէս Արքայեղօր (+ 1209) ձեռքին տակ, եւ դարձած է հմուտ գրիչ մը:

Ապա գացած է Գլածոր եւ աշակերտած Եսայի Նչնցիին (1287-1311), գորկորակէ «աստուածիմաստ եւ տիեզերալոյս սուրբ բարունակետ», եւ անկէ ստացած է վարդապետական գաւազան 1312ին:

Վարդան Վարդապետի կը վերագրուին կարգ մը մանր գրուածքներ, ոմանք արծակ, ոմանք տաղաչափեալ, որոնց մէկ մասը տպագրուած է, իսկ միւս մասը կը մնայ ձեռագիր:

Բարձրբերդցին առհասարակ գրած է խրթին լեզուով եւ վերամբարձ ոճով:

Հաւանաբար ինքն է այն Վարդան Վարդապետը, որուն խնդրանքով Յովհաննէս Ծործորեցի յօրինած է իր Դանիէլի Մեկնութիւնը, 1316ին, Ծործորի Վանքին մէջ. — Հայ Գրողներ, էջ 351-352:

(1)

Ն. ԱՐՔ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ՅՈՒՇԱՊԱՏՈՒՄ

Ծանիկ գիւղէն Սալմաստ տանող ճամբուն ծածկուած էր ձիւնով: Խոճապն ու իրարանցումը ժողովուրդին՝ անըմբռնելի էր, իրարմէ քայլ մը աւելի առաջ անցնելու լուռ մրցակցութիւն մը կար կարծես: Երեկոյ էր, Մարտի ցուրտ երեկոներէն մին: Ծամբուն ղուգահեռ կը խշար գետակ մը, հեռուէն կը լսուէր շնագայլերու ռանոցը, իսկ աստղերը, իջած լեւներու պարիսպներուն, կը պսպլոյէին տխուր քաղցրութեամբ:

Կէս գիշեր էր: Հակառակ ծանր խոնջէնքին, ոչ ոք կը քնանար: Յանկարծ լեռներու փէշին՝ խոշոր բոց մը իր գունազեղ հասակով կը բարձրանար օդին մէջ: Այժմ ոչ ոք կ'ուզէր մարել զայն, բոլորն ալ տաքնալ կ'ուզէին: Կարաւանը առաջնորդող կամաւորները արդէն կէս ժամ առաջ մեկնած էին դէպի Կոտու, Բրտապետ Սմկոյի բերդը: Դիմացը, բլրակներու շարք մը, թանձր ձիւնի շերտով մը կը ծածկէր ճամբան, որուն վրայէն ոչ խառնեցող հօտի մը նման կը յառաջանար ժողովուրդին կարաւանը: Անոնք կը քալէին փոշեմոյն տրամուրդով, անոնց դէմքերուն՝ տառապանքի գորշ իմաստութիւն մը, նման մեր հազարամեայ վանքերու քարերուն:

Դետափի եզրին կ'երկարէր ճամբան, որ առաջ նեղ և անանցանելի էր, այժմ տակաւ կը բանար իր աղեղը: Հետեակ զինուորներ կարաւանի երկու կողմերէն կը քալէին: Մայր մանուկ արեւու ճառագայթներուն հետ կը հասնէինք անմարդաբնակ գիւղ մը՝ ուր զինուորներ տեղաւորուած էին, իսկ ժողովուրդը գետակի եզրերին կը նստէր գիշերելու:

Արեւածագին, Կոտուի կիրճին բարձրահայեաց բլուրներուն կատարները կ'ոսկեզօծուէին: Ծամբան տակաւ կը նեղանար, աւելին՝ խոշոր քար մը գլորուած գոցած էր ճամբան: Բոլորի դէմքին արտայայտութիւնը կը փոխուէր, հաւանաբար կոյր գիպուածի մը արգիւնքը չէր այս: Ժամ մը վերջ, հրացաններու ձայն

նէն կը թնդար սարն ու ձորը, սպասուած կռիւը սկսած էր արդէն: Յառաջապահ զինուորները, կեցած լեռներու թաքստոցներուն մէջ, կատաղիօրէն կը կռուէին կողոպուտի եկած Բիւրտեհու դէմ: Համբարձուեան, Մելքուեան, Գրիգոր և Լեոն կեցած էին ժողովուրդի անցքին, զինուած տղամարդիկ լեռ կը հանէին: Թշնամին կը գտնուէր Սալմաստ-Խոյ ճամբաներու բաժնուած տեղի բլուրներուն վրայ: Ժայռերու կատարէն, ձորամէջ գտնուող ժողովուրդին վրայ դժոխային կրակ կը տեղար: Սալմաստի ճամբան ու նենալու համար, անհրաժեշտ էր որ անցնէին Կոտուի գետը, որ գարնան ձիւն հալէն յորդած՝ կը թաւալէր կատաղօրէն:

Գիշեր էր արդէն երբ գետեզերք հասանք: Բարեբախտաբար, երկու կառքեր խրած էին գետի ջուրին մէջ, Կոտրելով գետին կատաղի հոսանքը: Հայրս զիս շալկած և երկու ձիերու սանձէն բռնած՝ անցաւ գետը, յետոյ ձիերը ինծի յանձնած՝ վերադարձաւ մեծ մայրս և մայրս բերելու համար: Կռիւը կը շարունակուէր երկուստեք, հաւասար կատաղութեամբ: Թալանի և կոտորածի ախորժակ և ինքնապաշտպանութեան բնազդ դէմ դէմի էին: Կամաց կամաց գիշերը կը խորանար, և այդ խառնարին մէջ հրեղէն լեզուներու նման մուլը կ'ակօսուէր հրազեններու բերաններէն ժայթքող բոցերէն: Առաւօտը վերջապէս կը բացուէր և երկինքը կը գունամառէր քաղցր ծիրանիով, որուն քղանցքները ծաւալելով կը լուծուէին մանիշակագոյն և գորշ ծփանքներուն մէջ: Արեւը յամբօրէն կը բարձրանար ամպերու շառագոյն կոհակներու գիրկը, որուն հրեղէն գունդը կարմիրով շաղախուած կը բացուէր արիւնով ներկուած զոհերու դիակներուն վերև:

Առաւօտ էր: Շատախցի Թովմաս Գալուստեանի առաջնորդութեամբ կը շարունակենք մեր ճամբան դէպի Սալմաստ: Իրիկուան դէմ հասանք Եղտիքէնտ պարսկական գիւղը: Ժողովուրդը յոգնած՝ փրուած էր գիւղին մէջ և առանց թշնամիի մօտիկութեան կարեւորութիւն տալու, չորս կողմ կրակներ վառած կը տաքնար: Մահէն մազապուրծ, յոգնած և անօթի, թոն-

բառան մը առջև զգայազիրկ կը պառկինք: Այժմ մօտ ենք արդէն պարսկական սահմանին: Հոս են Զիւլամէրիկի Ասորիները իրենց Մարշիմոնով:

Առջևնիս այժմ կը տարածուի Սալմաստի բարերեր դաշտը, իր գեղեցիկ ու ծառաշատ գիւղերով: Ճամբու աջ և ձախ պարզուած հացահատիկներու կանաչ արտերը և պտղալից պարտէզները դառն յիշատակներ կ'արթնցնեն միտքերու մէջ անոնց՝ որոնք իրենց դրախտը ձգած թշնամիին, կը հեռանային իրենց այգիէն, արտէն և ստացուածքէն: Հաղիւ ժամուան մը տարածութեան վրայ կ'երևար Տիլիման քաղաքը, իր աջ ու ձախ փռուած գիւղերով: Հոս էր որ զօրավար Անդրանիկ իր կամաւորական գունդերով 1915ին ջարդեց գոռոզ խալիլ Փաշայի բանակը, ազատագրելով Վասպուրականը: Գիւղերը մօտ էին, կարիք չկար աճապարհուել: Յետոյ, հայրս 1915ի նահանջին ծանօթ էր արդէն Սալմաստի գրեթէ բոլոր գիւղերուն: Փոխանակ Հաւթըւանի շուրջ գեղերիւ, հակառակ մեր յոգնութեան, Սառնա գիւղը տարու մեզի: 1915ին հոն մնացեր էինք և այդ օրերու մեր բնակած տունը տակուն պարսպ կը մնար:

Սալմաստ, գաղթական ժողովուրդը հիւրասիրեց մինչև Յունիսի սկիզբը: Թուրքերը այս անգամ ևս Վասպուրականէն գաղթողներուն հետամուտ եղան: Ունեցանք քանի մը կռիւներ: Երկար ձգգձգումներէ յետոյ, որոշուեցաւ ճեղքել ճակատը և անցնիլ կովկաս: Սակայն անկարելի եղաւ և երկու ամիսներ յետոյ, կովկասի փոխարէն մեկնեցանք Ուրմի, մեզի հետ տանելով Սալմաստի Ասորի բնակչութիւնը:

Մայրամուտ էր: Ամենուրեք կը հնչէր զինուորական մարմնի որոշումը. «Նահանջ դէպի Ուրմի»: Այս յայտարարութեան վրայ սկսող ողբն ու կոծը, իրարանցումը ժողովուրդին, վեր էր ամէն նկարագրութենէ: Այդ վայրկեաններու զարնուածքը միայն ականատես մը կրնար զգալ: Ուրիշներու կարգին, հայրս ալ կը թամբէ ձիերը և կը խառնուի քանակաւ ժողովուրդին: Գիշեր էր: Սալմաստի ամբողջ բնակչութիւնը, իւրաքանչիւրը իր գիւ-

ղէն սկսած, կու գար խառնուելու մեկնողներու կարաւանին, ստեղծելով խայտաբղետ ծով մը մարդերու:

Յունիս 6ի առաւելան, մեղմանուչ հովերով զովացած, յոգնած կարաւանը կը հասնի կութչի ծառազարդ բայց անմարդաբնակ գիւղը: Զո՛ւր, Զո՛ւր, կը մըմընջէին բոլոր շրթները: Հակառակ քաղցին և յոգնութեան, բոլորն ալ առուակի ափին կը շարուին, անցընելու իրենց ծարաւը: Ժամ մը վերջ դաշտի մէջն ենք արդէն: Զախ կողմէն կ'երևի Ուրմիոյ կապուտակ լիճը, իսկ դիմացինս բարերեր դաշտերը՝ իրենց կանաչազարդ գիւղերով: Ճամբան ուղիղ է և փոշոտ, որու պարանին վրայ կը յառաջանայ կարաւանը: Արեգակին մայր մտնող ճառագայթներուն հետ կը հասնինք Սահաթլու գիւղը:

Երեկոյ է: Հայերէ և Ասորիներէ կազմուած խառնիճաղանճ բազմութիւն մը լեցուած էր Սահաթլու գիւղն ու շրջակայ այգիները: Հոս վերաւոր մը պառկած՝ ծանր կը աքայ: Իր շուրջը հաւաքուած սիրելիներու արցունքին տակ, հոն, հիւանդ մը կը մաքառի մահուան դէմ: Անդին՝ խեղճ կին մը, ծառերու ետին կըծկըւած, կը զալարուի երկունքով, լոյս աշխարհ բերելու նոր էակ մը, խառնելու զայն օրերու տառապանքին: Կէս գիշեր էր, և հակառակ յոգնութեանս, աչքերս չէին գոցուեր: Յանկարծ մեղմ բայց խիստ տխուր «Տէր ողորմեալ»ի լացախառն ելեւէջները ականջիս հասան: Խաղողի թուրքերու առուի ակօսին մէջ ծունկի եկած, երեսը դէպի աղօթարան, կին մը կու լար ու կ'աղթէր:

Կէսօր է: Երկու օրէ ի վեր գրեթէ բան մը կերած չենք: Հայրս քաղաք երթալու կը պատրաստուի, քիչ մը ուտելիք գնելու համար: Ես հօրս ձեռքէն կախուած, իրեն ընկերանալ կ'ուզեմ: Քաղաք կը մտնեմ, ողորմելի տեսարան: շուկան ամբողջապէս փակ է, Պարսիկներ զրեթէ չեն տեսնուիր: Գաղթականներու հոծ բազմութիւնն է որ կը կենդանացնէ կիսով կործանած քաղաքը: Հառ հատ հաղիւ կը տեսնուին քուրջներով փաթթուած սև և կլոր գլխարկներով Պարսիկներ, ամբողջովին կեղտի մէջ կորսուած: Ասորական

առժամեայ տիրապետութիւնը սարուկի կնիք մը դրած է այս երբեմնի չէն ու բազմամարդ քաղաքին վրայ:

Ուրմեցի Հայ մը քանի մը ծուռ ու մուռ փողոցներէ անցնելով առաջնորդեց հայրս մեծ դրան մը առաջ՝ զօր հրելով բացաւ: Հազիւ մէկ քայլ լայնութիւն ունեցող երկար ու նեղ փողոց մըն էր: Փողոցի ձախակողմեան պատին տակ ծալլապատիկ նստած էին Պարսիկները, իրենց շարժական խանութներուն առջև: Անոնցմէ մին, մորթուած կովի մը առջև կանգնած, մեծ դանակով մը կը խաղար միսին հետ, Պարսկերէնով զօղելով անոր համն ու իւղերը: Ուրիշ մը, ամանով մը մածուըն առջևը առած, կը խառնէր և զովքը կը հիւսէր իր բացառիկ մածուընին: Ինչ մը անդին, քոսոտ պատանի մը, կրակարան մը իր առջև դրած, թոքի և փայծաղի կտորներ կը խորովէր, ժանգոտ երկաթի վրայ շարած: Պատին քով կին մը, սև օսաբանով մը ծածկուած, ամանով ոռպ կը վաճառէր: Մեծ էր հացի պակասը: Սովմաստի խուճապը այնքան անակնկալ եղաւ որ շատ քիչեր հնարաւորութիւն ունեցան քանի մը օրուան ուտելիք վերացընել: Հիմա ամբողջ գաղթողները փողոցին կած հաց ճարելու կը հետամտին: Պարսիկները իրենց վախէն դուռներն ինչ քամ չեն սեղեր բանալ:

Կ Ի Ի Ի Ն Ե Ր

Յունիս 9ին, անվերջ գոռացող թընդանօթները յայտնապէս ուրախացուցեր էին Ուրմիոյ Պարսիկները, որոնք մօտալուտ ապագային գերութենէն ազատուելու յոյսերով կ'օրօրուէին: Անոնք արդէն մեծ վարպետութեամբ հաղորդակցութեան մէջ էին թշնամիին հետ, անոր հաղորդելով հարկ եղած տեղեկութիւնները: Քաղաքին արեւելեան կողմը կատաղի կռիւ կար, թշնամին քանի մը ժամ միայն հե-

ռու էր քաղաքէն: Մերինները սակայն գերազոյն թափով կը նետուին թշնամիին վրայ, զինուած թնդանօթներով և դրնդած իրենցով, որ այլալուծ կը փախչի: Մերինները կը հետապնդեն մինչև Հայտէրապատ, երբեմնի Ռուսական ծովային մեծ կայանը: Այժմ, շնորհիւ կռուողներու հերոսութեան, թշնամին կը նահանջէ և կը հեռանայ: Ասոր վրայ Հայ և Ասորի զինուորական մարմիններ Յունիս 12ին, երկարատև նիստէ մը յետոյ, կը յայտարարեն թէ առայժմ գաղթը յետաձգուած է: Մինչ մէկ կողմէն գաղթի յետաձգման յայտարարութիւնը պատերաւն կը փակցուէր, միւս կողմէն կ'ընարուէր գաղթ կազմակերպող մարմին մը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլար զինուորական փոխադրութեանց միջոցներ կազմակերպել, պարէն պատրաստել և նման գործեր կարգադրել: Գաղթողներու դուռնիները սակայն անմխիթար էր. ուտելիքի տալնապ կար: Այս աղէտը քիչ մը մեղմելու համար, Ուրմիոյ Ամերիկեան միսիոնար և միւսնոյն ատեն փոխ հիւպատոս Տքթ. Շէտը կը բանար իր չամիչներու բաղմամբիւ պահեստներու դռները, ժողովուրդին բաժնելու համար:

Այդ օրերուն, Սովմաստի կողմէն թնդանօթներու ձայներ կը լսուէին: Յունիս 20ին Ուրմի կը հասնէր Անդրանիկի բանակէն զինուոր մը, որ բաւական տեղեկութիւններ կու տար կովկասի մասին, թէ Անդրանիկ իր բանակով եկած է Ջուլֆայ և մտադիր է այս կողմերը գալ և Անգլիական բանակին միանալ: Սակայն գժուարութիւններ շատ էին, և երթալ Անդրանիկին միանալու հարցը խնդրական կը դառնար: Ընդհանուր կարծիքը այն էր սակայն, որ շարունակուէր նահանջը, երթալ միանալու Անգլիացիներուն, որոնք եկած Սաին կալա հաստատուած էին:

(Շար.՝ 4)

Ե.

ԳՐԱԴՈՍԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐՐՈՒՀԻ Պ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

Կրկիկիոյ Կաթողիկոսութեան Տպարարն լոյս ընծայած է սոյն երկը 1988 թուին: Ստուար հատար մըն է այն, բաղկացած 756 էջերէ, բաժնուած երեք մասերու:

Գրքին վնցնորդ էջին վրայ սա տողերով ներկայացուած է այն:

«Ներկայ հատարը հայ ժողովրդի անցեալի աւելի քան հազար չորս հարիւր տարիներ զրականութեան ամփոփումն է, զիցարանական շրջանից մինչև 19-րդ դարի Միսիթարեանները, առնչուած նրա մշակոյթի և պատմութեան համագումարներին:

Ուսումնասիրութիւնը, որը հիմնուած է հայոց հին և միջնադարեան գրականութեան ընդգուգում կատարուած նորագոյն հետազոտութիւններ զրայ, ծանօթացնում է ընթերցողին միջնադարեան գրականութեան գլխաւոր փուլերին, անհատ գրողների կարեւորագոյն ներդրումներին, աւելով գրական շարունակուող աւանդների ընթացքը, գաղափարական և ժանրային փոփոխութիւնները»:

Հատորիս բովանդակութիւնը կրնանք ամփոփել սապէս:

Էջ 9, «Երկու Խօսք». Հեղինակին կողմէ, ուր կ'ըսէ. այս գրքին առաջին հրատարակութեան «արագ սպառումը և իմ բարեկամ մասնագէտների խրախուսանքը, զրգեց ինձ մտածելու գրքի 2-րդ հրատարակութեան մասին»: Այդ առթիւ Հեղինակը կատարած է կարգ մը փոփոխութիւններ:

Առաջարանը կը գրուէ ութ էջ (11-18), որ տեղ Հեղինակը կը յայտարարէ թէ պատմական «երեք շրջաններում էլ

քննութեան առարկան հայ գրականութեան հետազոտութիւնն է, զեղարուեստական արժէք ունեցող նիւթերի ուսումնասիրութիւնը»: Մշակութային բազմաթիւ հարցեր դուրս մնացած են իր ուսումնասիրութեան սահմաններէն: Ասանցմէ «վերցուած է միայն այն մասը, որը բացայայտ դեր է խաղացել հին և միջնադարեան շրջանի գեղարուեստական գրականութեան մէջ»:

Ապա կու գայ «Հայ Գրականութեան Պատմութեան Անցած Փորձը — Հին և Միջնադարեան շրջան —» (19-24):

Գրքին Առաջին Մասի նիւթն է «Հին Շրջանի Գրականութիւն, Սկիզբից մինչև 10-րդ դար» (25):

Այս բաժնի Հինգերորդ Դուռը խորագրուած է «Հայ Պատմագրութիւնը 5-րդ դարում. Դասական Շրջանի Սկիզբը և Դազաթնակէտը» (143): Այստեղ յաջորդաբար ներկայացուած են՝ Կորիւն, Աղաթանգեղոս, Փաւստոս Բուզանդ, Ղազար Փարպեցի, Եղիշէ, և Մովսէս Խորենացի:

Գրքին երկրորդ Մասին նիւթն է «Միջնադարեան Գրականութիւն, 10-ից մինչև 17-րդ դար» (էջ 287):

Այս բաժնին մէջ, առանձին գլուխով (ԺԱ), ընդարձակօրէն ներկայացուած է «Հայ Ժողովրդական Իրեցազնակէպը՝ Սասնայ Ծաեր» (380-394):

Երրորդ Մասին նիւթն է «Վերանորոգման Գրականութիւն, 17-18-րդ դարեր» (581):

Այս բաժնին մէջ լայն տեղ տրուած է «Հայրենիք» ուն (էջ 621-641): Ատոր կը յաջորդէ ԺԲ. Դուռը, որ կը նկարագրէ «Աշուղական Քնարերգութիւն»ը (էջ 642-677):

Քսաներորդ Դուռին վերնագիրն է «Հայ Մշակոյթը 18-րդ դարում: Միսիթարեան Միարանութիւն» (էջ 692): Ի վերջոյ կայ «Եզրափակիչ Խօսք» (էջ 704-706):

Յաջորդ էջերուն մէջ կը տեսնենք Մատենագիտութիւն (էջ 707-735): Իւրաքանչիւր գլուխին համար առանձին, իսկ Հինգերորդ Դուռին մէջ յիշուած պատմիչներուն համար՝ զատկատ: Այսպէս է նաև Տասնհինգերորդ Դուռի պարա-

գային. իւրաքանչիւր տաղերգու — Յովհաննէս Երզնկացի, Յորիկ, Կոստանդին Երզնկացի, Յովհաննէս Թլկուրանցի, Մկրտիչ Նաղաշ, և Գրիգորիոս Աղթամարցի — ունի իր ուրոյն մասնագիտութիւնը: Նոյն ձևով տրուած են նշանաւոր աշուղներ՝ Նաղաշ Յովնաթանի և Սայեաթ-Նովայի վերաբերողները:

Այս կու գայ «Անուանացանկ»-ը (էջ 736-751), Վերջին էջերը կը պարունակեն գրքին «Բովանդակութիւն»-ը (753-756):

Դրքին սկիզբը դրուած է Հայաստանի քարտէսը, հայերէն և անգլերէն լեզուներով: Իսկ մէջ ընդ մէջ զետեղուած մանրանկարչական 15 նմոյշները, գունաւոր վերաբերուածութեամբ, կը կազմեն հատորիս գեղարուեստական զարդարանքը:

Մեր ընթերցման ժամանակ տեղտեղ հանդիպեցանք նկատողութեան արժանի կէտերու, զորս կը ներկայացնենք ստորև:

1. — Էջ 92-93ի միջև նկար, «Մաղկող՝ Թորոս Ռալիկէ»: Ուղղելի՜ Տարօնացի:

2. — Էջ 184, տող վերէն 11. «Միտքը»: Ուղղելի՜ մեղքը:

3. — Էջ 265, տող վարէն 10. «Սահակդուխտից մեզ է հասել ինը քառեակ ունեցող մի բանաստեղծութիւն»: Ուղղելի՜ տալ: Տես Հասկ, 1951, էջ 366:

4. — Էջ 266, տող վերէն 4-5. «Շարակնոցում տեղ չեն գտել ոչ Սահակդուխտի և ոչ էլ Խոսրովի դուխտի երգերը»: Վերջինը ճիշդ է. Խոսրովի դուխտի գրած շարականը, «Ջարմանալի է ինձ . . .» կը գտնուի Շարակնոցներու մէջ. օր. Տպ. Երուսաղէմ, 1936, էջ 747:

Իսկ Սահակդուխտի գրածները չարական չեն, այլ՝ կացուրդ. և կը գտնուին Կացրդարան կոչուած սակաւագիւտ ձեռագիրներու մէջ:

5. — Էջ 273, տող վերէն 4.

«Բաղմաշեայ հոյլք քրովբէից
Երեքսրբեանդ սերովբէից
Աթոռ անեղ Աստուածութեանն,
Ի համագոյ երբորդութեանն . . .»:

Ուղղելի է ըստ Շարակնոցին (էջ 774-5) և ժամագրքին (Տպ. Երուսաղէմ, 1915, էջ 342):

Բաղմաշեայ հոյլք քրովբէից
Երեքսրբեանդ սերովբէից,
Աթոռ անեղ Աստուածութեանն
Համագոյ երբորդութեանն . . .:

6. — Էջ 280, տող ծնթ. վարէն 4. Կիւրեղ Երուսաղէմացու «Պարապմանց գրքի» մեկնութիւն. — Պարապմանց գրքի հեղինակը, ինչպէս ծանօթ է, Կիւրեղ Աղեքսանդրացին է: Յիշեալ գրքին վրայ Ն. Լամբրոսնացիի կողմէ գրուած Մեկնութիւն ծանօթ է:

7. — Էջ 299, տող վերէն 2. «Յոնքիմաստնիցն մակացեալ»: Ուղղելի՜ Յոնքիմաստնիցն մակացեալ:

8. — Էջ 333. — Դիտելի են տարբեր հաստատումներ Նարեկի մասին: Այսպէս. «Մատենանը չափածոյ ստեղծագործութիւն է» (էջ 333): Մատենան «արձակ գրուածք է, բացի մի քանի գլուխներից» (էջ 352):

9. — Էջ 472, տող վերէն 14. «Ջու-Գորեհուրեան տեառն տեղին»: Ուղղելի՜ Ջսգորեհուրեան:

Ըստ Հեղինակին սոյն «Դիրքը նախատեսուած է սփիւռքում հայագիտութեամբ զբաղւող ուսանողութեան համար, ինչպէս և բոլոր նրանց, ովքեր հետաքրքրուած են ծանօթանալու հայ գրականութեան հին և միջնադարեան արժէքներին»:

Վստահաբար հայագիտութեան ուսանողները և հայ գրականութեամբ հետաքրքրուողները հաճոյքով և շնորհակալութեամբ պիտի կարգան այս հատորը, և պիտի ծանօթանան այն մեծարժէք ժառանգութեան, զոր մեզի թողած են մեր պատուական նախնիքը:

Ն. ԱՐՔ. ՄՈՎԱԿԱՆ

“ԵՐԳԵՐ ՀՈՂԻ ԵՒ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ”

Հեղինակ՝ Ա.Լ.Ե. Գ.Լ.ՃԱՅԱՆ

Թթու ազգայնամոլութեան իբր արգիւնք ամօթալի և նեղմիտ հաշիւներէ չղթայազերծուած քաղաքացիական պատերազմի բոցերէն կտրմբած Լիբանանի ստանէն է որ զեփիւռի մը պէս կը հնչէ քնարը Ալեքս Գլըճեանի, 1985ին, Թէք-նօփրէս տպարանէն լոյս աշխարհ եկած հատորի 238 էջերուն ընդմէջէն:

(Տիրող չփոթի և անապահով պայմաններուն մէջ իրենց մտքին և հոգիին ծալքերը տարերկրային յոյզերու և սիրազեղ զգացումներու ցանցին բացած գորոշներ խիզախ փորձ մըն է որ կ'ընեն, անգամ մը ևս ապացուցանելով թէ արտաքին ազդակներ չեն կրնար խամբել մեր էութեան խորը կեանք առնող յազուաներու գունազեղ շափրակները, որոնք նիւթէն ու անոր սոսկէն ու կարծրութենէն ծագում առնող արուեստական աղէտներուն առջև զիտեն ոչ միայն դիմանալ և աւելի ալլա ուսանալ և փաստը տալ աննիւթին գերակայութեան: Ի վերջոյ, զազոտնիք չէ արուեստին աղբսը աննիւթին՝ այսինքն հոգիին հետ, ի հեճուկս նիւթին, այսինքն զիտութեան ու անոր սխալ կիրարկումէն ծնունդ առնող բոլոր ժխտական ու կործանարար երևոյթներուն:

Ե՞րբ է որ սուրին սպառնալիքն ու թնդանօթին հոնգիւնը կրցած են կասեցնել թափը Հայուն ստեղծարար մտքին ու գրչին):

Կարճ այս գրութեան այսքան երկար մուտքէն (յառաջաբանէն՝ եթէ կ'ուզէք) ետք, մեր մտքին աչքերը դարձնենք խնդրոյ առարկայ հատորին, որ կը բաղկանայ երկու մասերէ՝ «Պատմութիւն և արձակ» Զանց կ'ընենք խօսիլ երկրորդին մասին, քանի որ այդ էջերը (թիւով 90) չեն պատկանիր Հայ Գրականութեան:

Հաւանաբար մեծ ըլլալ զարմանքը ընթերցողին, երբ յայտնենք թէ Գլըճեան, որուն կեանքի տարիներուն թիւը կը կենայ ընդմէջ 80ին և 90ին (ծնած է Զորք Մարզպանի (Մարգուանի) Օճախը գիւղը), վաղ երիտասարդութեան հաստատուած է Ամերիկա, ուր լոյս ընծայած է իր առա-

ջին քերթողագիրքը կէս դար առաջ և անկէ ետք Բ. Նուրիկեանի հիմնած «Նոր Գիր»-ի էջերէն խօսած է Հայ գրասէր հասարակութեան:

Վերեւի մեր ըսածները կը պահեն իրենց ոյժն ու արժէքը, քանի որ ուշագրաւ երևոյթ մը կը մատնանշեն մեր հանրային կեանքին մէջ և ոչինչ կը կորսնցնեն իրենց թարմութենէն, թէ իսկ աղերս մը չունենան գրախօսուող հատորին հետ: Այլ ողբերգութիւն, երբ համագոյքի ամենէն հարուստ երկրի քաղաքացին կը դիմէ փոքր ու արկածահար երկրի մը, հանրութեան մատչելի դարձնելու համար իր մտքի ու հոգիի ճիգերուն ու ոգորումներուն արգասիքը:

Թիւով վաթսուներկեց առաջապիտալ իր կտորներէն որեւէ մէկը արտագրելու կամ վերլուծելու սե ու ամուլ աշխատանքը կը խնայեմ ևս ինծի: Բաւերը անթերի քով քովի շարելու չափ իր լեզուն սորված ունէ Հայ պիտի կրնար տալ իր տուածը, եթէ երբեք ունենար առիթն ու արամագրութիւնը իր խոհերն ու զգայնութիւնները դասաւորելու (չեմ ըսեր յղկելու կամ գունաւորելու) ու միամիտ հաւատքը՝ ընթերցողներ որսալու:

Կը բաւականանանք հատորէն արտագրելով պատահաբար քաղուած ինքնահնար (չըսելու համար այլանդակ կամ անճոռնի) քանի մը բառեր. արեւակաղձ էջ 54, Բափուր էջ 55, ճոզած էջ 63:

Կ'ընդունինք թէ զերեզմանի դահանգադին խորհուրդէն բռնուած քերթողը ունենայ իրաւունքը յաւերժացած տեսնելու իր անունն ու յիշատակը: Բայց կը խորհինք թէ այդ յիշատակը պիտի ըլլար աւելի պայծառ ու անթառամ, եթէ հեղինակը իր չունեցած մտաւոր գանձին փոխարէն իր նիւթական գանձը ծառայեցնէր այդ նպատակին: Աւելի բաց խօսելով, եթէ մեկնասը դառնար գրական իրաւ (գործածելով Օշականի սիրած բառը) արժէքով հատորի մը հրատարակութեան կամ հոգար կրթաթոշակը համալսարանական օժտուած ուսանողի մը:

Նկատի առած իր տարիքը՝ ոչինչ կրնանք մաղթել Պր. Գլըճեանին:

Գ. ՃԱՅԱՆ

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ Ս. ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՃԱՐԻ^(*)

Տեղեկագիր Ս. Յարության Տաճարին մեջ կատարված Հայկական պեղումներուն մասին,
ինչպես նաև Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ Եկեղեցիին եւ Հանդերձից Բաժանման մասրան
վերանորոգութեան առիւ։

Ատկէ անմիջապէս յետոյ, նոյն օրն իսկ (11 Սեպտ. 1970), ձեռնարկեցինք պեղումներու գործին և քանդելով Ս. Լուսավորչի Աւագ Խորանին հտե գտնուող պահարանին յետսամասի պատը (տե՛ս պատկեր Գ, թիւ 7 և 9), սկսանք պարպել պատին հտե գտնուող հողը։ Երբ հողը պարպուեցաւ այնքան մը՝ որ կրնար փուռ-գուններ յառաջ բերել, անմիջապէս յետս կոչեցինք 11 Սեպտեմբերի մեր ստորագրած համաձայնագիրը, Ուշաթափման տեղւոյն պահարաններուն աստ փոխադրութեան մասին, այն առարկութեամբ որ Ս. Պատրիարքը մերժած է մեր համաձայնութիւնը և թէ Ս. Տեղեաց մէջ որեւէ համաչափագիր ստորագրելէ առաջ պէտք է ենթարկուի Ս. Պատրիարքին հաւանութեան։ Հետագային, այս պահարանները ոչ միայն մնացին Ուշաթափման մատուռին մէջ, այլև փոխանակուեցան Հայոճ ընկուզեայ դեղաքանդակ նոր պահարաններով։ Յոյներ և Լատիններ այլևս չէին կրնար արգելք ըլլալ մեր պեղումներու յառաջընթացին, նկատի առած փուռ-գուններու վտանգը։

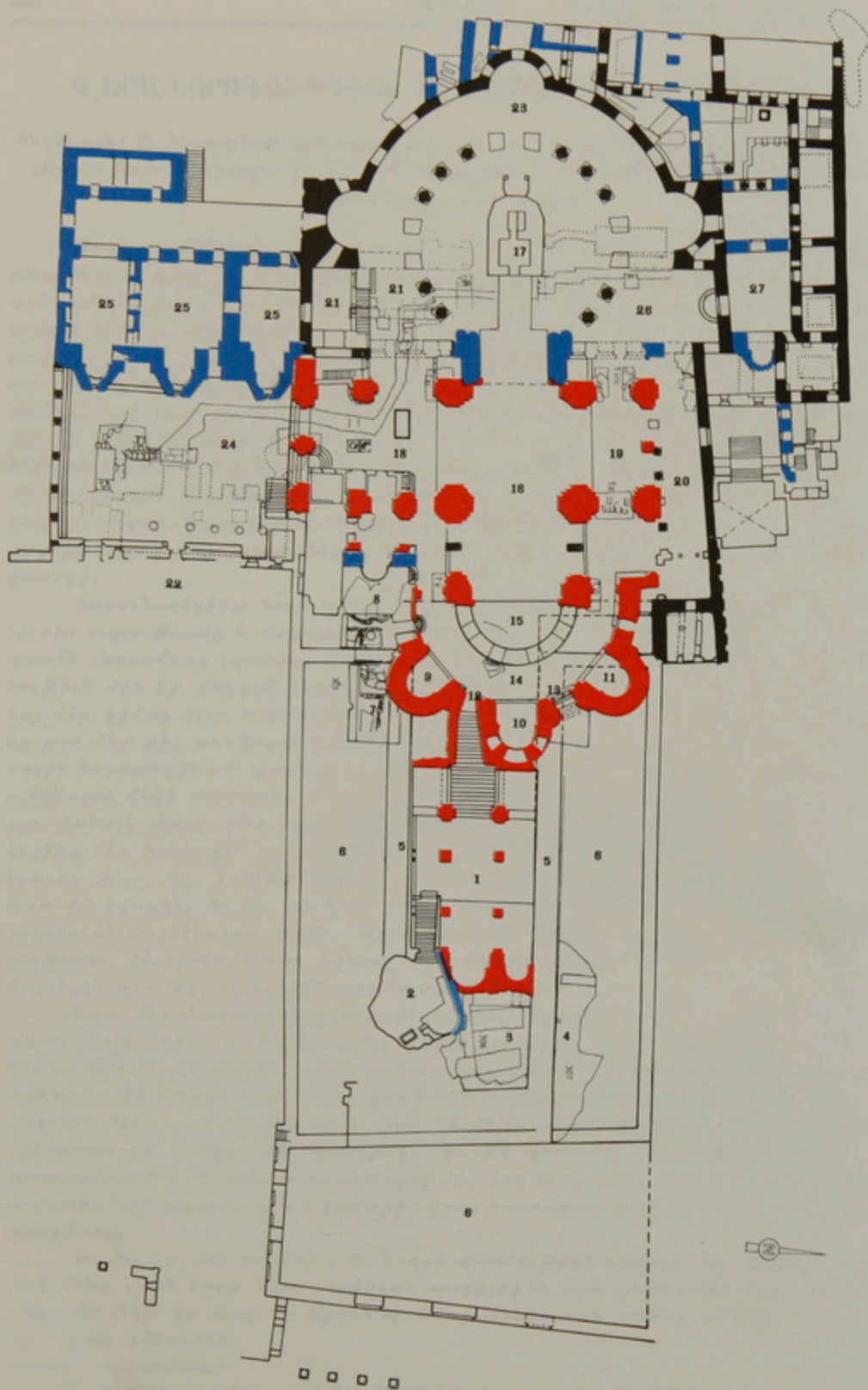
Շարունակեցինք հողի պարպումը, բանալով փապուղի (tunnel) մը հորաւէն հիւսիս ուղղութեամբ և մեր ձախին ունենալով Ս. Լուսավորչի Եկեղեցւոյ արեւելեան պատին յետսամասը (պատկեր Գ, 5), ինչ որ մեզ համար շատ ձեռնտու պաշտպանութիւն մըն էր ընդդէմ հողային փուռ-գուններու, յառաջացունք մինչև 8 մէթր, երբ մեր դիմաց ելաւ հաստահիմն կոստանդինեան Դ. դարու պատը (պատկեր Գ, 4), որ ըստ մեր քիչ առաջուան նախատեսութեան, Ս. Լուսավորչի Եկեղեցւոյ հիւսիսային կոստանդինեան պատի շարունակութիւնն էր։ Ուրեմն այս անգամ այս պատը ունենալով մեզի օժանդակ, մեր փապուղին շեղեցինք դէպի արեւելք։ Մօտ 6 մէթր յառաջանալէ յետոյ, մեր վերև յայտնուեցաւ ժայռակերտ առաստաղ մը։ Շարունակեցինք մեր փապուղին երեք մէթր ևս և ահաասիկ մեր դիմաց ելաւ հնադարեան երրորդ պատ մը, 7 մէթր երկայն, այս անգամ հիւսիսէն հարաւ ուղղութեամբ պատ մը (պատկեր Գ, 6), որ նոյն ատեն վեր բռնող յենարանն էր մեր գլխավերև յայտնուած ժայռէ առաստաղին, անոր հիւսիսէն հարաւ ամբողջ ընթացքին երկարութեան։ Հիւսիսէն հարաւ ձգուող այս պատին վերջուորութեան, մենք գտանք ժայռեղէն պատ մը, արեւելքէն արեւմուտք ընթացող (պատկեր Գ, 13)։

Ապա մեր փապուղիները ընդարձակեցինք ի բարձրութեան, յայտնուած պատերու մակերեսին, և բարձրացանք մինչև պատերու վերջուորութեան, մօտ 13 մէթր։ Այս կէտէն անդին, մեզի յայտնի կը դառնար որ Ս. Լուսավորչի Տաճարին արեւելակողմի պատին ետին մենք գտած ենք հնադարեան միջոց մը, մօտ 100 քառակուսի մէթր տարածութեամբ և մօտ 13 մէթր բարձրութեամբ, չորս կողմերէն շրջապատուած հնադարեան պատերով։ Եւ թէ գտնուող այս միջոցին մօտ 1/3ը պաշտպանուած է ժայռեղէն առաստաղով մը, իսկ մնացեալը, յատկէն մինչև վերի աւարտը, հողի լիցք է, որուն կատարին վրայ հաստատուած էին եթովպական վանքի խրճիթները։

Եւ ինչ որ շատ կարեւոր է Ս. Երկրի պատմութեան համար, այս միջոցին գիւտով մենք գտած էինք կոստանդինեան պաղիլիքին արեւելեան սահմանը, որ մինչ այդ անծանօթ կը մնար Ս. Երկրի պատմաբաններուն և անոնց ամենէն հմտագունին՝ Հայր Վէնսանին։

(*) Տեղեկագրիս սկիզբը տեսնել ՍԽՈՒՆԻ Նախորդ Թիւին մէջ (1989, Յունուար - Մարտ)։

Պատկեր Ա. — Ս. Յարութեան Տանարի ընդհանուր յասակագիծը.

ա. — Սեւ գոյնը ցոյց կու տայ Տանարի հնագոյն Կոստանդինեան կառոյցը 4րդ դար

բ. — Կապոյտը՝ 11րդ դարու Կոստանդին Մոնոմախոսի վերանորոգութենէն մնացած մասեր:

գ. — Կարմիրը՝ 12րդ դարու Խաչակիրեան մասեր:

դ. — Դ. դարու Կոստանդինեան պազիլիան եւ անոր զաւիթը նշանակուած են պարզ սեւ գիծերով միայն, յսակօրէն ցոյց տալու համար անոր շակ զանուոյ Ս. Լուսաւորիչ Տանարին եւ Խաչ Գիւտի այրին յասակագիծերը:

1. — Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցի Հայոց:

2. — Խաչ Գիւտի Այր:

3. — Ս. Վարդանանց նորայայտ մատուռ. Ա. մաս հայկական պեղումներու:

4. — Բ. մաս հայկական պեղումներու:

5. — Կոստանդինեան պազիլիայի կեդրոնական ճաւի գեօնայարկի երկկողմանի պատեր (Դ. դար), այժմ երկկողմանի պատեր Ս. Լուսաւորիչի:

6. — Կոստանդինեան պազիլիան Ս. Լուսաւորիչի վերեւ որ աւերուեցաւ Նզիրապետի Հափիմ Խալիֆայէն Ժ. դարուն:

7. — Յունաց Միաբանութեան նաւարանը:

8. — Դոդոնայի ժայռակերտ բարձունքը.

9. — Փուռ Պատկի մատուռ:

10. — Հայկական Հանդերձից Բաժանման մատուռ:

11. — Ս. Ղուկասեանի մատուռ:

12. — Մուսթ Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ:

13. — Ս. Յարութեան նախկին դռներէն մին (այժմ փակ)

14. — Միջանցք (Ambulatory):

15. — Յունաց Քարօլիֆօնի խորան:

16. — Յունական Քարօլիֆօնը կառուցուած Սուրբ Պարսեղին մէջ որ կը տարածուէր Կոստանդինեան Բոլորաւոր Տանարին եւ պազիլիային միջեւ:

17. — Ս. Գերեզման Քրիստոսի եւ անոր վերեւ կառուցուած Բոլորաւոր Տանարը:

18. — Զախսկողմեան կամ հարաւային թեւ (transept) Պատանասեղի:

19. — Աշակողմեան կամ հիւսիսային թեւ (transept):

20. — Ս. Պարսեղը Երչապատու հիւսիսային կամարակապին մնացորդը (Դ. դար):

21. — Ուշաքաղփման մատուռ եւ Տեսչարան (Հայկական) որուն վերեւ կը զանուին Հայկական վերնատան երկու մատուռները:

22. — Ս. Բովաննէս Աւետարանչի մատուռ (Հայկական):

23. — Յովնէի Արեւմտացւոյ մատուռ (Հայկական):

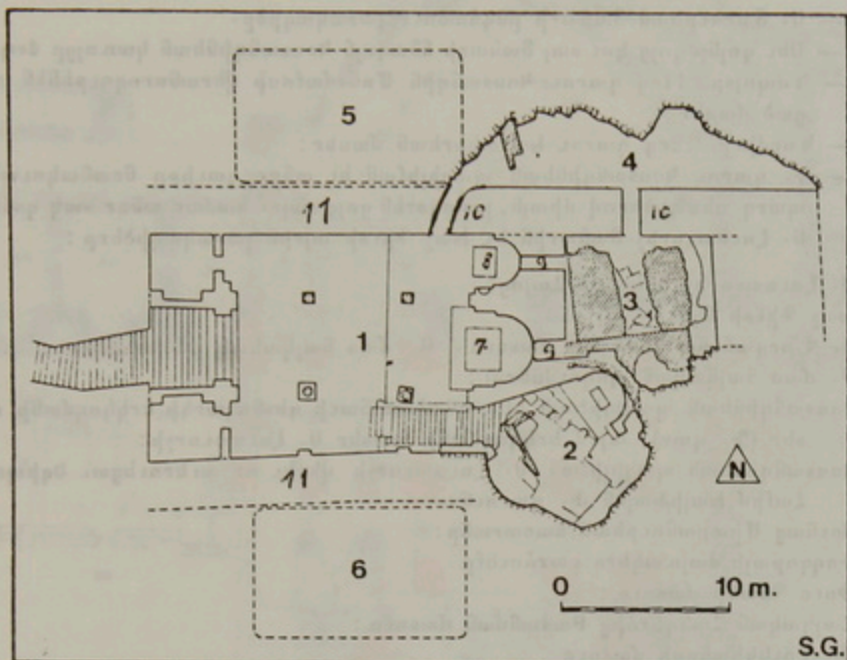
24. — Քաւիթ Ս. Յարութեան Տանարին

25. — Արաբ Օրթոքսոֆաներու մատուռներ:

26. — Մագպաղիմացւոյ մատուռ:

27. — Երեւման մատուռ:

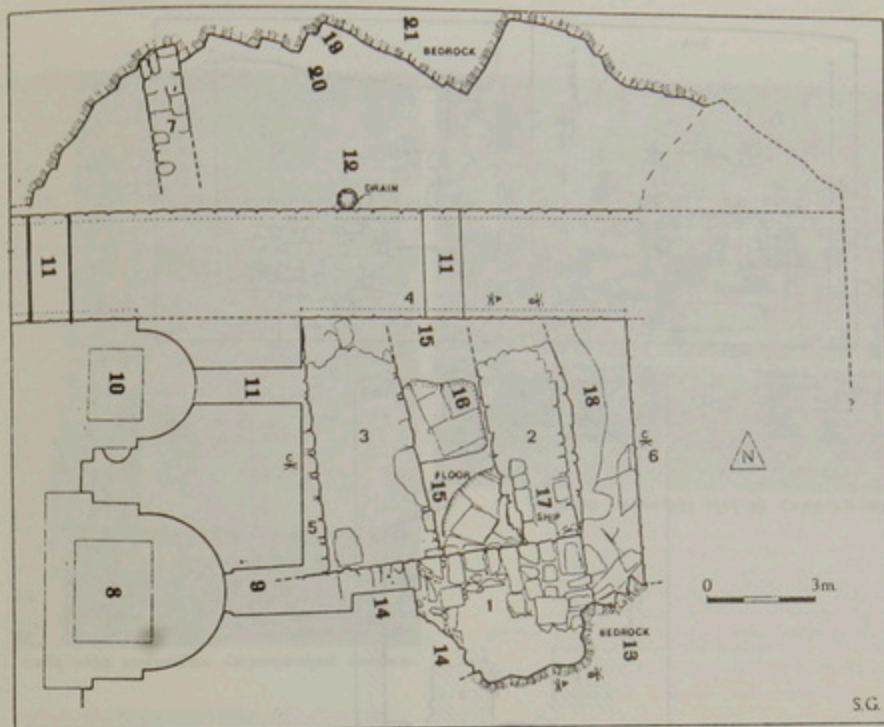

Պատկեր Բ. —

1. — Ս. Լուսավորիչի Եկեղեցիի Հայոց (ի Ս. Յարութիւն)։
2. — Գիւղի Խաչի Այր։
3. — Պեղումներով ի յայտ բերուած մասնու (Ս. Վարդանանց)։
4. — Բրդ Մաս պեղումներով ի յայտ բերուած։
- 5-6. — Զրհուրներ։
7. — Սեղան յանուն Ս. Լուսավորչի։
8. — Ս. Կարապետի սեղան։
9. — Նորաբաց անցքի դէպի պեղումներու վայրեր։
10. — Նորաբաց անցքի Ս. Լուսավորչին դէպի Բ. մաս եւ Բ. մասէն դէպի Ս. Վարդանանց մասնու։
11. — Կոստանդինեան Դ. դարու պատեր։

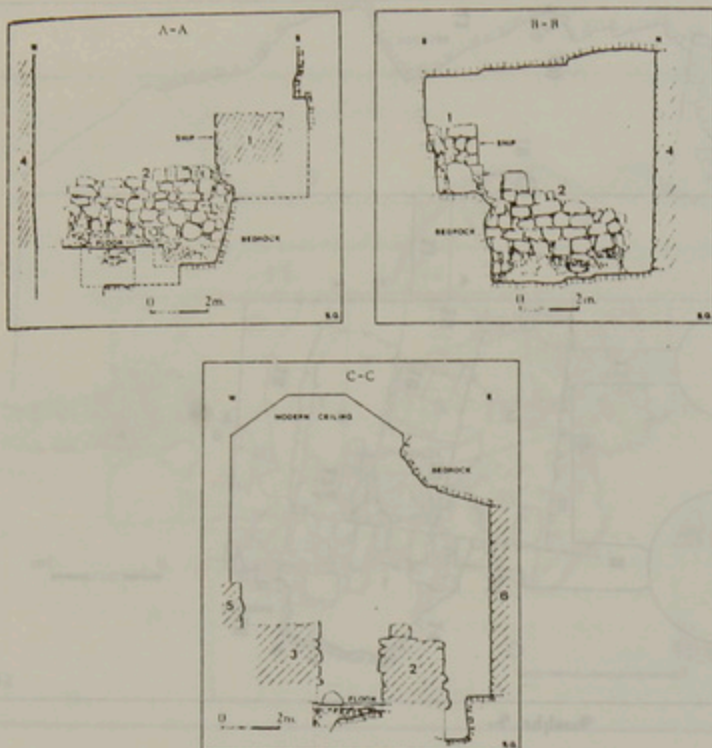

Պատկեր Գ.

Պատկեր Գ. —

- Թիւ 1, 2, 3. — Ս. Վարդանանց մասնունին մէջ պեղումներու ընթացքին ի յայտ բերուած յետ Բ. Առաջին դարու երեք պատեր:
- 4 եւ 6. — Կոստանդինեան Դ. դարու երկու պատեր:
5. — Խաչակիրեան պատ, յետամասը Ս. Լուսաւորչի զոյգ խորաններու պատերուն:
7. — Պատ մը հաւանաբար Ա. դարէն Յ. Բ.:
8. — Սեղան Ս. Լուսաւորչի:
9. — Նորաբաց անցք Ս. Լուսաւորչէն դէպի Ս. Վարդանանց մասնուն:
10. — Սեղան Ս. Կարապետի:
11. — Նորաբաց անցքեր Ս. Լուսաւորչէն դէպի Ս. Վարդանանց մասնուն, Ս. Վարդանանց մասնունէն դէպի Բ. մաս եւ Բ. մասէն դէպի Ս. Լուսաւորչի Կոստանդինեան Դ. դարու պատին ընդմէջէն:
12. — Ս. Զուրի քարեայ խողովակ Բ. մասին մէջ:
13. — Ս. Վարդանանց մասնունի հարաւային ժայռապատ:
14. — Ս. Վարդանանց մասնունի հարաւային կառոյց-պատ:
15. — Մոխրաւաղախ Ա. դարու (Յ. Բ.) սալայատակ:
16. — Ժայռ-քարահամք յատակ:
17. — Ա. դարու (Յ. Բ.) Ուխտաւորական Նաւին գծագրութիւնը:
18. — Ժայռ-առաստաղ:
19. — Փակուած անցք Բ. մասէն դէպի հաւանաբար Ս. Հեղինէի ջրհոր:
20. — Մկրտաւորեան կարճեցեալ աւազան:
21. — Ժայռակերտ հիւսիսային պատը Բ. մասին:

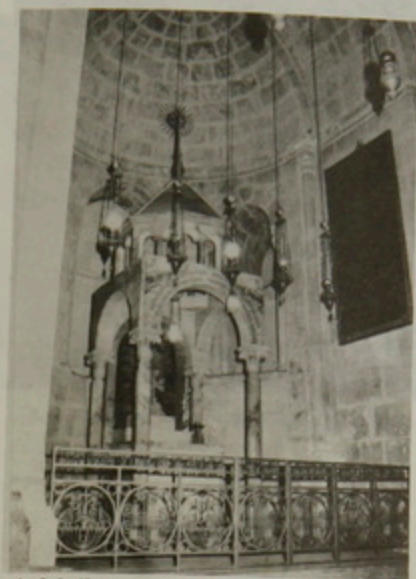

Պատկեր Դ.

Պատկեր Դ. — Կիսակտրուած Բ. Ք. Ա. դարու երեք պատերուն եւ նորաւեւ երկաթ-պէթոն-արմէ առաստաղին Սրբոց Վարդանանց մատրան յիշ:

Համդերձի բաժանման Հայապատկան մատուռ:

Ա.Գրիգոր Լուսառիչ Եկեղեցի Հայոց ի.Ա.Յարութիւն:

Ա.Գրիգոր Լուսառիչ Եկեղեցւոյ կեդրոնական մեծ տառնին մէջ
գետեզուած ինտանկար:

Խաչ Գիտի քարայր մատուռ:

Աւստառքիչ Եկեղեցւոյ Ասագ խորանին աղջեւ զետեղուած խնամկար:
«Արարատը եւ խոր վիրապի վանքը»

Ա.Վարդանանց մատուռ:

Մախրաշահայի երկու սալալատակներ «Ա. դարու» Ա.Վարդանանց
մատուռին մէջ:

Ա.Վարդանանց մատուռի մէջ մտնող ճ.ա. Ա.
դարու պատեր եւ ուխտաւորական մալին զծագրութիւնը:

Յ.Բ. Ա. դարու ուխտաւորական մասին զժազրութիւնը:

Պեղումներու Բ. մասին քարաժայռ պատեր եւ Կոստանդինեան պալիկիայի Ա.Զուրին քարեայ խողովակը:

Կարծեցեալ աւագան մկրտութեան « Բ. մասին մէջ » :

Խաչքար Կոթող ի յիշատակ Ա.Յարութիւն Տանարի վերանորոգութեանց:

Ծիշդ այդ օրերուն ունեցանք յանկարծական այցելութիւնը Լատինաց Ս. Յարութեան ճարտարապետ Լայր Բուանոյին, որ սարսափաւոր դուրս վազեց մեր պեղումներու շրջափակէն ու անմիջապէս բողոքեց Լայ, Յոյն և Լատին գլխաւոր ճարտարապետներուն (որոնք այդ օրերուն կը գտնուէին երուսաղէմ), ներկայացնելով մեր պեղումները որպէս շատ աղէտալի հետեանքներով գործողութիւններ: Յաջորդօրէն անոնք ներկայացան Ձերդ Ամենապատուութեան, կեցնել տալու համար մեր պեղումները: Ձերդ Սրբազնութիւնը, լսելէ յետոյ մեր քացատրութիւնները, նոյն օրն իսկ հրահանգեց մեզ շարունակել պեղման գործը, որով մենք Ս. Տեղեաց մէջ պիտի ունենայինք թէ՛ յաւելեալ սեփականութիւններ և թէ Ս. Յարութեան Տաճարի հնագիտական ուսումնասիրութեան համար նոր տուեալներ: Ծարտարապետներ դիմեցին նաև իրաւակից Յոյն և Լատին համայնքներուն միջամտութեան, սակայն քաջալիքութեամբ Ձերդ Ամենապատուութեան մենք շարունակեցինք գործը:

Ասկէ անդին, երբ գտնուած էր շուրջանակի ամրակուռ ապահով պատերով շրջապատուած միջոցը, ուրեմն մեզ կը մնար մաքրել կեդրոնի միջավայրին մէջ դարերու լիցքը եղող հողակոյտը, մօտ 13 մէթր բարձրութեամբ, որուն վրայ հաստատուած կային եթովպական վանքի հիւղակները: Հողի պարպումը սկսանք հիւսիսային կողմէն, յատկէն մինչև զազաթ, մէթր առ մէթր, վերի տնակներուն տակ ձգելով մէկ մէթրաչափ հողաշերտ մը: Իւրաքանչիւր մէթրաչափ հողի պարպում կը փոխարինուէր երկաթեայ և փայտեայ լաստակներով, որոնք անխախտ պիտի պահէին վերևի վանական տնակները և անոնց ներքևի մէթրաչափ հողաշերտը: Իսկ մեր ոտքի տակ հողէ յատակը առայժմ հաւասար կը մնար յարակից Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիի սալայատակի մակարդակին:

Այս ընթացքով պարպելէ յետոյ ամբողջ հողը, յայտնի դարձաւ որ մենք ունէինք ամբողջ միջոց մը, արեւմուտքէն եզերուած Ս. Լուսաւորիչ Տաճարի արևելեան պատով (պատկեր Գ, 5), հիւսիսէն՝ կոստանդինեան պատով (պատկեր Գ, 4), որ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հիւսիսային պատի շարունակութիւնն էր: Արևելքէն ունէինք հաւանաբար կոստանդինեան և թերևս հնագոյն պատ մը (պատկեր Գ, 6): Այս պատը իր վրայ կը կրէր հսկայական ժայռի բնական զանգուած մը, որ կը հանդիսանար իրեն առաստաղ մեր գտած միջոցին գրեթէ 1/3 ին: Ժայռեղէն այս զանգուածը շարունակուելով, դարձուածք մը կը կատարէր դէպի հարաւ և կը կազմէր մեր գտած միջոցին հարաւային ժայռեղէն պատը (պատկեր Գ, 13): Այդ ժայռեղէն զանգուածը կը շարունակէր իր ընթացքը, կազմելով Գիւտ խաչի քարայրը (պատկեր Բ, 2), ու անկէ անդին շարունակուելով իր ընթացքը Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հարաւային պատի ընդմէջէն, կ'երթար կը միանար Գողգոթայի ժայռեղէն բարձունքին: Ուրեմն մենք գտած էինք Գողգոթայի ժայռեղէն զանգուածին շարունակութիւնը մեր պեղումներուն մէջ:

Ապահովուած ըլլալով շուրջանակի հաստահողոյս հնադարեան պատերով և ժայռեղէն զանգուածներով, այլևս մեզի կը մնար ապահովուել նաև վերեւէն, կառուցանելով երկաթեայ գերաններով պիթոն աճե առաստաղ մը ամբողջ մեր գտած միջոցին վերև: Այս առաստաղը նոյն ատեն պէտք է վեր բռնէր, կրէր վերևի վանական տնակները և անոնց ներքևի մնացորդ մէթրաչափ հողաշերտը և ապահովէր մեզ առաստաղէն ըլլալիք որևէ փլուզումի դիմաց: Այս նպատակով դիմեցինք ճարտարագետ Տիար Եոսէֆ Սուրիին, որ պատրաստեց մեզ համար առաստաղի շատ գործնական ծրագիր-նախագիծ մը և զայն իրագործեցինք անմիջապէս:

Ըստ այդ նախագիծին, առաստաղը կը բաղկանար երկու գլխաւոր մասերէ. —

ա. — Երկաթեայ գերաններու կմախք մը, ուր երկու հաստահողոյս երկաթեայ գերաններ հորիզոնական հաստատուած են հիւսիսէն հարաւ ուղղութեամբ, առաջինը արեւմտեան պատի գազաթին վրայ, իսկ երկրորդը՝ արևելեան կողմը, ժայռեղէն կիսաառաստաղին վերև, դարձեալ հիւսիսէն հարաւ ընթացքով: Այս երկու գերաններ

րուն վրայ ամբողջ բաց առաստաղի լայնքին կը հանգչէր երկաթեայ 11 եռամաս գերաններու շարք մը:

բ. — Հաստահողոյս այդ երկաթեայ գերաններու կմախքին վերեւ երկաթ-սիւմէնք (պէթօն-արմէ) եռանկիւն, տափակ վերնամասով առաստաղ մը, որ հանգչած ըլլար երկաթէ գերաններով կմախքին, արեւմտեան պատին և արեւելեան ժայռակերտ առաստաղին վրայ (պատկեր Գ, Ը. Ը.): Իսկ պէթօն-արմէ առաստաղին և վերեւի հողաշերտին միջև գտնուող միջոցը ամրացուցցաւ սիւմէնքի և անկանոն քարերու լիցքով մը, որ գրեթէ երրորդ առաստաղի մը դերը կը կատարէր: Հարաւային կողմէն այս առաստաղը կիսովին կը հանգչէր այնտեղ գտնուող ժայռին վրայ և մեծաւ մասամբ այն պատին վրայ որ շինուեցաւ մեր կողմէն, հարաւ արեւմտեան անկիւնին վրայ^(*) և մասամբ ալ Լատինաց Գիւտ իշաչի սրբավայրի խորանի նիշին վրայ (պատկեր Գ, 14): Որովհետեւ այդ կողմէն մենք այնքան յառաջացած էինք որ մինչև իսկ յայտնաբերած էինք յիշեալ Լատինական խորանի նիշին կոնակի երեսը, ինչ որ ապագային մեզի կու տայ այդ նիշը Լատինաց հետ ընկերովի վերանորոգելու իրաւունքը, եթէ այդպիսի հիմնական որեւէ վերանորոգութիւն մը ըլլայ յետագային:

Առաստաղի կառուցումը մեզի համար եղաւ վերջնական ապահովութիւն մը և հետեւեալ քակեցինք ըստ որ ապահովութեան լատակները, ու ասկէ անդին այլևս մենք կրնայինք անվստօքէն կատարել պնդումներ, մեր ռաքերուն տակ տակաւին չպարզուած հողէ յատակէն վար, իջնելով մինչև հիմնաքարը (bedrock):

* *

Այս յատակին պնդումները, որոնք խորացուցինք մինչև հիմնաքարը, մեզ յայտնաբերեցին հետեւեալ հնագիտական տուեալները. —

ա. — Մեր գտած միջոցին հարուակողմը, Գիւտ իշաչի քարայրին գրեթէ կից, գտանք Բ. Բ. Ա. դարու պատ մը, 1.74 մէթր բարձրութեամբ, 8 մէթր երկարութեամբ և 2.30 մէթր լայնքով (պատկեր Գ, 1): Սոյն պատը կը հանգչէր ժայռի վրայ և իր լայնագոյն մասերուն մէջ կ'երկարէր արեւելքէն արեւմուտք: Արեւելակողմի վերջաւորութեան, պատը ուղիղ անկիւն մը կազմելով, կ'ընթանար դէպի հարաւ 2.30 մէթր և կը միանար մեր գտած միջավայրի հարաւային քարաժայռ պատին (պատկեր Գ, 13 և թիւ 1 պատ): Գտնուանշական էր որ այս պատը դէպի արեւմուտք իր ընթացքին մէջ կ'անդրանցնէր մուտքի դրան (որ կը գտնուի Ս. Լուսաւորչի Աւագ ինքնանիւն ետին) միջոցը: Թէ մինչև ո՞ր կ'երկարէր այդ պատը՝ կարելի չէր գիտնալ, Ս. Լուսաւորչի տեղի խորանի նիշին սալաշատակին պատճառաւ: Կ'ենթադրենք թէ յիշեալ խորանէն անդին չ'անցնիր, քանի որ այնտեղէն կը սկսի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ժայռէ յատակը, որ ծածկուած է սոյն եկեղեցւոյ սալաշատակին տակ:

Սոյն պատը անշուղիս պատ մըն է, գանգուածեղ Հերովդէսեան շրջանի (Ա. դար Բ. Ա.) վերստին գործածուած (reused) քարերով կազմուած: Գոյտին կերպով այդ պատը կը շրջապատէ Գիւտ իշաչի քարայրը իր հիւսիսային կողմէն:

Թէ ինչո՞ւ այս պատը այս կէտին վրայ: Առ այդ կ'ընենք երկու ենթադրութիւններ. —

ա) Նախաքրիստոնէական շրջանին կար ժամանակ մը, զոր չենք կրնար ճշգրէ որոշ թուականով մը, երբ Գիւտ իշաչի քարայրը գործածուած էր իբրեւ ջուրի ամբարանոց — ֆիսոր: Յարդ կարելի է տեսնել քարայրի ժայռեղէն առաստաղին վրայ կիսաբոլոր փորուածքը — բերանը, ուրկէ ջուրը վեր կը քաշէին: Արդեօք այս պատը այստեղ այդ օրերուն շինուած էր որպէսզի ծառայէր որպէս արգելա՞կ ջուրին քարայրէն դուրս արտահոսքին: Առ ի տեղեկութիւն յիշենք նաեւ որ այս պատին կից ժայռին վերնամասին մէջ գտանք երկար նեղ լիկ ֆոնալի մը հետքն ալ, որ շատ հա-

(*) Այս նոր պատը խառնուած էր հնագրեան կիսատ — պրատ պատի մը մնացորդներով:

ւանորար կը ծառայէր ձմեռնային ջուրը ժայռի դազաթէն (տանիքէն) առաջնորդելու դէպի ջրհոր - քարայրը:

բ) Ինչ որ սակայն մեղի աւելի հաւանական կը թուի, անիկա պէտք է ըլլայ հիւսիսային պատը Գիւտ Խաշի քարայրին, կառուցուած Ա. դարու քրիստոնեաներուն կողմէ, երբ քաղաքէն դուրս, ամայութեան մէջ գտնուող այս վայրը կը զործածուէր ամենայն հաւանականութեամբ իբրեւ պաշտամունքի վայր իրենց կողմէ: Հին քրիստոնէական մատենագրութեան մէջ ևս մենք ունինք վկայութիւններ, որ Քրիստոսի խաչելութեան վայրն ու Սուրբ Գերեզմանը Առաջին դարու քրիստոնեաներուն կողմէ մոռացութեան չտրուեցան ու մնացին միշտ ալ իբրեւ նուիրական Սըրբավայրեր, և նոյնիսկ Ա. դարու Հրեայ-Քրիստոնէական (Judeo-Christian) եկեղեցւոյ եպիսկոպոսը, Յուդա-Քիրիաքոս(*) մատուռ մըն ալ կերտեց Գողգոթայի մօտիկ: Գողգոթայի չրջապատին մէջ հալածուող քրիստոնէութեան համար կ'որ աւելի յարմար վայր քան այդ սրբավայրին ետին, Գողգոթայի սրբազան ժայռերու շարունակութեամբ չրջապատուած այս խորխորատը, հնու և մեկուսացած՝ հալածող Հրէութեան նախածքէն և ուշադրութենէն: Այս տեսակէտէն ուշադրաւ պարագայ մըն է նաեւ քրիստոնէական այն աւանդութիւնը, ըստ որուն Տէրունական խաչը պահուած - թաղուած էր այս քարայրին մէջ, ամենայն հաւանականութեամբ առաջին քրիստոնեաներուն կողմէ. յիշելու համար զայն Հրէական ամբարիշտ մոլորանդութիւնէն: Հետեւորդ, խաշին թաղուած վայրն ալ պէտք է ըլլար սրբավայր մը, պաշտամունքի վայր մը առաջին քրիստոնեաներուն համար և յետագային խաչը գտնուեցաւ Հեղինէ թաղուհիին կողմէ ծերունի Հրեաներու (իմա քրիստոնեայ Հրեաներու) ցուցմունքով:

Այս տեսակէտէն ուրիշ ուշադրաւ պարագայ մըն է նաեւ այն, որ յիշեալ պատը իր երկայնքին մէջ ոչ թէ ուղղուած է դէպի ուղիղ արեւելք, այլ՝ թեթեւ շեղումով մը դէպի Գողգոթա, խաչելութեան սրբավայրը: Այստեղ կ'արժէ յիշատակել նաեւ 10րդ դարու եկեղեցւոյ եգիպտացի Հայրերէն Աղեքսանդրիոյ եպիսկոպոս Եւսիբոսի մէկ յիշատակութիւնը իր Արարերէն լեզուով զրած պատմութեան մէջ, ըստ որուն երուսաղէմի կործանումէն յետոյ, 93-94 թուականներուն, քրիստոնեաներ եկան երուսաղէմ և շինեցին Սիոնի քրիստոնէական հաւաքավայր - եկեղեցին: Իսկ Եւգերիոս Լիոնացիին կ'ըսէ թէ այս հաւաքավայր - եկեղեցին ուղղուած էր դէպի Գողգոթա - խաչելութեան տեղին:

Եւ թէ Գողգոթան, Քրիստոսի Գերեզմանը և անոնց անմիջական շրջակայքը պաշտամունքի և հաւաքոյթի վայրեր էին Ա. դարու առաջին քրիստոնեաներուն համար, այս իրողութեան ուրիշ մէկ փաստացի պատմական տուեալն է այն, որ Բ. դարուն, Աղբիւնոս կայսրը երուսաղէմի մէջ կառուցած իր հեթանոսական մեհանը կանգնեց յատկապէս այն տեղւոյն վրայ, ուր կը գտնուէին Գողգոթան և Քրիստոսի Սուրբ Գերեզմանը, որպէսզի խափանէ նորընծիւղող Քրիստոնէութեան խանդ ու հաւանք տուող այդ հաւաքավայր - սրբավայրերը:

(Շարունակելի՝ 2)

ԿԻՐՐՆՂ ԵՊՍ. ԳԱՐԻԿԵԱՆ

ՎԵՐԱՏԻԿԻՆՆ Ս. ՅԱՐՈՒԲԱՆ ՏԱՃԱՐԻ
ՎԵՐԱՆՈՐԴԱՐԵԱՆԵՐ

(*) Յուդա Քիրիաքոս եղաւ վերջին Հրեայ եպիսկոպոսը երուսաղէմի Յուդա-Քրիստոնէական եկեղեցիին: 15 եպիսկոպոսներ գահակալած են երուսաղէմի մէջ Քրիստոսէ մինչև 138 թուականը, որոնք Հրեաներ եղած են: Անոնցմէ յետոյ գահակալած են ոչ - Հրեայ եպիսկոպոսներ, որոնցմէ առաջինը եղած է Gentile Marcosը:

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՐԻԱՐԲԻ

Երեքշաբթի, 18 Ապրիլ, առաւօտեան ժամը 10ին, Միաբանական Ընդհ. Ժողովը ի նիստ գումարուեցաւ Պատրիարքարանի դահլիճը, ընդ նախագահութեամբ Պատր. Տեղապահ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արքեպս. ի, կազմելու համար պատրիարքական ընտրելիներու հնգանուն ցանկը: Ներկայ էին ժողովի կանչուած 37 անդամներուն 36ը:

Քուէարկութեան արգիւնքը եղաւ. —

Տ. Մեսրոպ Արք. Նշանեան՝ 35 քուէ

Տ. Կիրեղ Վրդ. Իսրայէլեան՝ 30 »

Տ. Մկրտիչ Արք. Աղաւուն՝ 28 »

Տ. Վահան Վրդ. Գէորգեան՝ 26 »

Տ. Սուրէն Վրդ. Քլմհանեան՝ 17 »

Յաջորդ օրը նոյն ժամուն գումարուեցաւ Միար. Ընդհ. Ժողովը, ընտրելու համար Ս. Աթոռոյ ապագայ Գահակալը:

Կատարուեցաւ գաղտնի քուէարկութիւն: Ներկայ 35 ընտրողներու քուէները ամբողջութեամբ կեդրոնացան Պատր. Տեղապահ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արքեպս. Նշանեանի վրայ: Ապա, Մայր Տաճարի բոլոր զանգակներն ու կողնակները աւետեցին ամէնքին ընտրութիւնը նոր Պատրիարքին:

(«Սիոն», 1939, Ժ.Գ. Տարի, Մայիս, թիւ 5, էջ 187-88):

Ն Ո Ր Ո Գ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Ս. ՅԱՐԱԹԵԱՆ ՏԱՃԱՐԻ

Ս. Յարութեան Տաճարի մէջ կը շարունակուին ներքին ամբողջման աշխատանքները: Յունաց կարողիկոնը ամենէն շատ վտանգուած մասը կը նկատուի Տաճարին. ա՛յն է որ ամենէն աւելի ենթարկուեցաւ ամբողջման գործողութեան, թէ՛ ներսէն և թէ՛ դուրսէն հակառակ փայտէ որմաձև նեցուկներու մէջ առնուեցաւ: Տաճարի մեր և Լատինաց բաժիններուն մէջ ամբողջման պէտք չէ տեսնուած, քացի մուտքին վերեւի մեր պատուհաններէն և յարակից պատէն, որ արդէն իսկ երեք տարիներ առաջ խոշոր երկաթեայ յենարաններով բռնուած էր: Այսուհանդերձ նորոգութեանց ծախքին պիտի մասնակցին երեք իրաւակից ազգեր, Յոյնք. Լատինք և Հայք, հաւասար չափով:

— Տաճարի մեր Ս. Լուսաւորի եկեղեցիին նորոգութիւնը (որ որեւէ առնչութիւն չունի Տաճարի ընդհանուր ամբողջման գործին հետ) յառաջ կը տարուի դանդաղ բայց յարատեւ աշխատանքով: Կառավարութեան և հնագիտական վարչութեան հետ մեր ունեցած խնդիրները միանգամընդմիշտ վերջացած են, այնպէս որ ասկէ ետք գործերը կը մտնեն աւելի արագ ընթացքի մը մէջ: Յարդ նորոգուած է առաստաղը, մաքրուած են պատերը, բացուած և ակոյտած են մուտքի երկու կողմի թևերը: Կը մնան երկու սեղաններու շինութեան, յատակի սալարկման, զմէթի և պատկերներու նորոգութեան աշխատանքները: — (Ակնարկուած պատկերները զետեղուեցան 1950ին: Ծ. Խ.)

***

Այս տարի, Զատիկան տօնելու առիթով Ս. Երկիրը ուխտաւորութիւն չու. նեցաւ, տիրող քաղաքական կացութեան պատճառով: Ս. Յարութեան Տաճարի զոհները անցեալ տարուան պէս փակ մնացին հանրութեան աջիւ: Հոգեւորականներուն միայն արտօնուած ըլլալով մուտքը, առանձին կատարեցին արարողութիւնները, որոնք բնականաբար չունեցան ուրիշ տարիներու մեծաշուք փայլի: Այս տարի ևս, նախորդ տարուան պէս, Լուսաւանուրեան խորհրդաւոր արարողութիւնը Ս. Յարութեան Տաճարի մէջ կատարելէ ետք, Ս. Գերեզմանէն ելած նուիրական լոյսը հանդիսի բերուեցաւ Ս. Յակոբ ու Եկեղեցիի բակին մէջ փոխանցուեցաւ ժողովուրդին: Իսկ Զատիկին, փոխանակ կիրակի լուսնալու գիշերը երթալու Ս. Յարութիւն, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին զնաց Միաբանութիւնը, գիշերները մինչև առաւելան ժամը 8 կրակմարի (curfew) օրէնք հաստատուած ըլլալուն պատճառով: Գիշերը անցուցին Տաճարին մէջ և ժամը 2ին սկսուեցաւ գիշերային պաշտամունքը, որմէ ետք Ս. Գերեզմանին վրայ եպիսկոպոսական զգեստաւորմամբ պատարագեց Հոգշ. Տ. Գէորգ Վրդ. Ճանաչեան (հետագային Պատր. Փոխանորդ. վախճանած 1947ին — Ծ. Խ.):

(Նոյն, էջ 811):

74ԻԴ ՏԱՐԵԴԱՐԶ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ

Ինչպես նախընթաց տարիներուն, այս տարի եւս Ս. Երկրի հայուքներն արժանաւորապէս կերպով եւ իր բոլոր բաղկացուցիչ տարրերով — Հայ Երիտասարդաց Միութիւն, Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութիւն եւ Երուսաղէմացի Հայոց Ժարեսիրական Միութիւն, ու նաեւ Հայ Կարողիկէ համայնքը (Հայ Բողոքական համայնք գրեթէ գոյութիւն չունի հոս) — նշեց յիշատակը Մեծ եղեռնի միլիոնավեա զոհներուն:

Աւագ երկուսաբքի, 24 Ապրիլի առաւօտուն, թէ՛ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին եւ թէ Խաչի Ճոճագարնին վրայ գնուած Հայ Կարողիկէ եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ հոգեզատեան հանգիստուոր Ս. Պատարագ: Ի Ս. Յակոբ պատարագեց Ս. Զատիկի տօնին առթիւ քաղաքս ժամանած Ռուսմանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց երկարամեայ Առաջնորդ Գեորգ. Տ. Տրեայր Արեւոյ. Մարտիկեանը, իւր միւսին մէջ՝ համայնապետ Գեորգիքի Տ. Յովսէփ Մ. Վրդ. Ռուսեան որ ապա, հետեւ ունենալով Յրանչիսկեան Ընծայարանի ուսանող Դեղամ Սել. Պոլսեանը, ներկայ եղաւ Մայր Տաճարի հոգեհոգիոսին: Հոն էին նաեւ Յրանչիսկեանց Կիւսրոսի Փոխանորդ Հայր Արքարագ, Ս. Յարութեան Տաճարէ Յունաց Տեսուչ Դանիէլ Նպիսկոպոս, Ասորաց Նպար (Ասորիներն ալ վերջերս սկսած են նկատի ունենալ Ապրիլ 24ը իբրեւ իրենց ալ շարքի սկզբնաւորութեան քրուական), Ղարսոց վանահայրը եւ ալ հոգեւորական ու պետական անձնաւորութիւններ: Ս. Պատարագի աւարտին, Ամեն. Սրբ. Պատրիարք Հայրը իր Արքունի տուաւ օրուան պատգամը, որուն առաջին եւ վերջին մասերը կու տանք ստորեւ. —

«Այս տարի կը լրանայ 74-ամեակը Ապրիլ 24ի անաւոր եղեռնին եւ մեր 1.5 միլիոն զարնամաման վկաններուն, որոնց բոլորին կարմիր յիշատակովը անգամ մը եւս կը բացուին մեր սիրտերը, գերագոյն ոգեկոչումի մը մէջ ոգեւոր անոնց անբառամ փառքը, որքան եղբերական՝ նոյնքան խախտուիչ:

«Ազգ մը ոչի մըն է. երկու իրողութիւններ կը կազմեն այդ ոգին, անցեալի

ժառանգութիւնը եւ ներկայի սերը: Ապրիլ 24ը եղբերական ժառանգութիւնն է մեր անցեալին, իսկ իր անմեռ յիշատակը մեր մէջ ապրեցնելու գործը՝ սրբազան պատրասականութիւնը մեր ներկայ եւ գալիք սերունդներուն: Եթէ կարենանք պահել այն իտեալները՝ որոնց համար մեռան անոնք, եւ մեր նահատակ սիրելիներու քաղցր յիշատակին մէջէն իրաւ երկարին մեր ձեռքերը, եղբայրութեան գերագոյն ազատաստեմով, այն ասեւ մեր մեռելները կ'ունենան հողին խաղաղութիւնը, իսկ մենք՝ մեր պատրասականութիւնը կատարած ըլլալու խղիճի պարսքը: Եւ այն ասեւ միայն իրաւունք պիտի ունենանք բնելու, թէ չսուգի օրն է որ կ'ապրինք, բայց փառքի տօն մըն է որ կը փառաւորենք: Կորսնցուցինք բայց չկորսուեցանք, պիտի կորսուէինք գուցէ եթէ չկորսնցնէինք: Մեր մեռելները մեր անմահութիւնը կ'երեւցին:»

Քառոցէն ետք Ն. Ամենապատուութիւնը նախապահեց հոգեհոգեզատեան ծանուցում պատգամովին (որուն ընթացքին ընդհատեցին կը հնչէր մեծ զանգը Մայրավանքին) եւ ապա զլուրը անցաւ դէպի Ս. Փրկչի ազգային գերեզմանատունը ընթացող քափօրին: Կային Հայերէն, Անգլերէն, Արաբերէն եւ Սերայերէն լեզուներով լոգուողներ՝ Ցեղասպանութիւնը դատապարտող: Արարչի Նահատակներու Յուշարձանի ոտին զետեղուեցան ազգային զանգաւան կազմակերպութիւններու ծաղկեպսակները եւ վերսին կատարուեցաւ Հոգեհոգեզատեան Կարգ:

Հոգեզատեան այս կարգին ներկայ եղաւ մեծամասնութիւնը Սաղիմահայ գաղութին:

Կեսօրէ ետք, խումբ մը Հայ երիտասարդներ փորձեցին խաղաղ ցոյց մը կազմակերպել Թէլ Ավիվի Թրֆական Հիւպատոսարանի դիմաց: Ցեղայ վերադառնալով Նաճա, ներկայ եղան Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ կատարուած հոգեհոգեզատեան պատգամովին, որուն նախազանեց Գեորգ. Տ. Դանիք Նպս. Սահակեան եւ քաւ քանի մը խօսք:

Հայկական Ցեղասպանութեան տարեգարծը աննշմար չանցաւ նաեւ տեղական մամուլէն եւ ծայրասփիւռէն:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԵՐԿՐՈՐԴ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

1988 - 1989

Ամենապատիւ

Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Տէրաւերեան,
Բարեխնամ Պատրիարք Ս. Աթոռոյ,
Հոգեւորիկ Հայրեր
և յարգելի հանդիսականներ.

1988 - 1989 դպրոցական տարեշրջանի փակումին, Ամալիւրջի այս հանդէսի բեմէն, կու գանք կատարել մեր կրթական զործունէութեան ուսումնական, քառայական և տնտեսական տեղեկատուութիւնը:

Կը կատարենք զայն խորին գոհունակութեամբ, անոր համար որ, ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ևս, հակառակ երեւոյթի քաղաքի քաղաքական և ընկերային շատ տաղնապալի վիճակին, մենք մեր դպրոցական տարեշրջանը աւարտած ենք յաջողութեամբ և առանց որեւէ ընդհատի:

Անցեալ տարւոյ նման, այս տարի ևս փակ մնացին և կամ կիսովին փակ մնացին քաղաքիս ոչ հրէական բոլոր վարժարանները, մինչ մեր վարժարանը ընթացաւ կանոնաւորութեամբ, լրիւ իրազործեցինք մեր ուսումնական ծրագիրը և նոյնիսկ կարգ մը ճիւղերու մէջ իրազործեցինք աւելի քան ծրագրուածը: Մեր այս յաջողութիւնը կը պարտինք անշուշտ Ս. Քաղաքի Հայկական թաղամասի մեկուսացեալ դիրքին, մեր վարժարանին վանական պարիսպներով շրջապատուած ըլլալու հանգամանքին, և մեր աշակերտներուն Հայեցի միատարրութեան:

Աշակերտութիւն. — Այս տարի մեր աշակերտութեան թիւը եղաւ 150, բաժնըւած հետեւեալ կերպով.

	Մանչ	Աղջիկ	Գումար
Երկրդ. կարգեր	23	35	58
Նախակրթարան	34	27	61
Մանկապարտէզ	12	19	31
	69	81	150

Մեր աշակերտութեան վրայ կարեւոր յաւելում մը եղաւ 15 նոր Հայ աշակերտներու թիւը, որոնք կը բնակին Երեւանի մէջ և զօրութեամբ ծալարամասերուն մէջ և զօրութեամբ ինչպէս մեր վարժարանը յաճախելու:

Մեր աշակերտներու վարքաւորքին և վարժարանիս ընդհանուր կարգապահութեան մասին ոչ մէկ դիտողութիւն ունինք, ըստ նախընթացի եղաւ գովելի:

Մեր ուսուցչական կազմը կը բաղկանար 26 ուսուցիչ - ուսուցչուհիներէ, որոնց համագործակցութեան և նուիրեալ աշխատանքին համար ունինք միմիայն գնահատանքի խօսքեր:

Անդրադառնալով մեր կրթական ծրագրին, նախորդ տարիներու նման, ուսուցիչներ 4 լեզուներ, սկսեալ Մանկապարտէզէն մինչև աւարտական դասարան (Երկ. Ե.), Հայերէն, Թէ՛ գրաբար և թէ՛ աշխարհաբար, Անգլիերէն, Արաբերէն և Եբրայերէն:

Նախակրթարանի բաժնին մէջ Անգլիերէնը, Արաբերէնը և Եբրայերէնը ուսուցուցեցան որպէս լեզուներ: Հայերէնը ուսուցուցեցաւ որպէս Մայր լեզու: Իսկ Գիտութիւն, Պատմութիւն, Թուաբանութիւն և Աշխարհագրութիւն ուսուցուցեցան Հայերէնով: Լեզուական վարժութեան համար Գիտութիւն, Թուաբանութիւն և Աշխարհագրութիւն ուսուցուցեցան նաև Արաբերէնով:

Երկրորդական կարգերուն մէջ ուսուցման լեզուն եղաւ Հայերէն՝ Հայադիտական դասերուն համար (կրօն, Հայոց պատմութիւն, Հայ Արուեստի պատմութիւն, Մատենագրութիւն, Հայոց լեզու (գրաբար և աշխարհաբար): Իսկ Երկրորդական կարգերու ոչ հայեցի նիւթերը ուսուցուցեցան Անգլիերէնով, ինչպէս գի-

տուժիկ, Բնագիտութիւն, Կենսաբանութիւն, Բնախուժութիւն, Գրահաշիւ, Երկրաչափութիւն, Թուաբանութիւն, Պատմութիւն և ասոնց կարգին նաև Անգլերէն (լեզու և գրականութիւն), Արարեւրէն (Advanced Level) և Երբայիւրէն:

Երկրորդական կարգերու ուսուցման բոլոր ճիւղերուն համար մեզի ծրագիր ունեցանք Անգլիական General Certificate of Education-ի (G. C. E.) Միջազգային Անգլիական Քննութեանց Ծրագիրը, և մեր աւարտական դասարանի բոլոր աշակերտներն ալ, մասնակցիլէ յետոյ մեր ամփոփումի քննութեանց, կը մասնակցին նաև Լոնտոնեան G. C. E.-ի Անգլիական քննութեանց, որով մեր դպրոցական վկայականին հետ կ'ունենան նաև G. C. E.-ի Միջազգային վկայականը, ինչ որ իրենց համար համալսարան մուտքի կարևոր օժանդակ մըն է:

Հետեւաբար, այս տարի ևս մեր աւարտական դասարանի աշակերտները մասնակցեցան G. C. E.-ի քննութեանց, որոնց արդիւնքները յայտնի կը դառնան յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

Այս տարի, առաջին անգամ ըլլալով, մեր երկրորդ. Գ. և Դ. դասարաններու աշակերտները ևս մասնակցեցան G. C. E.-ի քննութեանց, առաւել նիւթերով քան ինչ որ անցեալ տարիներուն, այն մտածումով որ յառաջիկայ տարիներուն թեթեւցած կ'ըլլայ իրենց G. C. E.-ի քննութեանց ծանրութիւնը և թէ այս ձևով կրնան աւելի նիւթերու մասնակցիլ:

Մեր տարեկան երկու մեծ քննութիւնները եղան կիսամեան և ամփոփումի, որոնցմէ առաջինը տեղի ունեցաւ 1989 Յունուար 2-13, իսկ երկրորդը՝ Մայիս 22-31, որոնցմէ յետոյ, այսօր, 4 Յունիս 1989, Ամփոփումի այս հանդէսին, մեր վարժարանէն իրենց աւարտական վկայականները կը ստանան հետեւեալ 10 շրջանաւարտները. —

Բիւրակ Տէր Վարդանեան
Ալին Մանուկեան
Այրին Գաբրիելեան
Թային Առաքելեան
Կարինէ Մովսէսեան
Միւլին Սափալեան

Սիւզի Այնթապլեան
Նինայա Ֆ. Սամառ
Ռանէլ Կերանէ
Ռօզա Հասսին:

Միջանկեալ այստեղ յիշենք որ մեր Ամփոփումի այս հանդէսը նուիրուած է «Արցախ - Ղարաբաղ»-ին, որ տարւոյս մեր ազգային կեանքի ամենէն հրատապ հարցը եղաւ և տակաւին պիտի շարունակէ ըլլալ մինչև դո՛ւնէ իր վերջնական լուծումը:

Մենք ներկայացուցինք մեր ուսանողներու երգերուն, արտասանութեանց և ատենախօսութեանց ընդմէջէն Արցախ - Ղարաբաղը, իր աշխարհագրական դիրքով, իր անցեալով, իր ներկայով, իր ազատագրական պայքարով: Մեր աշակերտներու խանդավառ և յաջող իրազօրծումներուն մէջ դուք տեսաք և վայելցիք ազգային ու հայրենասիրական խանդը որ կը ջամբուի մեր վարժարանէն ներս և որ բարոյական հնոցն է այդ ոգեկանութեան: Ձեր արտայայտութիւններէն իսկ կը զգամ թէ այս գեղեցիկ երեկոն որքա՛ն, որքա՛ն տպաւորած է Ձեզ: Ան պիտի մնայ բոլորիս համար անմոռանալի պահ մը:

Այս առթիւ յիշենք նաև որ անցեալ կիրակի, 28 Մայիս 1989, կէսօրէ կտք ժամը 3.30ին ունեցանք նաև մեր Մանկապարտէզի և Նախակրթարանի առաջին երեք դասարաններու Ամփոփումի հանդէսը, որը իր կարգին դարձեալ խանդավառող ձեռնարկ մըն էր, ուր մեր փոքրիկները այնքա՛ն շնորհալի իրազօրծումներով մեզի տուին վայելքը դպրոցական սրտառուչ երեկոյթի մը: Նոյն հանդէսին՝ Մանկապարտէզի 10 փոքրիկներ ստացան իրենց վկայականները և զաւիթ դպրոցական տարեշրջանին կը շարունակեն իրենց ուսման ընթացքը մեր Նախակրթարանէն ներս:

Այստեղ կ'ողգենք արձանագրել նաև անցեալ տարւոյ մեր աշակերտներուն ունեցած յաջողութիւնները Անգլիական G. C. E.-ի քննութեանց ընթացքին: Նիւթեր որոնց առջև նշանակուած է A. L. կը նշանակէ Advanced Level, իսկ O. L. Ordinary Level:

Ժազլին Յակոբեան յաջողած է հետեւեալ 8 նիւթերուն մէջ. — Հայերէն գրաբար և Արաբերէն (A. L.), Արաբերէն, Անգլերէն, Անգլիական գրականութիւն, Երբայերէն, Պատմութիւն և Գիտութիւն (O. L.):

Եսթեր Կէթանէ յաջողած է հետեւեալ եօթ նիւթերուն մէջ. — Անգլերէն լեզու, Մաթեմատիք, յաւելեալ Մաթեմատիք, Բնագիտութիւն, Բնալուծութիւն, Կենսաբանութիւն և Բաղադրեալ գիտութիւն (O. L.):

Ազնիւ Պաղտասարեան յաջողած է հետեւեալ եօթ նիւթերուն մէջ. — Հայերէն գրաբար և Արաբերէն (A. L.), Արաբերէն, Անգլերէն, Անգլիական գրականութիւն, Պատմութիւն և Բնալուծութիւն (O. L.):

Էլի Գահնէճեան յաջողած է հետեւեալ 6 նիւթերուն մէջ. — Հայերէն գրաբար (A. L.), Արաբերէն, Անգլերէն, Երբայերէն, Պատմութիւն և Բնալուծութիւն (O. L.):

Մարթա Կէթանէ յաջողած է 4 նիւթերուն մէջ. — Բնագիտութիւն, Բնալուծութիւն, Կենսաբանութիւն, Բաղադրեալ Գիտութիւն (O. L.):

Լիլի Չավուչեան յաջողած է 4 նիւթերուն մէջ. — Արաբերէն, Անգլերէն, Անգլիական գրականութիւն և Երբայերէն (O. L.):

Տալիւա Չավուչեան յաջողած է երեք նիւթերուն մէջ. — Հայերէն գրաբար (A. L.), Արաբերէն և Երբայերէն (O. L.):

Իսկ անցեալ տարւոյ մեր Երկրորդական Դ. դասարանի աշակերտներէն (որոնք մեր այս տարուան շրջանաւարտներն են) հետեւեալները յաջողած են հետեւեալ նիւթերուն մէջ. —

Բիւրակ Տէր Վարդանեան յաջողած է 2 նիւթերուն մէջ. — Արաբերէն և Երբայերէն (O. L.):

Միշիկ Սավաճեան յաջողած է 2 նիւթերուն մէջ. — Արաբերէն և Երբայերէն (O. L.):

Այրին Գաբլանեան յաջողած է 2 նիւթերուն մէջ. — Արաբերէն և Երբայերէն (O. L.):

Ալին Մանուկեան յաջողած է 2 նիւ-

թերուն մէջ. — Հայերէն և Արաբերէն (O. L.):

Սիւզի Այնթապլեան յաջողած է 1 նիւթի մէջ. — Արաբերէն (O. L.):

Սեդա Աճէմեան յաջողած է 1 նիւթի մէջ. — Արաբերէն (O. L.):

Անդրադառնալով մեր նախկին շրջանաւարտ և տակաւին ուսանող սաներուն, պատկերը հետեւեալն է. —

Մեր աշակերտներէն Զեփիւռ Պօյաճեան, աւարտած ըլլալով տեղւոյս Arab College-ի Nursing-ի ընթացքը (B.A.), այժմ կանչուած է որպէս ուսուցիչ Nursing-ի պաշտօնավարելու Բեթղեմի համալսարանին մէջ: Այս տարի անիկա ունեցաւ բացառիկ յաջողութիւնը 80 թեկնածուներու մէջէն որպէս լաւագոյն ունեւալու ուսանողական կրթաթոշակ մը, որով Սան Յրանչիսթոյի մէջ պիտի հետեւի Գալիֆօրնիոյ Բժշկական Համալսարանի (U. C. S. F.) դասընթացներուն և պիտի վերադառնայ շարունակելու համար իր ուսուցչական պաշտօնը:

Շահան Ռաճոյեան անցեալ տարի աւարտեց Երեւանի Համալսարանը, վկայուելով որպէս մասնագէտ ելեկտրական սարքաւորումներու (Electrical Mechanical Engineer) և վերադառնալով Երոստողէմ, այժմ կը պաշտօնավարէ տեղական Հրէական տառփառք ընկերութեան մը մէջ, որպէս մասնագէտ ելեկա. սարքաւորումներու:

Դարձեալ մեր աշակերտներէն Օր. Շողիկ Պօյաճեան, որ մեծ յաջողութեամբ աւարտած էր Հայաստանի Բժշկական Համալսարանը, այստեղ տարի մը աշխատելէ յետոյ կառավարական «Հատասան» հիւանդանոցին մէջ և ապա յաջողութեամբ տալէ յետոյ Իսրայէլեան տեղական քննութիւնը, տեսած է նաև Իսրայէլի բժշկական վկայական և այժմ բացած է իր անձնական էլիմիթը Երոստողէմի մէջ:

Մեր աշակերտներէն հետեւեալ երեքը կը շարունակեն իրենց համալսարանական ընթացքը տեղւոյս Երբայական համալսարանին մէջ. — Քարինէ Գաբլանեան, Նայիրի Տ. Վարդանեան և Ժազլին Յակոբեան (անցեալ տարւոյ շրջանաւարտ): Իսկ Արտա Գարագաշեան՝ տեղւոյս Anglican College-ին մէջ:

Արտասահմանի մէջ մեր աշակերտներէն հետեւեալները կը շարունակեն իրենց համալսարանական ընթացքը. — Երեւան՝ Յակոբ Սահակեան կը հետեւի բժշկութեան:

Ամերիկա՝ Յակոբ Տիգրանեան (Պոսթըն) գերազանց յաջողութեամբ, Սեան Մարտիրոսեան և Հրաչ Տէմիրճեան:

Իսկ Գրիստին Պէննէեան՝ Աւստրալիոյ մէջ:

Այս տարի ևս մեզի կարելի եղաւ մեր գիտական դասերու տարրալուծարանին մէջ գիտական գործիքներու և փորձարկութեանց առարկաներու կարեւոր յաւելում մը կատարել 2000 Տոլարի նուիրատուութիւնով մը, զոր այս նպատակին համար կատարեց մեր բարերարներէն Տէր և Տիկին Գրիգոր և Սոնա Ասատուրեաններու որդին՝ Տիար Զարլի Ասատուրեանը, որուն այս առթիւ կը յայտնենք մեր և մեր աշակերտներուն սրտագին շնորհակալութիւնները:

Մեր մասնաւոր հոգածութեան առարկան եղաւ նաև մեր աշակերտներուն հոգեկան-ոգեկան դաստիարակութիւնը: Մեր կրօնագիտական ու ազգային պատմութեան դասերը ծրագրեալ կերպով ծառայեցին ատոր, իսկ աւելին՝ մեր աշակերտները ամէն հանդիսական առիթներով տարինք Սուրբ Եկեղեցի: Անոնք մաս կազմեցին նոյնիսկ Ս. Երուսաղէմի հոգեգմայլ մեր արարողութիւններուն, մեր թափօրներուն, ու բերին իրենց մանկական անմեղունակ ձայներուն հմայքն ու թովչանքը մեր եկեղեցական արարողութիւններուն, զանոնք ընծայելով աւելի տպաւորիչ, իսկ Ս. Զատիկ և Ս. Մննդեան տօներուն մասնակից եղան նաև Ս. Հաղորդութեան խորհուրդին:

Մեր վարժարանի աղջկանց բաժնին համար ունեցանք նաև թէ՛ մարզանքի և թէ՛ ձեռագործային աշխատանքի պահեր, վերահսկողութեամբ Օր. Թօպէրթաւ Լըվինի և գործակցութեամբ ուսուցչուհիներ՝ Օրբ. Փերուզ Տիգրայեանի և Ազնիւ Պաղտասարեանի: Այս տարի ևս մենք ունէինք ձեռագործներու շատ ճոխ և խնամուած աշխատանքի ցուցահանդէս մը մեր ձեռագործներու դպրոցական տարե-

կան պազարին, որը տեղի ունեցաւ 20 և 21 Մայիս, Ծաբաթ և Կիրակի օրերուն: Տրուած ըլլալով Երուսաղէմի քաղաքական փոթորկոտ կացութիւնը, մեր պազարը այս տարի հունեցաւ նախորդ տարիներու երգի, պարի և կերուխումի ընկերային վայելքները: Ունէինք միայն ձեռագործներու առուծախի բաժինը և թէյի ու կարկանդակներու բաժին մը, և սակայն ձեռագործներու բաժինը այնքան ճոխ և լաւ սարքաւորուած էր, որ մենք ունեցանք նախորդ տարիներէն աւելի հասոյթ: Մեր ընդհ. հասոյթը պազարէն առայժմ հասած է 6175 Ծէֆէլի, որուն 1175ը Ծէֆէլը գոյացած է զովացուցիչներու և թէյի սպասարկութենէն և նուիրատուութիւններէն, իսկ 5000 Ծէֆէլը՝ ձեռագործներու վաճառքէն:

Մենք այս առթիւ ունինք շնորհակալութեան խօսք ձեռագործի ուսուցչուհիներուն և պազարի կազմակերպութեան գործնականապէս օգնած Տիկիններուն՝ մեր կրթական գործի ազնիւ բարեկամներուն: Մեր պազարի այս տարուան հասոյթը պիտի երեւի զալ տարուան մեր Տեղեկագրին մէջ, երբ ամբողջացած կ'ըլլան զանձուկները:

Հայաստանի աղետարշ երկրաշարժին պատճառաւ, այս տարին եղաւ մեզ համար սուգի և տրտմութեան տարի մը: Ահա թէ ինչու զանց առնուեցաւ նաև մեր վարժարանի Ամանորի «Խրաճանքի Օր»-ը և մեր աշակերտներու ստանալիք Նոր Տարւոյ խաղալիքներու փոխարժէքը յատկացուեցաւ այն հանգանակութեան՝ որ կազմակերպուեցաւ Երուսաղէմի Պատրիարքարանին կողմէ, օգնելու համար Հայրենիքի մեր աղէտեալ ազգակիցներուն: Մեր աշակերտները ինքնաբեր մղուեով կազմակերպեցին նաև Հանգանակութեան Մարմին մը և մեր ուսանողներէն հանգանակեցին մօտ 2000 Տոլարի գումար մը ի նպաստ Հայրենիքի մեր աղէտեալ եղբայրներուն և քոյրերուն:

Տրուած ըլլալով Երուսաղէմի քաղաքական անհանգաւոր վիճակը, մենք այս տարի ունեցանք շատ քիչ թիւով աշակերտական այցելութիւններ պատմական

վայրերում և հաստատություններում, առաջնորդություններ 0ր. Ռոպերթի Լըվինի և Պր. Միսաք Յակոբյանի:

Տարւոյս ընթացքին ունեցանք նաև կապեր տեղւոյս Երրայական Համալսարանին հետ, որուն իբրև արդիւնք Համալսարանի Մանկավարժական դասընթացներուն հետևեցան մեր ուսուցչուհիներէն Օրք. Ռոպերթի Լըվին, Փերուզ Տիգլիքեան, Կարինէ Պետրոսեան, Ազ-

նիւ Պաղտասարեան և Տիկին Նորա Նազգաչեան:

* * *

Ամբողջացնելու համար վարժարանիս տարւան մը գործունէութեան լրիւ պատկերը, մեր կրթական տեղեկատուութեան կը միացնենք նաև մեր տնտեսական տեղեկագիրը, որ հետևեալն է. —

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՒ ԵԼԵԻՄՏԻՑ Ս. ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՅ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆԻ

1988 Յուլիս 1 — 1989 Յունիս 30

Մ Ո Ւ Տ Ք

	ԻՍԻ. ՇԷՔԷԼ
Պատրաստ ի դրամարկդ նախորդ դպրոցական տարեշրջանէն փոխ.	74,884,72
Նուիրատուութիւններէ	166,242,50
Աշակերտական տարեթոշակներէ	32,695,00
Դասագիրքերէ, տետրակներէ, վիճակացոյցներէ (զուտ չափ)	5,740,00
Հաստատութեան ձեռնարկներէ (Պաշտէն 4690 շ., Օրացոյցներէ 2615 շ.)	7,765,00
Բացառիկ մատքերէ	280,00
Ս. Թարգմանչաց Հիմնադրամի նուիրատուութիւններ	
Տէր և Տիկին Արմէն և Նէլլի Զիննօղեաններէ (4,000 Տոլար)	6,600,00
Տէր և Տիկին Արտաշէս և Սօնիա Սարեաններէ (6,000 Տոլար)	10,800,00
	305,007,22

Ե Լ Ք

	ԻՍԻ. ՇԷՔԷԼ
Ամսական ք. պաշտօնէութեան	206,905,00
Դասագիրքեր և տետրեր	3,108,00
Գրեական պիտոյք	958,00
Թղթակցութիւնք	1,924,80
Զեռագործի նիւթղէնք	378,00
Մանր ծախք և մաքրութիւն	1,054,00
Տպագրականք	1,755,00
Հանդիսական ծախքեր	93,00
Շինուածական և ելքարական և կահոյից նորոգութիւններ	1,285,00
Բացառիկ ծախքեր և պատուասիրութիւն (Lab.-ի առարկաներ 2982 շ., Computer-ի գործիք մը՝ 595 շ. և այլն)	4,267,00
Դպրոցի ինքնաշարժի ապահովագրութիւն	2,000,00
Որպէս անշարժ Հիմնադրամի պահ գործած	
Տէր և Տիկին Արտաշէս և Սօնիա Սարեաններէ նուիրտ.ը (6,000 Տոլար)	10,800,00
Տէր և Տիկին Արմէն և Նէլլի Զիննօղեաններէ նուիրտ.ը (4,000 Տոլար)	6,600,00
Պատրաստ ի դրամարկդ, որով պիտի վճարուին ամառնային արձակուրդի ամսականները	241,127,00
	63,880,22
	305,007,22

Ծանոթ. — ա) Մեծագուժար նուիրատուութիւնները նշանակած ենք նաև Տոլարով, շնորհակալութեանց բաժնին մէջ:

բ) Դպրոցական տարւոյս ընթացքին, Տոլարին արժէքը տարուերրուեցաւ 1,60-1,90 իսրայէլեան Շէֆէլի միջև:

Այստեղ կու տանք նաև պատկերը Ս. Թարգմանչաց Երկրորդ. Վարժարանի Հիմնադրամին, որ տոկոսներու և նոր նուիրատուութիւններու յաւելումով կը ներկայացընէ հետեւեալ կացութիւնը: —

Տիար Վարդգէս Երէցեանէ հաստատուած «Էլվիր Երէցեան Հիմնադրամ» 59.491.99

Տէր և Տիկին Արտաշէս և Սօնիա Սարեան և զաւակունք՝ «Արշալոյս»

Զրուանդեան և Կոպեռնիկ Սէֆէրեան Հիմնադրամ» 52.298.13

Տիար Էտուարտօ Սէֆէրեան և Տիկին Ատրինէ Վարդպարոնեան Հիմնադրամ», ի յիշատակ իրենց մօր՝ Տիկին Բէթթրին Սէֆէրեանի և ամուսնոյն՝ Տիար Գէորգ Վարդպարոնեանի

31.297.16

Տէր և Տիկին Արմէն և Նէլլի Զիննօզեան Հիմնադրամ

16.052.09

Տոկոսներու յաւելումով յառաջ եկած գումար

1.042.23

Համագումար Ս. Թ. Ե. Վ. Ի. անշարժ Հիմնադրամին

160.181.60

Մեր դպրոցական տեղեկագրին մէջ դուք պիտի նկատէք թէ մեր վարժարանի տնտեսական գրեթէ ամբողջ մուտքը գոյացած է նուիրատուութիւններէ, որոնք կատարուած են Հայեցի կրթութեան նախանձախնդիր, կրթասէր և եկեղեցասէր ազնիւ նուիրատուներէ: Առանց այդ նուիրատուութիւններուն, Ս. Թարգմանչաց Երկ. Վարժարանի կրթական գործը պիտի չկրնար կատարել կրթական այն նուաճումները, որոնց պատկերը տուած ենք մեր Տեղեկագրով: Մենք ու մեր աշակերտները խորին երախտագիտութեան պարտք ունինք հանդէպ այս շատ ազնիւ նուիրատուներուն: Թող մեր երկնաւոր Հայրը ըլլայ գերազանց վարձատրիչը մեր թանկագին բարերարներուն: Այս է մեր ու մեր սաներու հոգեին աղօթքը:

Ստորև կու տանք ցանկը այդ նուիրատուներուն, իրենց ընծայարեւած գումարներով միասին. —

Ա մ ե ռ ի կ ա յ է ճ

	ԽՍՀՄ ՇԵՔԷԼ
Օր. Քարէն Տէտերեան	160
Տիք Տիւլիկերեան	330
Մարթին և ձօյս Քինօսեան	370
Օր. Արաքսի Թաշեան	240
Տքթ. Լևոն Կարոյեան (ժողովական պատկեր, իր եղբոր՝ Զարիի մահուան առթիւ)	650
Տիկին Մելինէ Մուխթարեան	82
Տիկին Տիգրանուհի Մելիքեան	330

Հրաչ և Գէնիթա Մարգարեան	165
Տէր և Տիկին Հրաչ Սէթեան	100
Գրիգոր և Մելինէ Դուռլեան	165
Վահրամ և Տիանա Քէպապեան	165
Տիկին Սրբուհի Զալլեան	245
Տիկին Քէչոյեան	30
Օր. Ալիս Յակոբեան	80
Տիկին Աննա Ռ. Մոլոէսեան	160
Արամ և Աննա Հինգլեան	165
Թովմաս և Ժողէֆին Հարրիս	660
Ուիլիամ և Լօրա Քօէս	165
Սամուէլ Յակոբեան	82
Օր. Ֆլորէնս Շաղալեան	82
Փօլ և Նէնսի Մօն	82
Պարոյր և Լիտիա Քիրէմիճեան	82
Քրօֆ. ձօրճ և Վիկտորիա Քիւրանեան	165
Էտուարտ և Մարի Պոկեան	82
Տիկին Մարիօն Սմիթ	82
ձօն Լ. Մուշեան	82
Օկուսթուս և Մարճօրի Պարպըր	82
Լէ Ռօյ և Ֆերի Գէորգեան	165
Օր. Ատրինէ Կարոյեան	82
Տարլէն և Քէթի Սերիմեան	82
Տէր և Տիկին Նազարէթ Ազարեան	82
Մայք և Հէլկա Փարթայեան	490
Օր. Տանա Մարթինզ	82
Տիկին Մանուէլ Մարթինզ	82
Միլթըն և Նօրմա Ուիլիամզ	82
Օր. Էլէն Ֆարաշեան	82
Տիկին Վիօլէթ Թովմասեան	66
Սէմ և Զեփիւս Քալլինեան	165
Տիկին Ազնէս Գ. Պոսթրեան	330
Տիկին Ազնէս Հաճընլեան	100
Պերճ և Արմինէ Արազ	80
Տքթ. Ալեքսան Ասատրեան	165
Էվէրէթ Հ. Պերպերեան	490
Տքթ. և Տկ. Լէօն և Փարթիշիա Կարոյեան	165
Տիգրան Մալլեան	490

Տիկին Լիլի Աղապապեան	330	Ս. Նահատակաց Վրժերն. , Լոնկ Այլընտ	250
Սուրեն և Մարի Դանիելեան	165	Օր. Արաքսի Թաշնեան	170
Օշին և Հելեն Գասպարեան	80	Ճօն և Քուին փաշայեան	85
Ճօրն և Պէաթրիս Գասպարեան	80	Սի - Գար Ուան	170
Օր. Քարէն Տէտերեան	1,700	Օր. Քարէն Տէտերեան	170
Էտուըրտ և Ալիս Սլափ	170	Տիկին Էլիզապէթ Սէրեան	170
Լէօնարտ և Սառա Արդուամանեան	110	Ռօթէր Սէրեան	125
Սարգիս ձգնաւորեան	170	Ս. Ղևոնդ Երէցնեբոս Միութ. , Ֆէյրլոուն	175
Արա և Հերմինէ Հիտիր	85	Տէր և Տիկին Է. Ճ. և Քարօլ Պրասունիկ	350
Մարկարէթ Սիմոն	85	Քարլ և Ալտա Վարատեան	125
Տքթ. և Տիկին Նորայր Մատանեան	85	Օր. Ալիս Յակոբեան	87
Էրնէսթ Թ. Շարփֆ	85	Տէր և Տիկին Ճօն Քինկ	87
Սաքրամենթոյի Երկու. Տիկնանց Միութ.	115	Արնի Աւետեան	175
Տիկին Հայկուհի Գարակէօզեան	120	Տքթ. Պօղոս Գարնեան	875
Տիկին Ռօքսի Պարսամեան	83	Օր. Ֆլօրա Ռօպէլէթ	87
Հէրրի Աթօր	410	AMC. Անէմեան Մեքենական Ընկ.	350
Միքայէլ և Նաթալի Մանտեսեան	165	Ռիչըրտ և Կլօրիա Մանտեսեան	1,750
Տիկին Իզապէլ Է. Աշտեսեան	165	Էտուըրտ և Սթօրմի Փանոսեան	1,750
Կարօ և Ճօյա Զուրմանեան	100	Լևոն և Թադուհի Պալեան	175
Քարօլին և Կլաւտիա Զուրմանեան	165	Դրիգոր և Մելինէ Գոուդեան	425
Տէր և Տիկին Ալեքս և Մարի Մանուկեան	8,250	Ֆրանսիս և Միշէլ Ռիչիլըմօ	170
Տքթ. և Տիկին Էտմունդ Կօրէք	1,980	Փիթըր և Արփինէ Տրիփաս	87
Տիկին Տիանա Ճէպէնեան	83	Ռօսս Տրիփաս	87
Եղեմի Տիկնանց Միութիւն	165	Տիկին Էլիզին Էքմէքեան	130
Եղեմի Տեառն և Տիկնանց Միութիւն	82	Օր. Արմինէ Տէր Յակոբեան	88
Եղեմի A. C. Y O.	82	Վարդան և Սօնիա Երանոսեան	175
Եղեմի Կիրակնօրեայ Վարժարան	82	Տիկին Լիլիան Էքմէքեան	87
Եղեմի Դպրաց Դաս	82	Ռիչըրտ և Առլէն Պէյլէրեան	175
Եղեմի Միսական Խորհուրդ	82	Վան Նիւսի (Գալիֆ.) Կիրակ. Վարժարան	130
Տիկին Սիրվարդ Քաւուքսորեան	165	Տիկին Ազնէս Պոսթընեան	215
Վանէ Զօրթեան	165	Օր. Էլիզապէթ Մուսթարեան	175
Հայկ և Հերմինէ Գաղապեան	330	Օր. Անուշ Բարէլեան	525
Ս. Թովմաս Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան (Թէնէֆլայ)	165	Տէր և Տիկին Միշէլ Մկրտիչեան	87
Կօրտես և Քօնսթանց Եօխ	85	Տէր և Տիկին Սուրեն Արաւանեան	175
Դրիգոր և Սօնիա Ասատուրեան	1,750	Տքթ. և Տիկին Ռօպէլթ Գասպար	87
Զարլի Ասատուրեան	3,500	Տէր և Տիկին Էնտրիկ Գասպար	87
Յակոբ և Վարդուհի Տալլաքեան	105	Տէր և Տիկին Զօն Պահատուրեան	87
Քէմպրիճի Հայ Եկղց. Տիկնանց Միութ.	175	Տէր և Տիկին Արշաւիր Եղիսեան	87
Կիրակ. Դպրոց Հէրիսընի Ս. Յակոբ Եկղց.	175	Ղազար Տէրտէրեան	87
Ճօն և Լիլիան Պոյանեան	175	Տէր և Տիկին Ճօրն Էլեան	87
(Ի պատիւ Բ. Պապիկեանի)	175	Տէր և Տիկին Ճօն Նորայեան	260
Ճիլէս և Տօրթինի Քարթըր	85	Տէր և Տիկին Լէօնարտ Արդուամանեան	87
Ստեփան Զօրթեան	85	Լէօնարտ և Սառա Արդուամանեան	43
Տէր և Տիկին Պէրրի Զօրթեան	170	Էտուըրտ և Պէրթա Գաղանեան	130
Էտուըրտ և Հելեն Մարտիկեան	1,700	Օր. Հելեն Հանէսեան	87
Ուստրի Հայ Եկղց. Տիկնանց Միութիւն	340	Տքթ. Ճէքի Հէրրիս	175
Ճաք Զալլաքեան	85	Օր. Էլիզապէթ Շամիրեան	210
Օր. Քարէն Տէտերեան	170	Տիկնանց Միութիւն, Սաքրամենթո	240
Տքթ. Միքայէլ Առաքելեան	170	Երկու. Տիկնանց Միութիւն, Ուստր	350
Ռիչըրտ Կրէկըրի	7,300	Ս. Նահատակաց Վրժերն. , Լոնկ Այլընտ	215
Տիկ. Համեստուհի Արմիսթը Սթալէյ - Ամէթեան	350	Տիկնանց Միութիւն, Օքլէնտ (Ս. Վարդան)	350
Տքթ. և Տիկին Ռօպէլթ և Թէրէզա Ալեքսանտրիդ	175	Հէրրի Աւետիս Կարապետեան	87
Տիկին Լուսի Քուեան	175	Բարի Քինյ. Մէթեան	87
Տէր և Տիկին Հրանդ Սէթեան	87	Օր. Լիզա և Սեզա Անդրէասեան	100
Տէր և Տիկին Սարգիս Գալֆայեան	425	Հատուրտ Գարակէօզեան Հիմնարկթ.	13,050
Ֆէյրլոունի Տիկնանց Միութիւն	170	Դրիգոր և Մելինէ Գոուդեան	430
		Համեստուհի Վերանջ. Միութիւն	1,750
		Լէօնարտ և Սառա Արդուամանեան	43

Հերբի Ասթոր (Յարութիւն Ասատուրեան)	350
AMC Աճէմեան Մեքենական Ընկ.	175
ձաք Զաւրգեան	85
Սրբուհի Զաւրգեան	175
Տիկին Ազնիւ Նորսիկեան	86
Տիկին Ազնիւ Պոսթընեան	85
Էտուրտ և Լինտա Գաղաղեան	350
Օր. Բարէն Տէտերեան	175
Մայք և Հէլկա Փարթայեան	350
Ռէյսին Տիկնանց Միութիւն	175
Տէր և Տիկին Գ. Ժամկոչեան	35
Տիկին Արտեմիո Նազարեան	800
Տիկին Քլարա Քուլթըր	190
Սուրէն և Վերմին Ֆէսնեան	7,600
Երուսաղէմի Պատրիարքարանի Բարեկամներու Ընկերակցութ.	9,500
Տէր և Տիկին Փօլ - Զարեհ Պատկեան	4,750
Հ. Բ. Ը. Մ. — Փիթըր և Էլիզապէթ Թորոնտոն Հիմնադրամ	1,900
Զէքերու Վրայ Տօլարի տարբերութենէն	400

Գ Ե Մ Ն Ա Ս Յ Է Ն

Արտաշէս և Սոնիա Սարեան և զաւակուէք	10,800
Օր. Մերսեդէս Սարաֆեան	90
Մինաս և Ալատուհի Սէլեան	82
Տէր և Տիկին Զօհրայ Պէքարեան	120
Վիգէն Ներսէսեան	60
Տիկին Կատարինէ Մէնէլեան	50
Մոնթրէալի Տիկնանց Միութիւն	90
Տիկնայք Սօֆիա Պէլլիկին և Բարմէն Քէթլի	90
Պատուելի Տքթ. Սթէնֆորտ Ռ. Լիւսիք	190

Պուէնս Այրէսէն (Արմանքիմ)

Արմէն և Նելլի Զիննօղեան	6,600
ձօրճ և Շէյլա Վարդպարտեան	1,750
Դէորդ և Վերա Գարակէօղեան	10,800
Մանուկ Տիարպէթիբեան	1,750
Տկ. Մարթա և Օր. Ալէկրա Տիարպէթիբեան	1,750
Քարլօս և Հիլտա Փօթիքեան	5,250
Էտուարտ Սէֆերեան	8,750
Տիկին Ատրինէ Վարդպարտեան	3,500
ձօրճ և Շէյլա Վարդպարտեան	1,750

Սան Փաւլոյէն (Պրազիլ)

Հայ Բարեգործական Ընկ.՝ Միութիւն	174
Զաւէն Տէր Յարութիւնեան	87
ձօրճ (Գէորգ) Տէր Յարութիւնեան	87
Քարլօս Մատթէոս Տէր Յարութիւնեան	87
Փառէն Պաղարեան	87
Էտուարտ Մէքսիքեան	87
Գրիգոր Միքայէլեան	87
Մատթէոս Սասունի Տէր Բարսեղեան	87
Գրիգոր Բարսեղեան	87
Սարգիս Բարսեղեան	87
Ի յիշատակ Լևոն Միսիթարեանի (Տիկին Լուսիայէն)	87
Տիկին Լուսիա Միսիթարեան	87

Համբար Սարգիս Առաքելեան	87
Արմանտո Շամաս	87
Մարաշի Հայրենակցական Միութիւն	87
Քարլօս Մարաշիեան	87
Արմենակ Մարաշիեան	87
Ասպետ Դառնիկ Պաղարեան	87
Տիւնէքէնեան Ընտանիք	87
ձօղէ Սէրայտարեան	87
Կարապետ Փիլաճեան	87
Արթին Սանտեան	87
Արթուր Աւետիսեան	87
ձօրճ Զօհրայ Տօնէլեան	87
Տիկին Իսկուհի Պօյաճեան	87
Տիկին Էլիզ Պօյաճեան	85

Գարագառն (Վեճեգուէլա)

Վարդգէս Երէցեան	6,400
Պերճ Պղտիկեան	350
Տէր և Տիկին Հրանդ Տէօվլէթեան	175
Պատրիկ Այնաղեան	435
Նուպար Այնաղեան	435
Տէր և Տիկին Կարօ Պօտուշեան	175
Գրիգոր Ղաղարեան	87
Վարուճան Ղաղարեան	87
Առաքել Ղաղարեան	87
Ղաղար Ղաղարեան	87
Լիլիանա տէ Լուփի	87
Օթթօ Ուրպալս	87
Ռ. Հ. Սալազար	87
Էմիլիօ Փուսա Կօմէլ	87
Արամ Կիւլտալեան	175
Գրիգոր Կիւլտալեան	175
Մովսէս Թիմէնէսքի	87
ձօրճ Հաֆֆար	87
Մանուէլ Կիրակոսեան	87
Պօղոս Գարագառնեան	175

Լ Ո Տ Ո Ն Է Ն

Ղուկաս և Վարդուհի Գրիգորեան	137
Թանթա Եղբարք	135
Հայկ Ա. Ունճեան	2,750
Տէր և Տիկին Ստեփան Պատալեան	400
Հայկ Գալուստեան	275
Տէր և Տիկին Ռօպէրթ Սուքիաս	137
Տէր և Տիկին Կ. Գրիգորեան	110
Թ. Մոսթաֆեան	137
Դէորդ Քիւրքեան	137
Թովաննէս Քիւրքեան	137
Քիւրքեան Եղբարք (Ի յիշատակ Իրենց մօր՝ Աստղիկի)	137
Տիկին Ս. Արթին	100
Գրիգոր և Սոնիա Վարդուհեան	135
Հայկուհի և Ռիթա Վարդուհեան	135
Թանթա Եղբարք	135
Արգարեան Աւանդ	3,750

Լ ի Վ Պ Ո Ն Է Ն

Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնրկթ.	8,160
------------------------------	-------

Աւստրալիայէն

Խաչիկ Տիբպիքեան	130
Արթըր և Լորէյն Բանիկեան	250

Ծնունդէն

Տէր և Տիկին Յակոբ Շէօնմէլեան	280
Տէր և Տիկին Աբգար Զաքարեան	500
Սիլվիանա Եղբայրներ	200
Կրթական Նախարարութիւն (Երբայրէնի ուսուցման համար)	2,767

Մեր տարեկան տեղեկատուութեան առիթով կը փափաքինք նաև յիշատակել յատկապէս մեր այն բարերարները, որոնք իրենց կամ իրենց ընտանիքին անունով կը բարերարեն ամբողջական դասարան մը մեր վարժարանէն ներս:

Որդիական ամենաջերմ սիրով և խորին ակնածանքով և երախտագիտութեամբ կը յիշենք Ազգիս Վեհափառ և Սրբազնագոյն Հայրապետը, Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Կաթողիկոսը, որուն հայրական կարգադրութեամբը վարժարանս կ'օգտուի Լոնտոնի Արքարեան կտակէն տարեկան 1250 Սթերլինի յատկացումով մը: Այս առթիւ շնորհակալութեան խօսք ունինք նաև կտակի խնամակալ մարմինն և անոր նախագահին Պր. Գէորգ Բիւրք-ճեանին ի Լոնտոն:

Շնորհակալութեան սրտագին խօսքեր ունինք Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան արժանընտիր նախագահին Տէր և Տիկին Ալեքս և Մարի Մանուկեաններուն որոնք տարիներէ ի վեր կը շարունակեն բարերարել մեր կրթական գործը իրենց նուիրատուութիւններով: Այս տարի ևս անոնք բերին իրենց ազնիւ մասնակցութիւնը մեր կրթական գործին 5000 Տոլարի նուիրատուութեամբ մը: Մեր վարժարանին համար մեծ օգտակարութիւն մը եղաւ և կը շարունակէ ըլլալ Մանրանկարգիչ (Computer) մեքենաներու սարքը որ անցեալ տարի կրցինք ունենալ իրենց բարերարութեամբը: Նորին Վսեմութեան կարգադրութեամբը մենք կը ստանանք նաև Հ. Բ. Ը. Միութեան Փիթըր և Էլիզապէթ Թորոսեան Հիմնադրամէն տարեկան 1000 Տոլարի օժանդակութիւն մը: Այս առթիւ թէ Նորին Վսեմութեան և թէ Հ. Բ. Ը. Միութեան

կը յայտնենք մեր ջերմագին շնորհակալութիւնները ուսանողական այն կրթութեանը որուն համար որ կը տրամադրուի ամէն տարի մեր այն աշակերտներուն, որոնք կ'ուսանին օտար համալսարաններու մէջ:

Շնորհակալութիւն Լիզպոնի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հաստատութեան որ նախընթաց տարիներուն նման այս տարի ևս նպաստեց մեր կրթական գործին 5200 Տոլարի յատկացումով մը: Շնորհակալութիւն նաև այն կրթութեանը որուն համար որ մեր խնդրանքին վրայ Գ. Կիւլպէնկեան Հաստատութիւնը յատկացուցած է մեր համալսարանական աշակերտներուն:

Սրտագին շնորհակալութիւններ Պուէնոս Այրէսէն Տիար Էտուարտո Սէֆէրեանին և իր համեստափայլ քրոջ Տիկին Ատրինէ Վարդպարոնեանին, որոնցմէ առաջինը 5000 Տոլարի և երկրորդը 2000 Տոլարի նուիրատուութեամբ այս տարի ևս շարունակեցին բարերարել երկու դասարաններ մին իրենց մօր հանգուցեալ Բէթրին Սէֆէրեանի անունով և միւսը Տիկին Ատրինէի ամուսնոյն հանգուցեալ Գէորգ Վարդպարոնեանի անունով: Անոնք տակաւին հաստատած են Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի անունով Հիմնադրամ մը ի յիշատակ իրենց հանգուցեալներուն որուն համագումարը տոկոսներով միասին այսօր հասած է 31.297.16ի: Տոլարի: Սոյն հիմնադրամի հասոյթը կը յատկացուի Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի կրթական կարիքներուն: Երկնային հանգիստ կը մաղթենք իրենց ննջեցեալներու հոգիներուն:

Տիկին Ատրինէ Վարդպարոնեանի շնորհալի զաւակը և հարսը Տէր և Տիկին Գէորգ (Կրտսեր) և Շիլլա Վարդպարոնեաններ հաւատարիմ իրենց ընտանիքի աւանդական կրթասիրութեան կը պահեն դասարան մը իրենց անունով: Այս տարի այս նպատակին համար անոնք կատարած են 3000 Տոլարի նուիրատուութիւն մը, որուն համար կը յայտնենք մեր սրտագին շնորհակալութիւնները:

Երախտագիտական զգացումներով կը յիշենք այստեղ Թորոնթոյէն Տէր և Տիկին Արտաշէս և Սօնիա Սարեանները, և իրենց

զաւակները Տէր և Տիկին Էտուարտօ և Կրասիլիա Սարեանները և Տէր և Տիկին Անդրէաս - Կօպէրթ և Զօլլի Սարեաններ. որոնք տարեկան 6000 Տօլարի նուիրատուութեամբ կը բարեբարին դասարան մը յիշատակ իրենց հանձնեցեալ մօր Տիկին Արշալոյս Զրուանդեանի և վարժարանիս նախկին բարեբար հանգուցեալ Կոպեռնիկ Սէֆէրեանի: Սարեան ընտանիքը ի նպաստ վարժարանիս հաստատած է նաև հիմնադրամ մը, որ իրենց նոր նուիրատուութիւններով և տարիներու առկոսներով հասած է 52.298.13 Տօլարի:

Երկնային հանգիստ իրենց ննջեցեալներու հոգիներուն:

Խորին երախտագիտութեամբ կը յիշատակենք մեր ազնիւ բարեբարներէն Գարագասարնակ Տիար Վարդգէս Երէցեանը, որ իր սիրելի Տիկնոջ՝ հանգուցեալ Էլլիթ Երէցեանի մահուան առիթով անոր քաղցր յիշատակին նուիրուած հիմնադրամ մը հաստատեց Էլլիթ Երէցեան կրթական Հիմնադրամ՝ անուան տակ, որուն առկոսը կը յատկացուի մեր վարժարանի կրթական պէտքերուն: Այդ հիմնադրամը այսօր առկոսներով միասին հասած է 59.491.99 Ամերիկեան Տօլարի:

Պր. Վարդգէս Երէցեան կրթասէր ազգայինը տակաւին տարեկան 4000 Տօլարի նուիրատուութեամբ դասարան մըն ալ կը պահէ մեր վարժարանէն ներս նուիրուած իր հանգուցեալ Տիկնոջ յիշատակին, որ կը կոչուի Էլլիթ Երէցեան Դասարան: Թող Աստուած իր անմահներու կարգին շարադասէ այս ազնիւ Տիկնոջ հոգին:

Շնորհակալութեան սրտագին զգացումներով կը յիշատակենք Նիւ Եօրքէն Հաուըրտ Գարակէօզեան Հաստատութիւնը և անոր շնորհալի Նախագահուհին՝ Օր. Լէյլա Գարակէօզեանը՝ որոնք դասարան մը կը պահեն հանգուցեալ Հաուըրտ Գարակէօզեանի անունով: Ազնիւ Օրիորդը իր գնահատանքը և համակրանքը հանդէպ մեր կրթական ճիգերուն և մեր սիրասուն մանուկներուն վերածած գործնականի, քանիցս ինքնաբերաբար աւելցուց Գարակէօզեան Հիմնարկի նպաստը մեր վարժարանին: Այս տարի Հաուըրտ

Գարակէօզեան Հաստատութիւնը մեր կըրթական գործին օժանդակեց 7500 Տօլարի յատկացումով մը: Երկնային հանգիստ հանգուցեալ Հաուըրտ Գարակէօզեանի հոգեւոյն:

Սրտագին շնորհակալութիւններ Նիւ Եօրքի Սերաստահայ մտաւորական Տէր և Տիկ. Զարն-Փօլ Պտուկեաններուն, որոնք տարեկան 2500 \$-ի նուիրատուութեամբ կը բարեբարեն մեր Մանկապարտէզը յիշատակ իրենց հանգուցեալ մօրաքոջ՝ Մանիա Տէր Մեսրոպեանին, որ եղած է Սերաստիոյ առաջին Մանկապարտիզպանուհին: Թող Աստուած իր լոյսերուն մէջ հանգչեցնէ հոգին վաստակաւոր կրթական այս մշակին:

Սրտագին շնորհակալութիւններ մեր վարժարանի Ամերիկահայ Բարեկամներէն Տիար Ռիչըրտ Կրէկօրիին որ նախընթաց տարիներու նման այս տարի ևս բարեբարեց Ս. Թարգմանչաց մեր կրթական տունը 4173.18 Տօլարի յատկացումով մը: Պր. Կրէկօրի մեր վարժարանէն ներս կը պահէ դասարան մը իր հանգուցեալ մօր՝ Տիկին Ալիս Գարագաշեան - Կրէկօրի քաղցր յիշատակին: Թող Աստուած լուսաւորէ այս պատուական Հայ մօր հոգին:

Խորին շնորհակալութիւններ մեր վարժարանի ազնիւ բարեբարներ Տէր և Տիկին Սուրէն և Վերթին Ֆէօճեաններուն և իրենց շնորհալի զաւակներուն՝ Ռօպէրթին և Սիլվիայի, որոնք տարեկան 4000 Տօլարի նուիրատուութեամբ կը պահեն դասարաններ իրենց ընտանիքի անունով: Տիար Ֆէօճեան, ջերմ համակրողն ու զնահատողը մեր կրթական գործունէութեան, ջանք չի խնայեր օգտակար ըլլալու մեր կրթական միսիոնին իր բարեկամներու շրջանակէն ներս ևս:

Այս առթիւ տեղին է յիշատակել նաև Հայ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան Բարեկամներու կազմակերպութիւնը, որուն նախագահն է Տիար Սուրէն Ֆէօճեան: Սոյն կազմակերպութիւնը մեր կրթական գործին կը նպաստէ տարեկան 10,000 Տօլարի նուիրատուութիւնով մը: Տակաւին կազմակերպութիւնը կը բերէ իր ազնիւ համագործակցութիւնը մեր կրթական միսիոնին մեր շատ մը նուիրատու:

ներէն հաւաքելով և մեզի փոխանցելով անոնց նուիրատուութիւնները: Կը մնանք խորապէս երախտապարտ թէ՛ կաղմակերպութեան բոլոր անդամներուն և թէ՛ յատկապէս անոր նախագահին՝ մեր շատ սիրելի Տիար Սուրէն Ֆէսճեանին:

Սրտագին շնորհակալութեան խօսք՝ ունինք Լոնտոնաբնակ մեր բարերարին Տիար Երուանդ Էստէֆեանին, որ իր ծնողաց յիշատակը յաւերժացնող հիմնադրամ մը հաստատած է «Միհրան և Ազնիւ Էստէֆեան Հիմնարկութիւն» անունով և որ մեր վարժարանէն ներս ալ կը բարերարէ դասարան մը որ կը կոչուի «Միհրան և Ազնիւ Էստէֆեան Դասարան»: Էստէֆեան Հիմնարկութիւնը մեր կրթական գործին կը նպաստէ 2000 Անգլիական Սթերլինգի տարեկան յատկացումով մը: Կ'աղօթենք Միհրանի, Ազնիւի և եղբայրներ՝ Կարապետի և Յակոբի հոգիներուն հանգստեան համար:

Ջերմ շնորհակալութիւն Տիթրոյթաբնակ մեր թանկագին բարեկամներէն Տէր և Տիկին Էտուըրտ և Հէլէն Մարտիկեաններուն, որոնք տարեկան 1000 Տոլարի նուիրատուութեամբ կը բարերարեն մեր վարժարանէն ներս «Էտուըրտ և Հէլէն Մարտիկեան Դասարան»ը:

Մեր խորին շնորհակալութիւնները Ամերիկայայ կրթասէր ամուսին Տէր և Տիկին Գրիգոր և Սօնա Ասատուրեաններուն, որոնք իրենց Երուսաղէմ ուխտաւորութեան առթիւ, ականատես մեր վարժարանի կրթական իրադրոճումներուն, յանձն առին տարեկան 1000 տոլարի նուիրատուութեամբ բարերարել իրենց անունով կոչուած դասարան մը: Ինչպէս յիշեցինք քիչ առաջ, իրենց շնորհալի զուակը՝ Տիար Զարի Ասատուրեան, այս տարեշրջանին 2000 Տոլարի նուիրատուութեամբ սատարեց մեր տարրալուծարանին նոր գործիքներու գնման, որուն ևս ունինք շնորհակալութեան խօսք:

Մեր երախտագիտական խօսքը նաև վարժարանիս ազնիւ բարեկամներէն Ամերիկայայ Տօթթոր և Տիկին Էտմօնտ և Մարկարիթ Կօրէքին, որոնք յանձն առին ամբողջ դասարան մը բարերարել: Յարգելի Տօթթորը տարիներ առաջ Երուսաղէմ այ-

ցելութեան առթիւ, անձամբ ականատես եղաւ մեր վարժարանի մեղուաջան աշխատանքին: Յարգելի զոյգը այս տարի 1200 Տոլարի նուիրատուութեամբ կը անտեսէ մեր դասարաններէն մին, որ իրենց անունով կը կոչուի «Տօթթ. և Տիկին Էտմօնտ և Մարկարիթ Կօրէք Դասարան»:

Ջերմ շնորհակալութեան խօսք ունինք մեր վարժարանի ազնիւ բարեկամ երիտասարդ եկեղեցասէր և հայրենասէր հայուհիին՝ Օր. Քէրըն Տէտէրեանին, որ եղաւ քանիցս Երուսաղէմ և մեր զպրօցական շրջանակէն ներս, կապուեցաւ խոր սիրով մեր շրջանակին ու անոր կրթական միախմբին, ու իր այդ սէրը վերածելով գործնականի՝ ստանձնեց դասարանի մը բարերարութիւնը, որ իր անունով կը կոչուի «Քէրըն Տէտէրեան Դասարան»: Օր. Քէրըն այս տարի մեր կրթական գործին օժանդակած է 1400 Տոլարի նուիրատուութեամբ:

Դարձեալ, շնորհակալութեամբ կը յիշատակենք մեր վարժարանին ազնիւ բարեկամներէն Ամերիկայայ Տէր և Տիկին Էտուըրտ և Սթօրմի Փանոսեանները, որոնք տարեկան 1000 Տոլարի նուիրատուութեամբ կը բարերարեն «Էտուըրտ և Սթօրմի Փանոսեան Դասարան»ը:

Երախտագիտութեան խօսքեր ունինք Հարաւային Ամերիկայէն մեր վարժարանի կրթասէր և ազգասէր բարեկամներէն Տէր և Տիկին Գէորգ և Վերա Գարակէօզեաններուն (Պուէնոս Այրէս), որոնք իրենց գերդաստանի անունով դասարան մը կը պահեն մեր վարժարանէն ներս: Այս տարի անոնք 6000 Տոլարի նուիրատուութիւն մը կատարեցին այդ նպատակին համար, դարձեալ ինքնաբեր, սիրով աւելցնելով իրենց յատկացումը:

Մեր զգածուած շնորհակալութիւնները Հարաւային Ամերիկայէն Պուէնոս Այրէսաբնակ Տէր և Տիկին Քարլօս և Հիլաա Փօթիքեաններուն, որոնք իրենց հանգուցեալ հօր՝ Միհրան Փօթիքեանի յիշատակին նուիրուած դասարան մը կը պահեն մեր վարժարանէն ներս: Այս նպատակին համար անոնք մեր կրթական գործին 3000 Տոլարի նուիրատուութիւն մը կատարեցին այս տարի: Կ'աղօթենք իրենց

հանգուցեալ հօր երկնային հանգիստին համար:

Արտագին շնորհակալութիւններ Պուէնոս Այրէսէն (Հարաւային Ամերիկա) Տէր և Տիկին Արմէն և Նէլլի Զիննօգեաններուն, որոնք ականատես եղան անձամբ մեր վարժարանէն ներս տարուած կրթական, ազգային ու հոգեոր ֆանքին, խանդին և մթնոլորտին: Խանդավառուած, երկու առիթներով կատարեցին 14.000 Տոլարի նուիրատուութիւն մը ի հաշիւ վարժարանիս անշարժ հիմնադրամին. որուն տոկոսով կը բարերարուի իրենց ծնողաց Գէորգ և Կիւլա Զիննօգեաններու և Թադէոս և Սիրվարդ Պէզճեաններու անուններով դասարանը մեր վարժարանէն ներս: Այդ հիմնադրամը այսօր հասած է 16.052.09 Տոլարի:

Զգածուած շնորհակալութիւններ Ամերիկայի Համասերաստահայ Վերաշինաց Միութեան Պատուարժան Կեդրոնական Վարչութեան, որ յանձն առած է, տարեկան 1000 Տոլարի նուիրատուութեամբ, դասարան մը, որ կը կոչուի յանուն «Աւրաստիոյ Ս. Նշան Վանուց»:

Մեր խորագրած շնորհակալութիւնները Ամերիկահայ մեր բարեկամներէն Տէր և Տիկին Ռիչըրտ և Կլօրիա Մահտեսեաններուն, որոնք այս տարի ևս շարունակեցին օժանդակել մեր վարժարանին, բարերարելով դասարանը որ իրենց անունով կը կոչուի «Ռիչըրտ և Կլօրիա Մահտեսեան Դասարան»։ Այս նպատակին համար անոնք կատարեցին 1000 Տոլարի իրենց տարեկան նուիրատուութիւնը:

Զերմագին շնորհակալութիւններ Լոնտոնարնակ Տիար Հայկ Ունճեանին, որ նախորդ տարիներու նման, այս տարի ևս շարունակեց բարերարել դասարանը, որ յարգելի բարերարին անունով կը կոչուի «Հայկ Ունճեան Դասարան»։ Այս նպատակին համար ան կը նուիրարեք տարեկան 1000 Սթերլինգի գումար մը:

Շնորհակալութեամբ կ'որձանագրենք որ Հարաւային Ամերիկայէն Տիարպէր-

եան ընտանիքը, տարեկան 1000 Տոլարի նուիրատուութեամբ կը բարերարէ դասարան մը յանուն հանգուցեալ Տիարպէրքիւրեան եղբարց՝ Սարգսի և Յովհաննէսի: Կ'աղօթենք իրենց հոգիներու հանգստեան համար:

Մեր վարժարանի նախկին սաներէն հանգուցեալ Յակոբ Նազըրեան ի կենդանութեան հաստատած էր Հիմնադրամ մը, որուն հասոյթը տարուէ տարի պիտի յատկացուէր Ս. Թարգմանչաց Վարժարանին: Իր վաղահաս մահէն յետոյ, իր ազնւափայլ Տիկինը, Արտեմիս՝ շարունակեց իր հանգուցեալ ամուսնոյն և մեր շատ սիրելի սան Յակոբի փափաքը այդ Հիմնադրամը կրկնապատկեց յաւելիալ գումարներով, որոնց տոկոսը ամէն տարի պիտի յատկացուի Յակոբի հայրենական սրբազան տունին՝ Ս. Թարգմանչաց Վարժարանին: Սոյն Հիմնադրամի տոկոսէն վարժարանս այս տարի ստացած է 423.17 Տոլարի նուիրատուութիւն մը Տիկին Արտեմիսէն: Մեր շնորհակալութիւնները ազնիւ Տիկնոջ: Թող Աստուած լուսաւորէ հոգին մեր սիրելի Յակոբին և իր Ս. Հոգիին մխիթարութիւնը պարգեւէ ազնիւ Տիկնոջ և իր շնորհալի դուստրերուն՝ Անիին և Արտաշին:

Գոհունակութեան զգացումներով կ'որձանագրենք այստեղ որ մեր վարժարանի նուիրատուներէն Տիար Հայկ Յ. Խանճեան, որ տարիներ շարունակ սաներ պահած է մեր վարժարանէն ներս, հաստատած է կտակ մը, որ պիտի յատկացուի մեր վարժարանէն ներս պահելու իր անունով դասարան մը:

Մենք ընդառաջելով ազնիւ կտակարարին բարի փափաքին, այժմէն իսկ դասարան մը կոչած ենք իր անունով «Հայկ Յ. Խանճեան Դասարան»:

Խորին շնորհակալութեամբ կ'ուզենք յիշատակել նաև մեր վարժարանի այն կրթասէր բարեկամները, որոնք 400 Տոլարի և անկէ վեր նուիրատուութիւններ կատարած են Սրբոց Թարգմանչաց Վարժարանին:

Տէր և Տիկին Մայք և Հէլկա Բարթալան, Ամերիկա	500	Տուար
Տիար Հէրրի Աթօր, Ամերիկա	450	»
Տէր և Տիկին Թովմաս Հէրիս, Ամերիկա	400	»
Տէր և Տիկին Գրիգոր և Մելինէ Գոուզհան, Ամերիկա	600	»
Ստեփան Բանիկեան և զաւակը՝ Արթուր և Լօրէյն Բանիկեան, Աւստրալիա:	500	»

Տաւով և տրամաթիւմը կը յիշատակենք մահը մեր վարժարանի հետեւեալ բարեկամներուն և նուիրատուներուն, պատահած ներկայ դպրոցական տարեշրջանի ընթացքին. —

Տիար Խորէն Շամլեան՝ Սան Փաւլօ

Տիար Ծօրծ (Գէորգ) Գուժրուհան՝ »

Տիար Զարլա Նէֆեան՝ Տիթրոյթ

Տիար Զարլա Կարոյեան՝ Ամերիկա, որուն մահուն առիթով «Փոխան ծաղկեպտակ» նուիրատուութիւնը, 400 Ամերիկեան Տուար, յատկացուցած են յօգուտ Ս. Թարգմանչաց վարժարանին, իր եղբօր՝ Տէր և Տիկին Լեւոն և Բաթրիշիա Կարոյեանի և իր շնորհալի դօտեր՝ Օր. Ատրիէն Կարոյեանի կարգադրութեամբ:

Սոյն նմանակներու հօգին երբեք համար կատարած ենք մասնաւոր աղօթք, սրպէսզի Տէրը իր երկնաւոր թագաւորութեան մէջ հանգչեցնէ անոնց հոգիները:

* * *

Տեղեկագրիս վերջաւորութեան, շնորհակալութեան պարտք ունինք տակաւին այն բոլոր բարեկամ և աղնիւ անձնաւորութիւններուն, որոնք սատարեցին մեր կրթական գործին գործնական, վարչական և բարոյական գեղեցիկներու վրայ: Այսպէս. —

Ազգայիններ, որոնք իրենց ընկերային շրջանակներուն մէջ փոքր և ճիգ թափեցին, կազմակերպելով մեր վարժարանի օգնութեան գործը, ինչպէս Հարաւային Ամերիկայէն Տեաքք Պատրիկ Այնադեան, Զուէն Տէր Յարութիւնեան և Ասպետ Գառնիկ Պազարեան, Հիւս. Ամերիկայէն՝ Տքթ. Բերկրուհի Սվանեան, Արժ. Տ. Վարդան Քննյ. Գասպարեան և Արժ. Տ. Արշէն Քննյ. Այվազեան, Լոնտոնէն՝ Տիար Գէորգ Քիւրքեան:

Շնորհակալութիւններ «Պայքար» և «Հայ Կեանք» Ամերիկահայ թերթերուն,

որոնք թիւ մը կը տրամադրեն մեր ուսանողներու ընթերցանութեան համար:

Խորին շնորհակալութիւններ «Արտասահմանի Հայերի հետ Մշակութային Կապի» Հայրենական կազմակերպութեան և անոր յարգելի նախագահին՝ Տիար Կարլէն Տալլաքեանին, մեր կրթական գործին նկատմամբ իրենց կողմէ ցոյց տրուած հայրենական աջակցութեան համար: Ինչպէս ասկէ առաջ, այս տարի ևս մենք ստացանք առատ հայրենի գրականութիւն, թերթեր և Հայերէն լեզուի դասագիրքեր բոլոր կարգերուն համար:

Շնորհակալութեան, յարգանքի և որդիական ամենաջերմ սիրոյ մեր զգացումները մասնաւոր Ջեզի, Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայր: Դուք որ որպէս Գահակալը և գլուխը Ս. Աթոռիս և անոր գինուորեալ Միաբանութեան, գերագոյն հոգատարն ու տեսչին էք Ս. Թարգմանչաց կրթական տունին, լոյսի և յոյսի այս սրբազան յարկին՝ ուր կը դարձնուին ապագայ սերունդները մեր սիրեցեալ ժողովուրդին: Եղաք իսկական Հայր մը, ու չխնայեցիք հանդէպ այս տունին Ջեր Հայրական գաւառներուն ու քաջալերութիւնը: Շնորհակալութիւն նաեւ անոր համար, որ այս յոյժ կենսական գործին ղեկավարութիւնը վստահեցաք մեր տկար անձին:

Այժմ Ջեզ կը ներկայացնենք տարւոյս շրջանաւարտ տասը սան — սանուհիները, շնորհելու համար անոնց աւարտական վկայականներն ու Ջեր հայրական օրհնութիւնները, որպէսզի անոնք ըլլան արժանաւոր սաներն ու զաւակները Ս. Թարգմանչաց կրթական հաստատութեան և Ս. Յակոբեանց պանծալի տունին:

Եղբայրական ֆրամագին սիրով

խոնարհ աղօթակից

Կիլիկիէ, ԵՊՍ. ԳԱՐԻԿԵԱՆ

Տասուշ Ս. Թ. Երկ. Վարժարանի

ՏՈՐԵԿԱՆ ՀԱՆԳԻՍՈՒԹԻՒՆՔ Ս. ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

18 Մայիս, Հինգշաբթի օր, վերջ գաան Ս. Թարգմանչաց Երկ. Վարժարանի գասաւանդութիւնները: Յաջորդ օրը սկսան պատրաստութիւնները Պաշարին, որ տեղի ունեցաւ 20 և 21 Մայիս, Շաբաթ և Կիրակի օրերուն: Ի վաճառ դրուած էին սանուհիներու ձեռագործները, մեծ խնամքով պատրաստուած Օր. Ռօպէրթա Ըրվինի և իր օգնական վարժուհիներուն կողմէ: Նկատի առած Երուսաղէմի (արևելեան բաժին) քաղաքական խառնաշփոթ կացութիւնը, զանց առնուեցաւ այս տարի խրախճանքի ու կերուխումի բաժինը: Կային միայն թէյ, կարկանդակ, զովացուցիչներ:

28 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ ետք. Ժառանգաւորաց Վարժարանի ընդարձակ հանդիսատարին մէջ կայացաւ Մանկավարտէզի Ամալիերջի Հանդէսը, ի ներկայութեան ծնողներու և հետաքրքիրներու ստուար բազմութեան: Այս տարի, Նախակրթարանի առաջին երեք դասարաններու աշակերտներն ալ մաս առին յայտագրի մէջ: Ոտանաւորները, երգերը, պարերն ու տրամախօսութիւնները հաճելի էին ու գրաւիչ և անթերի, որքան որ կրնան ըլլալ երբ կ'արտաբերուին մանկական շրթներէ: Հանդիսականներու եռանդագին ծափերը լուազոյն բարենիչն էին, տրուած Մանկավարտէզի երեք շնորհալի վարժուհիներուն իրենց խնամքոտ աշխատանքին համար:

Հանդէսին կը նախագահէր Վարժարանի բարեջան Տեսուչը՝ Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գաբրիէան, որ յայտագրի աւարտին Մաղիկ դասարանի (և ոտով՝ Մանկավարտէզի) ընթացքը աւարտած 10 երկսեռ փոքրիկներուն ձեռքը տուաւ վկայական, որով յառաջիկայ Սեպտեմբերին մուտք պիտի գործեն Նախակրթարանի բաժինը: Ընելէ ետք պահին յարմար քանի մը խօսք, Տեսուչ-Նախագահ Սրբազանը Պաշարին շուրջ փակեց հանդէսը:

Յաջորդ Կիրակի, 4 Յունիս, երկուսեան ժամը 6-30ին, Վարժարանի սրահին մէջ կայացաւ երկրորդական Բաժնի Ամալիերջի Հանդէսը, որուն զարձեւալ կը նախահէր Վարժարանի բազմամեայ Տեսուչը: Ներկայ էին Հագեշնոր՝ Հայրեր, ծնողներ և հրաւիրեալներու ընտիր բազմութիւն մը:

Տեսչութիւնը, ուսուցչական կազմին հետ համախորհուրդ, զեղեցիկ գաղափարը յղացած էր այս տարուան Հանդէսը նուիրելու Արցախ-Ղարաբաղի, 1988 Փետրուար ամիսէն ի վեր հօն կայացած անցուղարձերու կապակցութեամբ: Ընթացաւարտ դասարանի սաներ հանգամանօրէն անդրադարձան գաւառի անցեալին ու ներկային, ազգադրութեան ու ազգարնակչութեան մասին: Կտարուած խմբերգներն ու արտասանութիւններն ալ — առանձնակի և խմբական — կը դառնային գլխաւոր մասամբ նոյն քեմայի շուրջ: Բոլոր ելոյթներն ալ ըստ բաւականին յաջող էին ու գոհացուցիչ: Ուսուցչական կազմին իննամսեայ տքնաջան ու համերբատար աշխատանքին արգասիքը լաւապէս գնահատուեցաւ հանդիսականներու խանդաղին ծափերով:

Կարճ դադարէ մը ետք, Հանդէսի երկրորդ բաժնին մէջ, 10 շրջանաւարտները (1 մանչ, 9 աղջիկ — որոնցմէ 4ը օտար, Հայէշ ու Արար) օտացան իրենց վկայականները, իսկ յաջող աշակերտները՝ գիրք-մրցանակներ: Նոյն կերպով վարձատրուեցան նաև վարքի և ձեռագործի մէջ բարձր նիշ ապահոված աշակերտները:

Հրաժեշտի երգէն ու Հրաժեշտի Ուղերձէն ետք, Տեսուչ Սրբազանը կարդաց մասեր իր Տարեկան Տեղեկագրէն (հրատարակուած ամբողջութեան կանխոգ 13 էջերուն վրայ) և իր փակման խօսքին մէջ չնշտեց դերն ու անփոխարինելի առաւելութիւնը Հայ Դպրոցին, օտար արեւելու վրայ նստուած Հայուն ազգապահպանման գոյապայքարին մէջ: Յետոյ իր օրհնութիւնը տուաւ բոլորին: Տարիներէ ի վեր սովորութիւն դարձած է որ Հանդէսը բացուի Ս. Թարգմանչաց շարականով և փակուի Ս. Աթոռոյ մաղթերդ-չարականով: Այդպէս ալ եղաւ այս տարի:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ա Կ Ա Ն Ք - Բ Ե Մ Ա Կ Ա Ն Ք

● Եր. 1 Ապրիլ. — Յովհաննու երուսաղիմացունց: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Գրէխագիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Ռուբէն Վրդ.:

— Կէսօրէ ետք, Գերշ. Տ. Սեան Եպս. Դարիպեանի գլխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր ինքնաշարժերով բարձրացան Ձիթենեաց լեռ, ուր Համբարձման սրբավայրին վրայ կատարուեցան ժամերգութիւն և նախատեսակ, իսկ մնացեալ արարողութիւնները զանց առնուեցան, քաղաքական կացութեան պատճառաւ:

● Կիր. 2 Ապրիլ. — Տոնսօին: Առաւօտուն, դարձեալ Գերշ. Տ. Սեան Եպս. գլխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր ինքնաշարժերով բարձրացան Ձիթենեաց լեռ, ուր Համբարձման սրբավայրին վրայ, յետ շրջափառի կարգին, եպիսկոպոսական խորքի գլխաւոր պատարագեց Հոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջանեան:

● Եշ. 6 Ապրիլ. — Հսկումին ի Ս. Յակոբ քարոզեց Գերշ. Տ. Սեան Եպս.:

● Եր. 8 Ապրիլ. — Գառաւուն մանկանց Սեբասիոյ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխագիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Կոմիտաս Վրդ. Երպէթեան: Վերաբերումը կատարուեցաւ 40 մանկանց նկարին դիմաց յարգարուած շարժական սեղանին վրայէն, որուն դիմաց կ'երեւէր 40 կանթեղ պարուենակող կաթնաւ:

— Կէսօրէ ետք, Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպս. Գարիկեանի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը շրջափառումով մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար: Ս. Գերեղմանին և Խաչգիւտի այրի ուխտերէն ետք, վերջնոյ կից Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պաշտուեցան ժամերգութիւն և նախատեսակ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրայտն էր Հոգշ. Տ. Ռազմիկ Վրդ. Պօղոսեան:

● Կիր. 9 Ապրիլ. — Գառաւուն: Գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան ի Ս. Լուսաւորիչ: Ապա, Գերշ. Տ. Կիրեղ Եպիսկ. հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուց Գրիստոսի Ս. Գերեղմանին վրայ և նախագահեց նոյնին և Պատանատեղւոյն շուրջ կատարուած եռագործ մեծահանգէս թափօրին, որ վերջացաւ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

● Եշ. 13 Ապրիլ. — Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած Մեծ Պահոց վերջին Հսկումին նախագահեց և քարոզեց Հոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջանեան:

● Ուր. 14 Ապրիլ. — Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ նախագահեց Լուսաւորագետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպս.:

● Եր. 15 Ապրիլ. — Ս. Գր. Լուսաւորիչ (Մուսնի վիրապ): Առաւօտեան ժամերգութեան աւարտին, Ս. Լուսաւորիչ մասունքը թափօրով փոխադրուեցաւ Աւագ Սեղան, ձեռամբ Գերշ. Լուսաւորագետ Ս. Հօր իսկ Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ աւանդատան Ս. Լուսաւորիչ Սեղանին վրայ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Գուսան Վրդ. Ալեանեան:

● Կիր. 16 Ապրիլ. — Գալսեան: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Նոր երուսաղէմի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Ռազմիկ Վրդ. Պօղոսեան: Քարոզեց Լուսաւորագետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպս.:

● Գշ. 19 Ապրիլ. — Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ նախագահեց Գերշ. Տ. Սեան Եպիսկ.:

● Եշ. 20 Ապրիլ. — Ալեանմը: Առաւօտուն, Գերշ. Տ. Սեան Եպս. Դարիպեանի գլխաւորութեամբ, Միաբան Հայրեր ինքնաշարժերով մեկնեցան Գեթսեմանի ձորը ու շրջափառումով մուտք գործեցին Ս. Աստուածածնայ Տաճար, ուր Տիրամօր Ս. Գերեղմանին վրայ օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուց Գերշ. Հանդիսագետ Սրբազանը:

● Ուր. 21 Ապրիլ. — Խ. օր մեծ պահոց: Առաւօտուն, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուեցաւ Ս. Կիրեղմանին իսկ երեկոյեան՝ Ժաղաղականի վերջին ժամերգութիւնը:

● Եր. 22 Ապրիլ. — Յիւսեակ յարութեան Ղազարոյ: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գրէխագիր: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջանեան:

— Կէսօրէ ետք, Գերշ. Տ. Տիրայր Արքեպս. Մարտիկեանի գլխաւորութեամբ, Միաբանութիւնը շրջափառումով մուտք գործեց Ս. Յարութեան Տաճար, ուր պաշտուեցան ժամերգութիւնն ու նախատեսակ մեր վերնատան մատուան մէջ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեաց այցելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրայտն էր Հոգշ. Տ. Ռազմիկ Վրդ. Պօղոսեան:

● Կիր. 23 Ապրիլ. — Դաղկապատ: Գիշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան և Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութեան, մեր վերնատան մատուան մէջ: Ժամարարն էր Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկաւարեան: Ապա կատարուեցաւ եռագործ մեծահանգէս թափօր Գրիստոսի Ս. Գերեղմանին շուրջ և Անդաստան, գլխաւորութեամբ Գերշ. Տ. Տիրայր Արքեպս. թափօրականք ի ձեռին ունէին ձիթենեաց և արմաւենեաց ուտեր, իսկ մեր թափօրին կը հետեւէին Ղպտոց և Ասորոց թափօրները: Վաշք վերագործին, սկսելով Հայոց Թաղի մատուէն, թափօրը, երգելով ՎՈՐ ՂԽՈՐՀՈՐԴ շարականը, բարձրացաւ Պատրիարքարան:

— Կէսօրէ ետք, Գերշ. Տ. Գաւիթ Եպս. Սահակեանի նախագահութեամբ, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցան Անդաստան, Հոգեղմայլ շարականներով ընդմիջուած երեկոյեան ժա-

մերգութիւնն և Գոնրացէքսի արարողութիւնն: Գերշ. Տ. Սեանն եպս. կարգաց վարագոյր բացողներու (թիւով 47) անուանացանկը: Կատարուեցաւ, ըստ սովորութեան, հանգանակութիւն՝ ի նպաստ Աղուէիէի Բուժարանին:

● Գշ. 25 Ապրիլ. — Աւագ երեւոյթի: Ըստ սովորութեան, Ս. Պատարագ մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի դաւթի Ս. Յովնանէս Աւետարանչի մատրան մէջ: Ժամադարն էր Հոգշ. Տ. Մեսրոպ Վրդ. Ասողիկեան: Ս. Թարգմանչաց երկ. Վարժարանի աշակերտութիւնը ստացաւ Ս. Հաղորդութիւնն «Ուխտաւորաց» թափօրին նախագահեց և հարկ եղած բացատրութիւնները տուաւ Հոգշ. Տ. Ռազմիկ Վրդ. Պողոսեան:

● Եշ. 27 Ապրիլ. — Աւագ Հիմեցաբի (Յիւսակ Ընթաց): Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած «Ապաշխարողաց» կարգին ետք, Աւագ Սեղանին վրայ օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցեց Գերշ. Տ. Դաւիթ եպս. Սահակեան և ընթերցաւ Ս. Բարեկ Հայրապետի Հաղորդութեան ձառը: Բաւական մեծ թիւը Ս. Հաղորդութեան մասնցողներուն:

— Կէսօրէ ետք, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը նախագահեց Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած «Ուխտաւորաց» սրտաշարժ կարգին, որ ձայնասփռուեցաւ Խորաշէկան ռատիօկայանէն:

— Ժամը 4:30-ին, Հոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Ջղջանեան գլխավորեց Քրիստոսի առաջին երկու բանտերը — Ս. Հրեշտակապետ և Ս. Փրկիչ — այցելող թափօրը և խօսեցաւ թէ՛ առաջինին գաւթին մէջ գտնուող Ս. Զիթնիի ծառին զրմաց և թէ երկրորդին կիսակեր մատրան մէջ: Հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Ս. Աթոռոյ հանգուցեալ Պատրիարքաց հոգիներուն համար:

— Ժամը 7-ին, Մայր Տաճարին մէջ սկսաւ «Թաւարման Կարգը», որ տեւեց մինչև կէս զիշերուան մօտ: Բարեկիչն էր Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գրեգորի Արքեպս:

● Ուր. 28 Ապրիլ. — Աւագ Ուրբաթ (Յիւսակ Խաչիւրեան): Կէսօրը քիչ անց, Գերշ. Տ. Կիւրեղ եպս. նախագահեց Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերնամատրան մէջ պաշտուած «Խաչելութեան» կարգին:

— Կէսօրէ ետք, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը նախագահեց Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած «Թաղման» կարգին:

● Եր. 29 Ապրիլ. — Աւագ Երաթ (Ճգալայոյց Ս. Զատիկ): Առաւօտեան ժամը 8:15-ին, Ս. Յարութեան Տաճարի դուռը բացուեցաւ մեր կողմէ, բանալին առնուելով առժամ Թարգման Հոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. ձեռքէն:

— Ժամը 10:20-ին, Ամեն. Սրբ. Պատրիարք Հօր գլխավորութեամբ, Միաբանութիւնը մեկնեցաւ Ս. Յարութեան Տաճար, ուր ամենայն կարգաւորութեամբ ընթացք առին «Լուսաւորեալ» և յարակից արարողութիւնները, սկսելով Ս. Գերեզմանի դրան կնքումէն: Մեր նոր Լուսահանը, Հոգշ. Տ. Մեսրոպ Վրդ. Ասողիկեան

(նախկինը, Հայր Սեան, եպիսկոպոսացած ըլլալով, չէր կրնար վարել այդ պաշտօնը), Յուսաց թափօրի աւարտին, Ամեն. Տ. Տիոտոբոս Պատրիարքին հետ մտաւ Ս. Գերեզման: Հոն կատարուած քանի մը վայրկեանի աղօթաասացութեանէ ետք, նուիրական լոյսը կը տրուէր զուրս՝ քովտի զոյգ բացուած քներէն (մին Հայոց, միւսը Յունաց), լուսակիրներու կողմէ ակնթարթի մը մէջ հասնելու համար ձեռքը Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, որ բազմած էր մեր վերնամատրան պատշգամբին մէջ: Անմիջապէս զուարթօրէն զօղանջել կը սկսին Տաճարին ընդեր զանգակներն ու կոչնակները, մինչ Լուսահան Հօր գլխավորութեամբ (որ կը կրէր խոյր եպիսկոպոսական) Ս. Գերեզմանին շուրջ ընթացք կ'առնէ Յարութեան շարականները երգող եռագարծ մեր թափօրը, հետեւողութեամբ Ղլատոց և Ասորոց թափօրներուն: Վանք դարձին, Դաւթի բերդին զրմացէն, Յարութեան շարականները երգելով, Միաբանութիւնը մուտք գործեց Մայր Տաճար, ուր ժամ մը ետք ընթացք պիտի առնէր «Ճրագալայոյց» արարողութիւնը, իսկ Ս. Պատարագը Աւագ Սեղանին վրայ մատուցեց Հոգշ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան: Գերշ. Տ. Սեանն եպս. Դարիպեանի նախագահութեամբ կատարուած նախատօնակէն ետք, Միաբանութիւնը «Այսօր յարեաւ» շարականը երգելով բարձրացաւ վանքի սեղանատունը՝ ընթերթի:

● Կիր. 30 Ապրիլ. — ԶԱՏԻԿ ՅԱՐՈՒԹԵՍՆ ՏԵԱՌՆ: Կէսգիշերէն երկու ժամ ետք (ամառնային ժամ), Մայրավանքի մեծ զանգը ստօքի է հանած Միաբանութիւնը, որ քիչ ետք, Գերշ. Տ. Սեանն եպս. գլխավորութեամբ, կը մեկնի Ս. Յարութեան Տաճար, ուր վերնատան մեր մատրան մէջ կ'պաշտուի ժամերգութեան մէկ մասը, իսկ մնացեալը՝ Սուրբ Գերեզմանին շուրջ կատարուած մեծահանդէս թափօրի ընթացքին, որուն կը հետեւին Ղլատի և Ասորիքի — Ս. երգմանին վրայ օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցեց Գերշ. Հանդիսապետ Սրբազանը, իսկ քարոզը խօսեցաւ Լուսարարապետ Տ. Գրեգորի Արքեպս: Գաղանձան: Արարողութիւնները ձայնասփռուեցան Խորաշէկան ռատիօկայանէն: Վանք վերադարձին, Հայոց Թաղի մուտքէն, Միաբանութիւնը «Քրիստոս Յարեաւ» երգելով յառաջացաւ և բարձրացաւ Պատրիարքարան:

— Կէսօրէ ետք, Մայրավանքի մեծ բակին մէջ պաշտուած Անդառտանին հանդիսապետն էր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը:

● Բշ. 1 Մայիս. — Բ. օր Ս. Զատիկ (Յիւսակ մեղեղոյ): Օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատուցեց Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գրեգորի Արքեպս: Ապա, Ամեն. Սրբ. Պատրիարք Հայրը, Կենաց Փայտի մասունքն ի ձեռին և սմայնօվանի ներքեւ, նախագահեց եռագարծ թափօրին, որմէ ետք Միաբանութիւնը երգեցողութեամբ

բարձրացաւ Պատրիարքարան, ուր Պատարագիչ Սրբազանը նշխար բաժնեց բոլորին:

● Դշ. 2 Մայիս. — Գ. օր Ս. Զաւիկ: Մայր Տաճարի Ս. Գլխադիր մատրան մէջ Ս. Պատարագը մատոյց շոգշ. Տ. Գուսան Վրդ. Ալեանեան: Լոգեհանգստեան կարգին նախագահեց Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպս.:

● Եր. 6 Մայիս. — Պիլասուսն Յովհաննու կառապետի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Կարապետի խորանին վրայ: Ժամարարն էր շոգշ. Տ. Ռազմիկ Վրդ.:

● Կիր. 7 Մայիս. — Նոր կիրակի (Յիսակ Նահանակաց): Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ Ս. Պատարագը մատոյց, բոտ սովորութեան, Լուսահանը՝ շոգշ. Տ. Մեսրոպ Վրդ.: Ապա կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտամունք վանե հայ նահատակաց, որուն նախագահեց Գերշ. Տ. Դաւիթ Նպիակ.:

● Եր. 13 Մայիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր շոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկասարեան:

— Կէսօրէ ետք, Գերշ. Տ. Դաւիթ Նպս. Սահակեանի զխաւորութեամբ, Միարանութիւնը շրջափառուով մուտք գործեց Ս. Երուսթեան Տաճար, ուր մեր վերնամատրան մէջ պաշտուեցան ժամերգութիւն և նախատօնակ: Ապա կատարուեցաւ Տնօրինական Սրբատեղեացայց ելութեան հանդիսաւոր թափօր Տաճարէն ներս: Թափօրապետն էր շոգշ. Տ. Ռազմիկ Վրդ. Պողոսեան:

● Կիր. 14 Մայիս. — Աւիսահամարան (Կանաչ) կիրակի: Իշերային և առաւօտեան ժամերգութիւնները պաշտուեցան ի Ս. Երուսթեան, մեր վերնամատրան մէջ: Ապա, Գերշ. Տ. Դաւիթ Նպս. մատոյց օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը Բրիտտոսի Ս. Գերեզմանին վրայ, «Աւաւասիկ զնեմ ի Սիոն վէմ ընտիր» (Ա. Պետ., Բ. 6) բնաբանով քարոզեց, յայտնելով թէ ակնարկուած վէմը նայինքն Բրիտտոսեական եկեղեցին է, այսինքն Աշխարհամատուռը, որուն տօնը կը կատարենք այսօր և նախագահեց Անդասանին:

● Եր. 20 Մայիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր շոգշ. Տ. Մեսրոպ Վրդ. Ասողկեան:

● Կիր. 21 Մայիս. — Կամիւր կիրակի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Երուսթեան, մեր վերնամատրան մէջ: Ժամարարն էր շոգշ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան:

● Եր. 27 Մայիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր շոգշ. Տ. Գուսան Վրդ. Ալեանեան:

● Կիր. 28 Մայիս. — Տօն երեսման Ս. Նաչին (351): Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Երուսթեան, Աւագ Սեղանին վրայ, որուն վերեւ կը տեւենէր գունաւաւ կանթեղներով զարդարուն Ս. Խաչին նշանը: Ժամարարն էր շոգշ. Տ. Ռազմիկ Վրդ. Պողոսեան: Ս. Կիրեղ շայրապետի Թուղթին ընթերցումը կատարեց Գերշ. Տ. Սեան Նպիակոպոս:

● Եր. 3 Յունիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր շոգշ. Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկասարեան:

● Կիր. 4 Յունիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Երուսթեան, մեր վերնամատրան մէջ: Ժամարարն էր շոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջանեան:

● Դշ. 7 Յունիս. — Կէսօրէ ետք, վաղուան շամարձման տօնին առթիւ, Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս. զխաւորութեամբ, Միարան շայրեր ինքնաշարժերով մեկնեցան Զիթենեաց լեռ, ուր շամարձման սրբավայրին վրայ կատուցուած մեր վրանամատրան մէջ պաշտուեցան ժամերգութիւն և նախատօնակ: Հսկման արարողութիւնը (հանդիսապետն էր շոգշ. Տ. Անուշաւան Վրդ.), քաղաքական կացութեան պատճառաւ, սկսաւ կանուխ և մայրամուտէն առաջ բոլորն ալ վերադարձան վանք:

● Եշ. 8 Յունիս. — ՀԱՄԱՐՁՈՒՄՆ ՏԵՄԵՆ: Առաւօտուն, դարձեալ Պատր. Փոս. Գերշ. Տ. Կիրեղ Նպս. զխաւորութեամբ, Միարանութիւնը ինքնաշարժերով մեկնեցաւ Զիթենեաց լեռ, ուր Գերշ. Զանդիսապետ Սրբազանը նախագահեց շրջափառին և, մատուցած հանգիստաւոր Ս. Պատարագի միջոցին, Մայր Աթոռ Սիոն Ս. Էջմիածին վրձնարանին տարեդարձի առթիւ կատարուած շայրապետական Մաղթանքին: Իսկ Ս. Պատարագի աւարտին՝ Անդասանին արարողութեան:

● Եր. 10 Յունիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Զամարձում վերնամատրան մէջ: Ժամարարն էր շոգշ. Տ. Կոմիտաս Վրդ. Երեմիթեան:

● Կիր. 11 Յունիս. — Երկրորդ Եղեղեացի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Երուսթեան, Կոմիտաս Ս. Զրեշտակապետաց եկեղեցւոյ, որ նորոգութեան մէջ է: Ժամարարն էր շոգշ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան:

● Եր. 17 Յունիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Առաքելոց վերնամատրան մէջ: Ժամարարն էր շոգշ. Տ. Գուսան Վրդ. Ալեանեան:

— Լոգեհանգստեան նախատօնակին ի Ս. Երուսթեան նախագահեց Գերշ. Տ. Սեան Նպս.:

— Գերշ. Սրբազանը նախագահեց նաեւ Իրիկնադէմին, Մայր Տաճարին մէջ պաշտուած եկեղեցւոյ և Հսկման կարգերուն:

● Կիր. 18 Յունիս. — ՀՈՒՅԳԱՆՈՒՍ (Խաղկեղան եղիակոց պահոց): Օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը՝ Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին վրայ մատոյց Գերշ. Տ. Սեան Նպս. Դարիպեան, որ և ընթերցաւ Ոսկերեանի Լոգեգալըստեան Ներբողը:

— Կէսօրէ ետք, Գերշ. Սրբազանը զխաւորեց զէպի Սիոն լեռ ընթացող թափօրը, որ նախ ուղղուեցաւ Վերջին Ընթերցող վերնատունը, ուր կարճ արարողութիւն մը կատարելէ ետք Ս. Փրկչի դաւթին մէջ հոգեհանգիստեցաւ Պատրիարքաց հոգիներուն համար:

● Եր. 24 Յունիս. — Է. օր Հոգեգալսեանց: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Գլխադիր: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Ռազմիկ Վրդ.:

● Կիր. 25 Յունիս. — Յիսասակ եղիայի մարգարէից: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութիւն, մեր վերնամատարան մէջ: Ժամարարն էր Հոգը. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զղջանեան:

● Ուր. 30 Յունիս. — Նախատունակին ի նախագահեց Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս.:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

● Գշ. 18 Ապրիլ. — Ռումանիոյ և Պուլկարիոյ Առաջնորդ Գերշ. Տ. Տիրայր Արքեպիսկ. Մարտիրոսեան ժամանեց Ս. Աթոռ, Ս. Զատիկի տօնը մեր մէջ անցընելու համար: Վերադարձաւ Դշ., 3 Մայիսին:

— Նոյն օրը, Հրէից Պատեքի տօնին առթիւ (20 Ապրիլ) Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը շնորհայորական հեռագիր յղեց Իսրայէլի Նախագահ Վսեմ. Հայր մէջ Էրզրոյի, Վարչապետ Իցնաք Շամիրի, Քնէսէթի Նախագահ Տօլ Շիլանցքիի և Քաղաքապետ Թէտի Քօլլէքի:

● Եշ. 20 Ապրիլ. — Ս. Աթոռոյ Միարան Գերշ. Տ. Դաւիթ Եպս. Սահակեան Ֆրանսայէն ժամանեց Ս. Աթոռ, Ս. Զատիկի տօնը մեր մէջ անցընելու համար: Վերադարձաւ 19 Մայիսին:

● Կիր. 23 Ապրիլ. — Իտալիոյ Վարչապետ Զիրիաքօ Տէ Միթայի և Արտաքին Գործոց Նախարար Ճուլիօ Անտրէօթիի Իսրայէլ այցելութեան առիթով, Քնէսէթի զիմացի պարտէզը զիմաւորութեան գնաց Հոգը. Տ. Ռազմիկ Վրդ. Պօղոսեան:

● Բշ. 24 Ապրիլ. — Կէսօրէ առաջ, Իտալիոյ Վարչապետը այցելեց Ս. Յարութեան Տաճար: Մուտքին զիմաւորուեցաւ երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչներու կողմէ, որոնց կարգին Ֆրանչիսկեանց Կիւսթոտը, և «Te Deum»-ով (մեր Վերափառուն համապատասխանող) առաջնորդուեցաւ յուխտ Ս. Գերեզմանին: Մեր կողմէ ներկայ էր Տաճարին Տեսուչ* Գերշ. Տ. Վաղարշ Եպիսկոպոս:

● Եշ. 4 Մայիս. — Կէսօրէ ետք ժամը 5ին, Գերշ. Տ. Դաւիթ Եպս. և Հոգը. Տ. Համբարձում Վրդ. ներկայ եղան Հայ-Վաթիկիկէ եկեղեցւոյ մէջ, ուխտաւորաբար Ս. Երկիր այցելող Փարիզի Առաջնորդ Գերապայժառ Տ. Գրիգոր Եպս. Հապրոյեանի Համբարձման տօնին առիթով մատուցած Ս. Պատարագին և քովտի որահին մէջ տրուած ընդունելութեան:

— Կէսօրին, Ս. Աժմանայ Տաճարի Տեսուչ Հոգը. Տ. Հայրիկ Վրդ. Դաւանեան հաշի հրաւիրած էր Պատրիարքն ու Միարանութիւնը: Ծաղկեղոյթի կայացաւ Գեթսեմանի մեր պարտէզին ծայրը կառուցուած նոր սենեակին մէջ, որ պիտի ծառայէ իբր վայր հիւրասիրութեան և որուն բացումը կատարուած էր անցնելու:

Բշ. 8 Մայիս. — Հոգը. Տ. Ռազմիկ Վրդ. Պօղոսեան նշանակուեցաւ Աւագ Թարգման Ս. Աթոռոյ, փոխան Հոգը. Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկասարեանի, որ Տ. Սեան Վրդ. Ղարեպեանի եպիսկոպոսացումէն ետք առժամաբար կը վարէր այդ պաշտօնը:

— Նոյն օրը, Ժամագ. սաներ և ուսուցիչներ պտոյտի հանելի օր մը անցուցին Եաֆա:

● Բշ. 8 Մայիս. — Հոգը. Տ. Ռազմիկ Վրդ. Պօղոսեան նշանակուեցաւ Աւագ Թարգման Ս. Աթոռոյ, փոխան Հոգը. Տ. Վանիկ Վրդ. Մանկասարեանի, որ Տ. Սեան Վրդ. Ղարեպեանի եպիսկոպոսացումէն ետք առժամաբար կը վարէր այդ պաշտօնը:

● Կիր. 14 Մայիս. — Կէսօրէ ետք, Ատտիս Ապէպայէն ուխտաւորաբար Երուսաղէմ ժամանեց Եթովպական Եկեղեցւոյ Նորնորթի Պատրիարք Ամեն. Տ. Մերկիւտիոս: Մեծապատիւ Հիւրն ու իր հետեւորդները Ս. Յարութեան Տաճարի մուտքին զիմաւորուեցան երեք իրաւատէր համայնքներու ներկայացուցիչներուն կողմէ: Մեր կողմէ ներկայ էին Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. և քանի մը Հոգեշնորհ Հայրեր: Իբր Հայոց հետեակ համայնքի պետ, պատուաւորութիւնը կայացաւ մեր Տեսչարանին մէջ:

● Բշ. 15 Մայիս. — Կէսօրէ ետք, Դոմինիկեաններու St. Etienne եկեղեցւոյ 1550ամեակի հանդիսութեան և անոր յաջորդող ընդունելութեան ներկայ եղան Գերշ. Տ. Դաւիթ Եպս. և Հոգը. Տ. Անուշաւան Վրդ. Յայտագրին իր մասնակցութիւնը բերաւ նաև մեր երգչախումբը, Դպրապետ Տիար Սահակ Դաւանեանի ղեկավարութեամբ երգելով «Բոյնա Երուսաղէմ զՏէրը և Վառքելոյ աղանդայն»:

● Գշ. 17 Մայիս. — Հայաստանի Առողջապահական Նախարարունին այցելեց Մայր Տաճար և Պատրիարքարան:

● Եր. 10 Յունիս. — 2 Յունիսին զուգահեռ պատճառով Իտալիոյ ազգային տօնին առիթով, Իտալական Ընդհ. Հիւպատոսին կողմէ, Հիւպատոսարանի մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան Լուսարաբապետ Գերշ. Տ. Դարեգին Արքեպս., Աւագ Թարգման Հոգը. Տ. Ռազմիկ Վրդ. և Տիար Էդորդ Լինդլեյն:

● Գշ. 13 Յուն. — Կէսօրէ առաջ, Ս. Անտոն փառուացւոյ տօնին առթիւ, Ֆրանչիսկեաններու Մայր Տաճարին մէջ, Կիւսթոտին կողմէ մատուցուած հանդիսաւոր Ս. Պատարագին և յաջորդող ընդունելութեան և հաշկերոյթին ներկայ եղաւ Հոգը. Տ. Ռազմիկ Վրդ. Պօղոսեան:

● Բշ. 19 Յունիս. — Կէսօրէ առաջ, Հոգը. Տ. Ռազմիկ Վրդ. ներկայ եղաւ Ռուսաց Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Հոգեգալսեան տօնին առիթով, Յունաց Ամեն. Տ. Տիւտորոս Պատրիարքի կողմէ մատուցուած հանդիսաւոր Ս. Պատարագին, անոր յաջորդող ընդունելութեան և հաշկերոյթին:

— Երեկոյան, Նոյն առիթով Russian Compound մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Լուսարաբապետ Գերշ. Տ. Դարեգին Արքեպս., Գերշ. Տ. Սեան Եպս., Աւագ Թարգման Հոգը. Տ. Ռազմիկ Վրդ. և Տիար Գ. Լինդլեյն:

ՀԱՅԿԱՍԵՐ ՎՐԴ. ՊԱՅՐԱՍԵԱՆ

(1909 — 1989)

24 Մայիս, Չորեքշաբթի առաւօտ, իր յաւիտենական հանգիստը մտաւ Ս. Ա. Թոռոյս վարդապետական դասուն երիցագոյն (թէ՛ տարիքով եւ թէ՛ ձեռնադրութեան կարգով — անցնող Յուլիսին բոլորած էր իր քահանայութեան յիսնամեակը) անդամ Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեանը: Մահը զինք գտաւ Ապու-Տիսի ձերանոցին մէջ, ուր կը մնար 9 ամիսներէ ի վեր հիւանդագին վիճակի մէջ, տառապելով շաքարախտէ եւ այդ հիւանդութեան ընկերացող բարդութիւններէ:

Հանգուցեալը ծնած է Քիլիս: Տարագրութենէն ետք ընտանեօք փոխադրուած է Եգիպտոս, ուր յաճախած է Գահիրէի Գալուստեան վարժարանը եւ աւարտած: 1932ի վերջին օրերուն գալով Երուսաղէմ, կ'աշակերտի ժառնգաւորաց Վարժարանին: 1935ին Սարկաւագ կը ձեռնադրուի Երջանկայիշատակ Տ. Թորգոմ Պատրիարքէն եւ կ'անցնի Ընծայարանի բաժինը, իսկ 31 Յուլիս 1938, Վարդապետի տօնին, կ'ընդունի կուսակրօն քահանայութեան ձեռնադրութիւնն ու օծումը նոյն մեծանուն Պատրիարքէն, որ իր աւագանէն առած Անդրանիկ անունը կը փոխէ Հայկասերի:

Երիտասարդ հոգեւորականին առջեւ կը բացուի գործունէութեան լայն ասպարէզ: Հազիւ քառասունքի շրջանը լրացուցած կը զրկուի Յոպպէ (Եաֆա), ուր կը մնայ տարի մը իբր օգնական՝ Տեսուչ Տ. Հայկազուն Վրդ. Արրահամեանի եւ կը դադարանայ տեղւոյն Ս. Գլխաղիր նորարաց վարժարանէն ներս: Յետոյ կ'անցնի Սմման, ուր կը մնայ երեք տարիներ իբր Հովիւ Անդր-Յորդանանի հայութեան եւ Տեսուչ եւ ուսուցիչ տեղւոյն Հեթումեան վարժարանին: 1942ին Երուսաղէմ վերադառնալով՝ դասեր կը ստանանէ Ս. Թարգմանչաց վարժարանէն ներս: 1946ին անդամ է Տնօրէն Ժողովոյ: 1948ին՝ Արար - Հրեայ պատերազմի ամենէն արհաւիրաց օրերուն, Հայր Հայկասեր անօրինակ արհուլթեամբ զնշակներու տարափին տակ մեռելները առաջնորդած է իրենց հանգստեան կայքին: 1951-1956 կը վարէ Տեսչութիւնը Ս. Յարութեան Տաճարին, իսկ վանական տաղնապի օրերուն կը կարգուի Աւագ Թարգման, ստանանելով միաժամանակ Մատակարարութեան պաշտօնը: Տաղնապէն ետք, աւելի բան տառամեակ մը, կը հեռանայ Երուսաղէմէն, անցնելով Սմերիկա եւ ապա Աւստրալիա: 1972ին կը վերադառնայ Ս. Աթոռ եւ 1978ին կը նշանակուի Տեսուչ Բեթղեմէմի Ս. Ծննդեան Տաճարին, պաշտօն՝ զոր առժամաբար վարած էր 1943-1946 տարիներուն: 1986ին առողջական պատճառով կը թողու պաշտօնը եւ 1988ին կը դադնայ վանք:

Հանգուցեալ Հօր վերջին օծումն ու յուղարկաւորութիւնը կատարուեցան Հինգշաբթի, 25 Մայիսի առաւօտուն, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, զլիաւորութեամբ Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպս. Գազանեանի, իսկ Ս. Պատարագը մատոյց Հոգշ. Տ. Կոմիտաս Վրդ. Շէրալթթեան: Թաղման թափօրին նախագահեց Պատր. Փոխանորդ Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. Գարիկեան Վախճանեալ Հօր մարմինը ամփոփուեցաւ Ս. Փրկչի ազգային գերեզմանատան վարդապետաց բաժնին մէջ:

Տէրը Իր լոյսին մէջ թող հանգչեցնէ հոգին Իր հեզ ու ծառայատէր պաշտօնէին:

● Դշ. 21 Յունիս. — Երեկոյեան, Անգլիոյ Էլիզապէթ Բ. Թագուհւոյ ծննդեան 63րդ տարեդարձին առիթով, Բրիտանական Ընդհ. Հիւպատոսին կողմէ, Հիւպատոսարանի պարտէզին մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին և Գերշ. Տ. Սեան Սրբազաններ, Հոգշ. Տ. Ռազմիկ Վրդ. և Տիար Գ. Հինգլիան:

● Դշ. 27 Յունիս. — Երեկոյեան, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոս Պատր. Փոխ. Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպս. և Հոգշ. Տ. Դուսան Վրդ. դացյինՊէն-Կուրթօն օգակայան, զիմաւորելու համար Հայատանէն ժամանող երկրաշարժէն վիրաւոր եւ անգամահատուած 61 զփրախտները, որոնք կը բերուէին դարմանուելու Իսրայէլի հիւանդանոցներու մէջ:

**Ս. ԱԹՈՌՈՅՍ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ ՇՆՈՐՀԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՍՏԱՅԱԾ Է ՀԵՏԵԻԵԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ**

- Խորհրդածութիւն ի վերայ եօթն Գլխաւոր Յաւոցն Ս. Աստուածածինին — Հ. Գարրիէլ Վրդ. Աւետիքեան: Տպագրեալ յամի Տեառն 1810, ի Վենետիկ, ի Վանս Սրբոյն Ղազարու: Աշխարհաբարի վերածեց՝ Վաչէ Մ. Վրդ. Իգնատիոսեան: Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1988, էջ 53:
- Մխիթարեանները Վիեննայի Մէջ — Պրակ: Վիեննա, Մխիթարեան Տպարան: Հայ Նկարողներ (ԺԱ - ԺԷ. Դար) — Նորայր Արք. Մովսէկան: Երևան, Երևանի Ս. Յակոբեանց, 1989, էջ 262:
- Մենք Կը Քալենք (Ժամանցի Գիրք) — Սիլվա Լ. Տէր-Ստեփանեան (Մրագրում և Դասակարգում): Նիւ Եօրք, Ս. Վարդան Տպարան, 1986, էջ 198:
- Յուշամատեն (1916-1986) Մեղրոսեան Կրթ. Հաստատութեան: Նիկոսիա, 1987, էջ Հրիտակ — Մանուէլ Քէօսէեան: Մոնթրէալ, 1988, էջ 151: [160:
- Շաղաւառ (Քերթուածներ) — Մանուէլ Քէօսէեան: Մոնթրէալ, 1989, էջ 20:
- Անողոր Ճակատագիր — Մանուէլ Ազամեան: Ողբերգութիւն երկու արարով (Տաղա-Հափեալ): Պէյրութ, Տպարան Արազ, 1986, էջ 102:
- Աւագներու Տակ (Բանաստեղծութիւններ) — Ներսէս Թամաճեան: Հրատ. Հ. Բ. Ը. Մ. ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամի: Նիւ Ճըրքի, 1988, էջ 160:
- Հայ Կնոջ Երթիկ եւ Այսօր — Իրանշայ Միութեան Տիկնանց Բաժանմունքի Հրատարակութիւն: Լոս Անճելըս, Ալքո Բրինթին, 1987, էջ 170:
- Երկրի մը Կայ Այս Աշխարհի Երեսին Թէ որ Յանկաս Իմանալ ո՞րն է Իմ Հայրենիք — Փետրոս Միր: Սպանբրէն բնագրէն թարգմանեց Դուկո. Տիգրան Յ. Տիգրանեան: Մոնթրէալ, 1987, էջ 42:
- Խաչկերպաս (Հայերէն և Անգլերէն) — Կարապետ Սարկաւազ Գույումճեան: Երախտադրութեան Արտայայտութիւն: Պ. Այրէս, «Այկան» Հրատ., 1989, էջ 116:
- Փառքերու Բարքերուն Պատմութեան Մէջէն (Պատմաւածքներ) — Լեւոն Սոփոկեան: Փարիզ, 1988: Տպ. Կ. Տօնիկեան և Որդիք, Պէյրութ, էջ 317:
- Վէնսէնի Անտառ — Նիկողոս Սարաֆեան: Խմբագիր՝ Գրիգոր Պըլտեան: Փարիզ, Մատենաշար ԱՐԴ Թիւ 1, Տպարան Մանիթանսիօն, 1988, էջ 279:
- Կրակէ Շրջանակը Դ. Վարուժանի Շուրջ — Գրիգոր Պըլտեան: Անթիլիաս, Տպարան Կաթողիկոսութեան Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, 1988, էջ 245:
- Իսթանպուլահայ Բանաստեղծներ — Կարիկ Պատմաճեան: Հրատ. Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան: Փարիզ, 1987, էջ 96:
- Ոսկի Զանգակը (Թատերախաղ՝ երեք արար) — Նահապետ Մելքոնեան: Լա Վէռն, Ամերիկեան Միջազգային Գուէճի Հրատարակութիւն, 1988, էջ 97:
- Դաւիթ Բէկ, Ընտիր Պատմութիւն — Հ. Ղուկաս Սեբաստացի: Քննական բնագիրը և աշխարհաբար թարգմանութիւնը՝ ներածական ուսումնասիրութեամբ և ծանօթագրութիւններով անդերձ՝ Բանասիրական Գիտութիւնների Դուկոսը Փրոֆ. Լ. Գ. Խաչերեանի: Լոս Անճելըս, Ալքո Բրինթին, 1988, էջ 209:
- The Mekhitarists in Vienna* — A Brochure. Vienna, Austria, Mekhitarist Press, 1977.
- The Karabagh File* — Gerard Libaridian (Editor). Documents and Facts on the Question of Mountainous Karabagh. First Edition. Cambridge. Toronto, the Zoryan Institute for Contemporary Armenian Research & Documentation, 1988, pp. 171.
- Istanbul Tarihi* — Eremya Çelebi Kömürçian. İkinci baskı. Tercüme ve tahsiye eden: Hrand D. Andreasyan. Yeni notlarla yayıma hazırlayan: Kevork Pamukçian. İstanbul, EDEN yayıncılık ve kitapçılık Ltd., Sti, 1988, pp. 328.

Բ Ո Վ Ա Ն Գ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ս. Զատկի բարոզը	54
Շնորհաւորական գիր՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետէն	56
» » Վասիկանէն	57
» » Քենթրպըրիի Արեւիկայոսէն	57
» » Ռուսաց Պրմէն Պատրիարքէն	58
» » Ռուսաց Պատրիարքի փոխանորդէն	59
Շնորհաւորական նեղագիրներ՝ յղուած Ս. Արքունէն	60
ԽՄԲԱԿՐԱԿԱՆ	
— Յարութեան խորհուրդը	61
ԿՐԾՆԱԿԱՆ	
— Համբարձում եւ Հոգեգալուստ	ԳԷՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻՋԵԱՆ
— Խեղաթիւրուած նշմարութիւններ	» » »
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ	
— Անվերացիւր	Գ. ՃԱՐՏԱՐ
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
— Մանուպատում	Ն. ԱՐՔ. ԾՈՎԱԿԱՆ
— Զղիազար Արեւոյս. Սիբասացի	» » »
— Le Testament de Norayr N. Buzandatz	ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Դլածորեան սերունդ	Ն. ԱՐՔ. ԾՈՎԱԿԱՆ
Յուշապատում	Ե.
ԴՐԱԽՈՍԱԿԱՆ	
— «Հայոց Հին եւ Միջնադարեան	
Գրականութեան Պատմութիւն»	Ն. ԱՐՔ. ԾՈՎԱԿԱՆ
— «Երգիւր Հոգի եւ Հասոյցման»	Գ. ՃԱՐՏԱՐ
Վերանորոգութիւն Ս. Յարութեան Տանարի	ԿԻՐԻՆՂ ԵՊՍ. ԴԱՐԻԿԵԱՆ
ՌԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ	
— Ընտրութիւն Պատրիարքի	90
— Նորոգութիւն Ս. Յարութեան Տանարի	90
74րդ Տարեդարձ Ապրիլեան Եղեռնի	91
Տարեկան Տնդէկագիր Ս. Թ. Երկր. Վարժարանի	ԿԻՐԻՆՂ ԵՊՍ. ԴԱՐԻԿԵԱՆ
Տարեկան հանգիստութիւն Ս. Թարգմանչաց Երկր. Վարժարանի	105
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ	
— Եկեղեցական-Քրիստոնէական	106
— Պատշոնական	109
ՑԵՐՈՒՆԻ	
— Տ. Հայկապետ Վրդ. Պայրամեան	110
Ցանկ՝ Կիլիկիական Մասնապարանի կողմէ աստուած գրեւոր	111